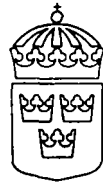

Regeringens proposition

1988/89: 116

om vissa dammsäkerhets- och
vattenkraftsfrågor, m. m.

Prop.
1988/89: 116

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 9 mars 1989 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Kjell-Olof Feldt

Georg Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas olika åtgärder för att öka säkerheten vid landets dammar samt förebygga översvämningar och minska skadorna av sådana. I detta syfte föreslås vissa ändringar i bl. a. vattenlagen (1983: 291). Dessutom föreslås en ändring i vattenlagen avseende instansordningen i ärenden angående skyddsområde och skyddsföreskrifter för yt- och grundvattentäkter. Vidare redovisas vissa överväganden rörande utbyggnad av små vattenkraftverk samt utbyggnadsläget beträffande riksdagens plan för vattenkraftsutbyggnad.

Närvarande: statsrådet Feldt, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Göransson, R. Carlsson, Johansson, Hultcrström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson

Föredragande: statsråden G. Andersson och Freivalds

Proposition om vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m. m.

Statsråden G. Andersson och Freivalds anmäler sina förslag. Anförandena och förslagen redovisas i underprotokollen för miljö- och energi- samt justitiedepartementen.

Statsrådet G. Andersson hemställer att regeringen i en proposition förelägger riksdagen vad han och statsrådet Freivalds har anfört för de åtgärder och de ändamål som de har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder och de ändamål som de har hemställt om.

Regeringen beslutar att de anföranden och förslag som redovisas i underprotokollen skall bifogas propositionen som *bilagorna 1 och 2*.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 mars 1989

Föredragande: statsrådet G. Andersson

Anmälan till proposition om vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m. m.

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 31 oktober 1985 tillkallade statsrådet Dahl en särskild utredare (hovrättsrådet Ove Rainer) för att utreda dammsäkerhetsfrågor samt överväga åtgärder för att minska riskerna för och effekterna av översvämningar. Den 19 februari 1987 förordnades ordföranden i bostadsdomstolen Hans Svahn som utredare. Utredaren avgav i november 1987 betänkandet (SOU 1987:64) Dammsäkerhet och skydd mot översvämningar. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1.1*. Betänkandet har remissbehandlats och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 1.2*.

I samband med beredningen av dammsäkerhetsutredningens (DSU) betänkande har företrädare för regeringskansliet överlagt med representanter för Svenska kraftverksföreningen, Vattenregleringsföretagens samarbetsorganisation (VASO), statens vattenfallsverk och dammsäkerhetsnämnden.

Frågan om utbyggnad av mindre vattenkraftverk har varit föremål för diskussion under senare tid. I syfte att få ett vidgat underlag för att bedöma denna fråga gav regeringen i beslut den 28 april 1988 berörda länsstyrelser i uppdrag att redovisa läget beträffande utbyggnad av mindre vattenkraftverk samt klarlägga eventuella konflikter med motstående intressen m. m. Regeringsuppdraget och länsstyrelsernas redovisningar bör fogas till detta protokoll som *bilaga 1.3*.

Jag avser också i enlighet med vad statsrådet Dahl anförde i prop. 1987/88: 90 om energipolitik inför 1990-talet (s. 67) föreslå regeringen att för riksdagen redovisa planeringsläget beträffande vattenkraftsutbyggnaden (jfr. prop. 1983/84: 160, BoU 30, rskr. 388 och prop. 1984/85: 120, NU 30, BoU 25, rskr. 362 och 364). Redovisningen bygger i denna del huvudsakligen på innehållet i statens energiverks elmarknadsrapport (STEV oktober 1988).

Jag har vid mina överväganden särskilt samrått med cheferna för justitie-, försvars-, finans-, jordbruks-, bostads- och civildepartementen.

2 Dammsäkerhet

Prop. 1988/89:116

Bilaga 1

2.1 Allmänna synpunkter rörande dammsäkerhet, översvämningar m. m.

Dammsäkerhetsutredningens (DSU) tillkomst föranleddes bl.a. av händelser i Gävleborgs och Kopparbergs län hösten 1985. Till följd av kraftigt regn genombröts en damm – Noppikoski – i Ore älv. Omfattande översvämningar skedde även i bl.a. Voxnan. De materiella skadorna blev betydande. Under våren 1986 uppkom vidare en kraftig vårflood till följd av stora mängder snö och mycket varmt väder. Översvämningar med efterföljande skador inträffade bl.a. längs Västerdalälven.

Sedan flera år vidtar kraftföretagen åtgärder för att förbättra dammsäkerheten och minska konsekvenserna av stora vattenflöden. Arbetet består i första hand i att bedöma dammars förmåga att släppa förbi vatten (avbördningsförmåga) mot bakgrund av nya erfarenheter av dimensionerande flöden. Detta arbete initierades i samband med att kraftföretagen registrerade vissa höga flöden i övre Indalsälven. Kraftföretagen har mot denna bakgrund tillsammans med Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) bildat en särskild kommitté – Flödeskommittén – för att kartlägga dimensioneringen av dammarnas avbördningsförmåga. Kommittén har år 1986 avgett en lägesrapport. Kommitténs arbete beräknas avslutas senare i år. På initiativ av kraftföretagen bildades vidare dammsäkerhetsnämnden år 1982 för att lämna viss rådgivning rörande dammsäkerhetsfrågor, framför allt till länsstyrelserna som tillsynsmyndighet enligt vattenlagen (1983:291; VL). I nämnden ingår som ordförande och vice ordförande personer med domarkompetens samt företrädare för Vattenfall och den privata kraftindustrin. Ledamöterna i nämnden förordnas av regeringen på förslag av kraftföretagen.

I direktiven till DSU framhöll statsrådet Dahl att det trots de insatser som kraftföretagen m. fl. vidtar är ett allmänt intresse att förebygga dammgenombrott och att så långt som möjligt begränsa skadorna av sådana händelser.

DSU konstaterar rent allmänt att antalet större dammolyckor och allvarliga tillbud har varit få. De tillbud som ändå har skett har föranlett omfattande insatser från kraftföretagens sida. Därför bedömer DSU att dammsäkerheten i landet i stort sett är god och att den är på väg att ytterligare förbättras. Enligt DSU behövs inga mer omfattande ändringar i lagstiftningen eller myndighetsorganisationen på detta område. DSU lägger dock fram vissa förslag till lagändringar, uppdrag till berörda myndigheter samt preciseringar av ansvars- och uppgiftsfördelningen.

Remissinstanserna delar i huvudsak DSU:s uppfattning att det saknas motiv för en mer omfattande förändring av lagstiftning och organisation men pekar i några fall på angelägenheten av att de åtgärder som för närvarande genomförs av kraftföretagen verkligen fullföljs och avslutas.

SMHI pekar på den tendens till en ökad frekvens av större flöden som har registrerats under senare år. Huruvida detta är följden av tillfälligheter eller resultatet av mer långsiktiga klimatförändringar tar SMHI inte ställ-

ning till. Även *Flödeskommittén* uttrycker oro för de senaste årens kraftiga flöden och de konsekvenser detta kan medföra.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1

För egen del kan jag i princip ansluta mig till DSU:s uppfattning att inga mer omfattande organisatoriska förändringar eller förändringar av lagstiftningen är nödvändiga för att öka dammsäkerheten och minska riskerna för och konsekvenserna av översvämningar. Jag förutsätter då att arbetet fullföljs inom kraftföretagen och SMHI för att ytterligare öka säkerheten och beredskapen på dessa områden.

De större vattenflöden som har noterats under senare år ger dock enligt min uppfattning anledning att noggrant följa utvecklingen. Detta är en uppgift för de ansvariga myndigheterna, bl. a. SMHI.

2.2 Säkerheten vid landets dammar

2.2.1 Tillsyn enligt VL

Mitt ställningstagande: Länsstyrelserna bör även fortsättningsvis ansvara för tillsynen enligt VL. Dammsäkerhetsnämnden bör mer aktivt stödja länsstyrelserna i deras uppgift som tillsynsmyndighet. Nämnden förutsätts bli förstärkt med kompetens rörande räddningstjänst och hydrologi.

DSU: Överensstämmer huvudsakligen med mitt ställningstagande.

Remissinstanserna: DSU:s bedömning att tillsynen enligt VL även i fortsättningen bör åvila länsstyrelserna delas av bl. a. *Svenska kraftverksföreningen*, *Svea hovrätt* och flera länsstyrelser. *RRV* och *stat-skontoret* anser att dammsäkerhetsnämnden bör ges en mer aktiv roll när det gäller tillsynen över landets dammar. *Statens vattenfallsverk*, *SMHI* och *VASO* delar DSU:s uppfattning rörande dammsäkerhetsnämnden och anser att nämnden även bör tillföras hydrologisk expertis. *Flödeskommittén* framhåller att länsstyrelsernas bristande kompetens på dammsäkerhetssområdet bör kompenseras genom att dammsäkerhetsnämndens sammansättning breddas och att kraftindustrins nuvarande förslagsrätt rörande ordföranden och vice ordföranden avskaffas. *Statens energiverk* anser att det centrala ansvaret för tillsynen enligt VL bör utövas av ett statligt organ som står fritt från dammägerintressen, en statens dammsäkerhetsinspektion.

Skälen för mitt ställningstagande: Jag delar DSU:s och flertalet remissinstansers uppfattning att det för närvarande saknas motiv att genomföra en mer grundläggande förändring av tillsynsansvaret enligt VL. De problem som aktualiserats genom händelserna hösten 1985 torde i likhet med vad DSU har anfört inte ha kunnat förebyggas om tillsynsansvaret legat på en annan myndighet. Nödvändig samordning inom detta område bör därför kunna ske inom ramen för befintlig myndighetsstruktur. Enligt min uppfattning och i enlighet vad som förutsattes i förarbetena till VL (prop. 1981/82: 130 s. 127) bör tillsynen av dammar i första hand skötas av

dammgarna själva. Tillsynsansvaret enligt VL som utövas genom länsstyrelserna bör huvudsakligen ha en övergripande, kontrollerande funktion.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1

Jag anser dock i likhet med DSU och flertalet remissinstanser att det är angeläget att dammsäkerhetsnämnden kan bistå länsstyrelserna i deras tillsynsarbete. Enligt min uppfattning skulle en överföring av tillsynsuppgifter och en närmare anknytning till staten av dammsäkerhetsnämnden kunna medföra en risk för att länsstyrelsernas tillsynsansvar tunnas ut. Jag har erfarit att huvudmännen för dammsäkerhetsnämnden är beredda att stärka nämndens resurser för att bl. a. tillgodose de förslag som DSU har lagt fram. Det gäller bl. a. åtgärder för att förstärka dammsäkerhetsnämndens kompetens i linje med vad DSU och SMHI föreslår.

DSU pekar i sitt betänkande på vikten av samverkan mellan länsstyrelsernas försvars- och naturvårdsenheter när det gäller tillsynen enligt VL. Jag förutsätter att samråd sker mellan berörda enheter i länsstyrelsen i frågor som rör tillsynen av dammar. Någon ändring av instruktionerna för länsstyrelserna är jag för närvarande inte beredd att förorda.

2.2.2 Damminventeringar

Mitt ställningstagande: Det är angeläget att återstående länsvisa damminventeringar genomförs och avrapporteras. Jag förutsätter att dammsäkerhetsnämnden granskar dessa inventeringar i enlighet med vad nämnden har åtagit sig i sitt remissyttrande. SMHI bör ges i uppdrag att utreda hur ett register över i första hand sådana mindre dammar i Sverige som inte omfattas av kraftföretagens egna dammregister kan byggas upp och vidmakthållas.

DSU: Överensstämmer med mitt ställningstagande.

Remissinstanserna: DSU:s förslag lämnas huvudsakligen utan erinran. SMHI framhåller att man för närvarande håller på att bygga upp ett centralt dammregister som inte bara omfattar regleringsdammar utan även invallningsdammar m. m. SMHI föreslår att institutet ges uppgiften att svara för ett centralt, nationellt register till stöd för myndigheter som ansvarar för vattenfrågor eller räddningstjänst. En förordning om rapporteringsskyldighet vid uppförande eller ombyggnad av dammar bör därför utfärdas. *Statens energiverk* anser att något centralt organ bör ha det övergripande ansvaret för ett centralt heltäckande dammregister med största möjliga offentlighet. *Dammsäkerhetsnämnden* tillstyrker förslaget att den skall granska inventeringarna och registren från dammsäkerhets-synpunkt och lämna förslag till kompletteringar.

Skälen för mitt ställningstagande: I likhet med DSU och de remissinstanser som kommenterat frågan anser jag att det är angeläget att återstående damminventeringar snarast genomförs och redovisas. Hittills har damminventeringar genomförts i 16 län, i fem län pågår inventeringar medan inventeringar ännu inte har påbörjats i tre län. Regeringen har i regleringsbrev för länsstyrelserna för budgetåret 1988/89 ställt medel till

förfogande för damminventeringar i Kristianstads och Malmöhus län. Jag anser i likhet med vad DSU har föreslagit att det kan vara ändamålsenligt att dammsäkerhetsnämnden granskar länsinventeringarnas kvalitet från ett nationellt perspektiv. Jag förutsätter att en sådan granskning kommer till stånd.

Jag ansluter mig till SMHI:s och energiverkets uppfattning att det finns behov av en sammanställning av landets dammar och en löpande uppföljning av deras kondition. När det gäller de större kraftföretagens dammar finns en sådan sammanställning hos Vattenfall och Svenska kraftverksförbundet. Däremot saknas en sådan för övriga dammar i landet, i första hand beträffande mindre dammar. En central sammanställning av sådana dammar bör kunna vara av stor nytta för länsstyrelserna i deras tillsynsarbete. Jag kommer inom kort att föreslå regeringen att SMHI ges i uppdrag att utreda hur register för i första hand sådana dammar som inte omfattas av kraftföretagens dammregister kan byggas upp och vidmakthållas. SMHI bör då beakta att damminventeringarna m. m. har kopplingar till vår försvarsplanering.

I likhet med DSU anser jag att dammsäkerhetsnämnden bör kunna bistå med värdefulla kunskaper vid genomgången av länsstyrelsernas inventeringar. Detta bör kunna underlätta SMHI:s arbete.

SMHI har i sitt remissyttrande föreslagit att en förordning om rapporteringsskyldighet införs vid uppförande eller ombyggnad av dammar. För att en sådan rapporteringsskyldighet skall kunna åläggas privata organ krävs en föreskrift i lag. Eftersom byggande eller ombyggnad av dammar nästan undantagslöst provas enligt VL, anser jag att det är tillräckligt att SMHI får ta del av samtliga domar som meddelas enligt VL. Föreskrifter av denna karaktär finns redan beträffande underrättelser till vissa andra myndigheter. Enligt vad jag har fått erfara avser statsrådet Dahl att inom kort återkomma till regeringen med ett förslag till komplettering av vattenrättsförordningen (1983:788) med innebörden att SMHI får del av samtliga VL-domar.

2.2.3 Små dammar och små kraftverk

Mitt ställningstagande: Jag anser att det är för tidigt att nu bedöma om det behövs kompletterande insatser från samhällets sida för att förebygga säkerhetsproblem vid små dammar. Först sedan länsstyrelsernas damminventeringar har avslutats och utvärderats är en sådan bedömning möjlig.

DSU: Överensstämmer i huvudsak med mitt ställningstagande.

Remissinstanserna: Förslagen tillstyrks av *statens energiverk* som pekar på att målsättningarna med att uppfylla planen för vattenkraftsutbyggnad underlättas av att det finns ett centralt, heltäckande dammregister. *Svenska kommunförbundet* anser att förändrade ersättningsregler för producerad kraft och vissa statliga bidrag skulle förbättra förutsättningarna för

byggande av små vattenkraftverk. *Dammsäkerhetsnämnden* anser att underlaget är för dåligt för DSU:s påstående att det inte finns några små dammar som hotar säkerheten. Enligt nämnden torde slutförandet av länsstyrelsernas damminventeringar och nämndens föreslagna granskning av dessa inventeringar kunna ge en mera tillfredställande kännedom om förhållandena.

Skälen för mitt ställningstagande: Jag anser i likhet med dammsäkerhetsnämnden att det för närvarande saknas underlag för att bedöma om det finns små dammar i landet som kan utgöra en sådan säkerhetsrisk att det krävs kompletterande insatser. Först sedan länsstyrelseinventeringarna har slutförts och utvärderats går det att med någon säkerhet bedöma denna fråga. Jag förutsätter att statens energiverk bereds möjlighet att i samband med dammsäkerhetsnämndens utvärdering av inventeringarna bedöma behovet av kompletterande insatser. Detta bör kunna ske inom ramen för det uppdrag verket tidigare har fått av regeringen att följa genomförandet av planen för vattenkraftsutbyggnad.

2.3 Översvämningar

2.3.1 Allmänna synpunkter

Enligt DSU (s. 104) är översvämningar ett naturligt, återkommande fenomen. Översvämningar kan dock föranleda betydande ekonomiska skador liksom även innebära en risk för människors liv och hälsa. Under tusentals år har skydd mot översvämningar därför varit en väsentlig, gemensam uppgift för människor i utsatta områden. Invallningar, utdikningar eller vattenregleringar har successivt lett till att översvämningsskador har minskat. Samtidigt har större landarealer gjorts tillgängliga för bebyggelse och jordbruk. Hushållningen med vatten för bevattningsändamål m.m. har förbättrats.

Tekniskt sett kan översvämningar förebyggas eller konsekvenserna av dem lindras genom regleringar, rensningar eller invallningar. Insatsernas art och omfattning får bedömas mot bakgrund av förhållandena i varje enskilt fall.

DSU har särskilt undersökt sambanden mellan å ena sidan ändrad markanvändning i form av kalavverkningar och skogsdikning samt å andra sidan ökad frekvens av översvämningar. DSU har härvid inte funnit skäl att från dammsäkerhetssynpunkt förorda en mer restriktiv tillståndsgivning i fråga om kalavverkning och skogsdikning. Kunskaperna på detta område är dock dåliga, varför det enligt DSU finns anledning att överväga behov och inriktning av fortsatt forskning på området.

DSU:s förslag kommenteras av vissa remissinstanser.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län delar i princip DSU:s uppfattning rörande markanvändningens betydelse för översvämningar men är oroad över de effekter en snabbt ökande dikning, så småningom kan få när nederbörden är kraftig och markens grundvattenmagasin är fyllda. Även borttagandet av trösklar i terrängen och rensningar av bäckar och diken kan enligt länsstyrelsen befaras få en sådan sammanlagd effekt att de påverkar flödestopparna även i större vattendrag.

Dammsäkerhetsnämnden och Vattenregleringsföretagens samarbetsorganisation (VASO) pekar på att DSU inte har uppmärksammat de problem som kan uppstå om större flöden sker i torrsträckor nedströms befintliga kraftverk.

Enligt min uppfattning är återkommande översvämningar i många fall en grundläggande förutsättning för ett rikt biologiskt liv längs våra älvar och vattendrag. Som ett exempel kan nämnas den mycket värdefulla faunan i nedre Dalälvsområdet som kräver regelbundna översvämningar för att vidmakthållas. Det är först i samband med att översvämningar leder till negativa konsekvenser för människors hälsa och säkerhet samt påverkar stora ekonomiska värden som det finns anledning att från samhällets sida överväga förebyggande åtgärder mot översvämningar. Målet för dammsäkerhetsarbetet bör vara att vidta förebyggande åtgärder så att en balans uppnås mellan å ena sidan befolkningens berättigade krav på en säker miljö och å andra sidan samhällets intresse av att bevara en naturlig miljö, där översvämningar kan vara en förutsättning för bl. a. utvecklandet av ett rikt biologiskt liv eller där t. ex. stora miljövärden kan hotas om i naturen ingripande, förebyggande åtgärder vidtas.

Den omfattande vattenkraftsutbyggnaden med regleringar av sjöar och vattendrag under efterkrigstiden har inneburit både fördelar och nackdelar från översvämningssynpunkt. Regleringar kan medverka till att jämna ut flöden. Å andra sidan kan genombrytning av fyllda vattenmagasin i reglerade vattendrag leda till omfattande personella och materiella skador. På senare år har frågan aktualiserats om i vad mån en mer intensiv markanvändning (kalavverkning, markavvattning m. m.) i kombination med vissa extrema nederbördssituationer kan leda till mer omfattande och i tiden mera koncentrerade flöden. Trots vissa kompletterande utredningsinsatser har emellertid inte DSU kunnat påvisa ett sådant samband.

Jag delar *länsstyrelsens i Gävleborgs län* oro över att en förändrad markanvändning på sikt kan föra med sig negativa konsekvenser från översvämningssynpunkt. Jag återkommer i avsnitt 2.5 till frågan om forskning rörande orsakerna till översvämningar m. m.

I linje med vad DSU anför finns det redan nu anledning att vidta vissa åtgärder för att förebygga eller minska konsekvenserna av större flöden utöver de insatser som för närvarande sker av kraftföretagen. Jag kommer därför i följande avsnitt att ta upp frågan om planering för att förebygga större flöden och åtgärder för att förebygga eller lindra effekterna av sådana situationer.

2.3.2 Planering för att förebygga översvämningar

Mitt ställningstagande: Länsstyrelserna bör få i uppdrag att bl. a. som underlag för kommunernas fysiska planering ställa samman uppgifter om översvämningsskänliga områden och planeringsläget i länen. SMHI ansvarar för att det finns en central överblick rörande översvämningsskänliga områden i landet.

DSU: Överensstämmer delvis med mitt förslag.

Prop. 1988/89: 116

Bilaga 1

Remissinstanserna: *Statens planverk* stöder DSU:s förslag om en utökad och förbättrad planering för att söka minska skadorna vid eventuella översvämningar och dammbrott. Planverket utgår från att en bättre samordning i kommunernas planering mellan räddningstjänstplaner och fysiska översiktsplaner enligt PBL måste komma till stånd. *SMHI* föreslår att regeringen uppdrar åt länsstyrelserna att genomföra regionala inventeringar av översvämningskänsliga områden. Den slutliga sammanställningen bör göras älvvis av den hydrologiska prognos- och varningstjänsten. Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att länsstyrelserna bör göra en sådan inventering. Flera länsstyrelser framhåller att underlag från *SMHI* är av betydelse för att bedöma riskerna för översvämningar. *Statens energiverk* och *VASO* understryker behovet av en bättre samverkan mellan berörda parter för att minska risken för översvämningar.

Förslaget att ge länsstyrelserna i uppdrag att redovisa planeringsläget beträffande översvämningar tillstyrks av *statens energiverk* och har inte närmare kommenterats av övriga remissinstanser.

Skälen för mitt ställningstagande: Jag anser att det är väsentligt att åtgärder vidtas av olika berörda organ för att förbättra planeringen för att undvika översvämningsskador. Kommunernas fysiska planering är av grundläggande betydelse i detta sammanhang. Frågan om behovet av underlag för att bedöma risken för översvämningar i samband med tillämpningen av PBL berörs inte av DSU men väl av några remissinstanser. Jag anser i likhet med *SMHI* och *länsstyrelsen i Södermanlands län* att länsstyrelserna bör ställa samman uppgifter om översvämningskänsliga områden i länet. Jag förutsätter att vattenregleringsföretagen och andra berörda skall kunna bistå länsstyrelserna i detta arbete. Enligt vad jag har erfarit kommer så också att ske. Ett sådant material är väsentligt för kommunernas planläggning enligt PBL. Enligt min uppfattning utgör det också ett väsentligt underlag för bedömningen av vilka åtgärder av förebyggande art som bör kunna vidtas för att minska konsekvenserna av översvämningar.

Länsstyrelsernas sammanställningar bör redovisas till *SMHI* som sedan i samråd med plan- och bostadsverket bör ställa samman det till ett rikstäckande material. För att uppgifterna skall kunna utnyttjas i det övergripande, förebyggande arbetet är det viktigt att de tillställs räddningsverket. Arbetet med sammanställningarna pågår enligt vad jag har erfarit redan inom *SMHI*. Denna uppgift överensstämmer för övrigt väl med det ansvar som länsstyrelser och sektorsmyndigheter har att förse kommunen med material för planering inom ramen för naturresurslagen (1987: 12), NRL. Den inventering som *SMHI* har gjort år 1980 och det underlag som *SMHI* utarbetat till PBL och DSU kan på detta sätt ytterligare fördjupas. Materialet bör även kunna vara av värde för kommunernas räddningstjänst, en fråga som jag återkommer till senare.

Jag anser vidare att det i uppdraget till länsstyrelserna även bör ingå att ställa samman uppgifter om planeringsläget i länen i linje med DSU:s förslag. Härigenom bör det bli möjligt att klarlägga behov av konkreta åtgärder i vattendragen för att förebygga översvämningar. Statsrådet Dahl

2.3.3 Andra åtgärder för att förebygga översvämningar

Mitt ställningstagande: Det saknas i dag underlag för att bedöma hur stora insatser som behövs för att förebygga översvämningar. Detta kan ske först sedan länsstyrelsernas nyss nämnda kartläggning har genomförts och utvärderats. Genom att 25 milj. kr. om året avsätts inom ramen för det extra skatteutjämningsbidraget har de särskilt utsatta kommunerna redan nu möjlighet att få statligt stöd för att förebygga naturolyckor, bl.a. översvämningar. Det strider mot principerna för detta bidrag att, som DSU föreslår, under längre perioder reservera medel ur det extra skatteutjämningsbidraget för ett speciellt ändamål.

DSU: Överensstämmer delvis med mitt ställningstagande. DSU förordar dock att minst 10 milj. kr. per år av det extra skatteutjämningsbidraget för förebyggande av naturolyckor avsätts för översvänningsförebyggande åtgärder och att detta stöd utgår under en tioårsperiod. DSU föreslår vidare att regeringen ser över den totala ramen för det extra skatteutjämningsbidraget och därefter föreslår riksdagen den anpassning som kan vara nödvändig för att möjliggöra erforderligt stöd till översvänningsförebyggande åtgärder.

Remissinstanserna: *Statens räddningsverk*, *statens geotekniska institut (SGI)*, *Svenska kommunförbundet* m. fl. motsätter sig inte DSU:s förslag att avsätta 10 milj. kr. per år till förebyggande åtgärder mot översvämningar om det totala beloppet för detta ändamål (25 milj. kr.) höjs kraftigt för att andra angelägna åtgärder, främst skredförebyggande insatser, skall kunna genomföras. *Riksrevisionsverket (RRV)* och *statskontoret* är tveksamma till att på det sätt DSU föreslår öronmärka medel för visst ändamål under flera år. *Statens energiverk* anser att flödesdämpande magasin skall kunna komma i åtnjutande av extra skatteutjämningsbidrag. *Svenska kraftverksföreningen* anser att vattenkraftsutbyggnad är det från miljösynpunkt bästa sättet att lösa översvänningsproblemen, varför NRL bör upphävas för de aktuella älvsträckorna. *Stockholms tingsrätt* utesluter inte att en reglering med flödesdämpande syfte i Voxnan och Västerdalälven skulle kunna anses som samhällsekonomiskt lönsam.

Skälen för mitt ställningstagande: Med stöd av riksdagens beslut år 1986 (prop. 1985/86: 150 bil. 3, FöU 11 och FiU 29, rskr. 345 och 361) avsätts inom ramen för det extra skatteutjämningsbidraget 25 milj. kr. om året för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor, främst översvämningar. Ansökningarna om bidrag prövas av regeringen efter förslag av statens räddningsverk. Jag vill redan här betona vad riksdagsbeslutet innebär i fråga om ansvaret för förebyggande åtgärder. Riksdagen uttalar att det, i den mån ansvaret för förebyggande åtgärder inte faller

inom ramen för samhällets räddningstjänst eller omfattas av försäkrings-skyddet, ligger inom den kommunala kompetensen att ombesörja dessa åtgärder. Det statliga stödet skall vara ett stöd till de mest utsatta kommunerna.

För att det skall vara möjligt att med större säkerhet bedöma behovet av resurser för flödesdämpande åtgärder krävs kunskap om problemens omfattning och en bedömning av möjliga alternativ. Ett mera detaljerat underlag i dessa frågor kommer att finnas tillgängligt först efter det att länsstyrelsernas uppdrag har redovisats och sammanställts. Därefter är det möjligt att göra en övergripande prioritering mellan olika angelägna projekt m. m.

Det saknas därför underlag för ett genomförande av DSU:s förslag. Jag anser vidare i likhet med RRV m. fl. att förslaget att öronmärka medel ur det extra skatteutjämningsbidraget inte är invändningsfritt. Detta bidrags syfte är nämligen att mera påtagligt stödja de mest utsatta kommunerna i deras arbete med att förebygga allvarliga naturolyckor. Jag vill emellertid framhålla att det självfallet står varje kommun fritt att ansöka om bidrag till förebyggande åtgärder och få frågan prövad i enlighet med de riktlinjer riksdagsbeslutet anger. I detta sammanhang vill jag framhålla det nödvändiga i att räddningsverket följer upp kommunernas åtgärder efter regeringens beslut om bidrag.

DSU har föreslagit att regeringen ser över storleken på hela det extra skatteutjämningsbidraget för förebyggande åtgärder mot naturolyckor. Till detta kan jag säga att frågan om bidragets storlek prövas i den årliga budgetprocessen.

DSU har vidare föreslagit att räddningsverkets anslag för översiktliga undersökningar rörande olika former av naturolyckor höjs. Enligt min mening är verkets verksamhet på detta område mycket betydelsefull för förebyggandet av naturolyckor. Från chefen för försvarsdepartementet har jag inhämtat att anslagsposten för budgetåret 1988/89 har höjts från 750 000 kr. till en milj. kr.

I likhet med DSU anser jag att ytterligare regleringskapacitet i flera fall torde vara den effektivaste och enda realistiska möjligheten att förebygga eller på ett mer verkningsfullt sätt dämpa effekterna av översvämningar. Tillkomsten av nya regleringar kan dock medföra konflikter med motstående intressen.

Länsstyrelserna bör i samverkan med berörda kraftföretag och kommuner bedöma vilka flödesdämpande alternativ som vid en samlad avvägning är den bästa lösningen på översvämningsproblemet. När det föreslås att ytterligare regleringskapacitet tillskapas bör en förutsättning vara att det inte finns andra realistiska, tekniska och ekonomiska alternativ för flödesdämpning. Hushållningsbestämmelserna i NRL skall därvid beaktas. Statens energiverk har föreslagit att extra skatteutjämningsbidrag skall kunna utgå till byggande av dammar avsedda för flödesdämpning. Jag vill erinra om att mottagare av det extra skatteutjämningsbidraget är kommunerna. Om en kommun kommer in till regeringen med en ansökan om bidrag för en sådan anläggning får ansökningen prövas och vägas mot andra inkomna ansökningar.

2.4.1 Myndigheternas uppgifter

Mitt ställningstagande: Det är viktigt att ansvariga organ samverkar i planeringen för att minska konsekvenserna av inträffade dammbrott. De ansvariga myndigheterna – främst plan- och bostadsverket samt räddningsverket – bör överväga att meddela allmänna råd om samverkan när det gäller den fysiska planeringen, befolkningskyddet och räddningstjänsten. Räddningsverkets inleda arbete med utgångspunkt i DSU:s förslag bör snarast fullföljas.

DSU: Överensstämmer huvudsakligen med mina förslag.

Remissinstanserna: DSU:s förslag möter inga erinringar från remissinstansernas sida. *Statens planverk* förutsätter att nära samarbete etableras mellan räddningsverket och plan- och bostadsverket för att utforma allmänna råd när det gäller kopplingen mellan räddningstjänsten och den fysiska planeringen. *Svenska kraftverksföreningen* och enskilda kraftföretag m. fl. förklarar sig genomgående villiga att delta i ett arbete för att förbättra planeringen vid översvämningar.

Skälen för mitt ställningstagande: Inledningsvis vill jag kortfattat redogöra för vad som gäller enligt räddningstjänstlagstiftningen. Inträffar en översvämning skall samhället genom räddningstjänsten svara för att skador på människor, egendom eller miljön hindras eller begränsas. Varje kommun skall ha en räddningstjänstplan. I denna plan skall det finnas uppgifter om räddningstjänstens organisation i kommunen och om områden där en olyckshändelse kan medföra allvarliga skador i miljön. Vid olyckshändelser som kräver omfattande räddningsinsatser skall länsstyrelsen ta över ansvaret för räddningstjänsten. Exempel på när detta kan bli aktuellt är mer omfattande översvämningar. Länsstyrelsen skall upprätta en plan för räddningstjänsten i sådana situationer. Lagstiftningen ålägger alltså de ansvariga myndigheterna att ha en planläggning för räddningstjänsten vid allvarliga olyckshändelser, t. ex. översvämningar.

Räddningsverket skall enligt sin instruktion (1988:1040) samordna samhällets verksamhet inom befolkningsskyddet och räddningstjänsten, bevaka riskutvecklingen inom verksamhetsområdet samt verka för att åtgärder vidtas för befolkningens skydd och för att förebygga olyckor. Kommunen skall enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) främja olycks- och skadeförebyggande verksamhet.

DSU föreslår att regeringen uppdrar åt statens räddningsverk att dels redovisa den planering för dammbrott eller översvämningar som har genomförts hos kommuner och länsstyrelser, dels överlägga med företrädare för dammägarna, i första hand Vattenfall och Kraftverksföreningen, för att klarlägga eventuella brister i nuvarande beredskapsplanering m. m. i syfte att uppnå en överenskommelse om generella riktlinjer för de säkerhetsrelaterade övervakningsanordningarna. Verket bör informera berörda kommuner och länsstyrelser om resultatet samt lämna rekommendationer avseende den tillsyn som bör utövas. DSU crinrar härutöver om det

ansvar länsstyrelserna har enligt räddningstjänstförordningen att upprätta planer för sådana större räddningsinsatser vid vilka länsstyrelserna skall överta ansvaret för räddningstjänsten.

Jag kan ansluta mig till huvuddragen i de övertyganden och förslag som DSU har lämnat. Samtidigt kan jag konstatera att räddningsverket redan har ansvaret för att samordna samhällets verksamhet på området. Det är – i linje med vad planverket har anfört – väsentligt att det sker ett samspel mellan förebyggande insatser och skadeavhjälpande åtgärder. Enligt min mening bör ansvaret för detta i första hand åvila kommunerna. Dessa har också en sådan skyldighet. Från chefen för försvarsdepartementet har jag inhämtat att räddningsverket i januari 1989 har givit ut en handbok i kommunal riskanalys inom räddningstjänsten med vars hjälp man i ett kommunalt perspektiv skall kunna identifiera och värdera olika riskkällor. Denna riskhandbok bör enligt min mening få betydelse i sammanhanget. Som ett fullföljande av det pågående arbetet förutsätter jag att plan- och bostadsverket och statens räddningsverk överväger behovet av allmänna råd om samverkan mellan verksamhetsområdena fysisk planering, befolkningsskydd och räddningstjänst.

Kommittén (Kn 1981:02) för undersökning av allvarliga olyckshändelser har i sin rapport (Nr 1: 1987) Läckaget i Suorvadammen i oktober 1983 föreslagit att länsstyrelsen i län där en större dammanläggning finns överväger om det hos länsstyrelsen och berörda kommuner finns behov av en särskild beredskapsplanering för räddningstjänsten vid dammbrott.

Med utgångspunkt i DSU:s förslag har räddningsverket redan inventerat och till chefen för försvarsdepartementet redovisat kommunernas och länsstyrelsernas planering för åtgärder vid dammbrott och översvämningar. Av redovisningen framgår bl. a. att ett femtontal kommuner har en mer eller mindre omfattande planering för dammbrott och liknande samt att länsstyrelsens i Norrbottens län regionala räddningstjänstplan innefattar åtgärder även vid dammbrott. Övriga länsstyrelsernas åtgärder vid översvämningar behandlas i resp. länsstyrelsernas regionala räddningstjänstplan.

I sin redovisning konstaterar räddningsverket att de kommuner som har de största behoven av förebyggande planering i dag har en dammbrottsplanering. Verket anser dock att en planering för att lindra konsekvenserna av ett dammbrott bör komma till stånd i ytterligare kommuner.

Jag delar den uppfattning som kommer till uttryck i kommitténs för undersökning av allvarliga olyckshändelser angivna rapport och genom räddningsverkets redovisning. Jag anser alltså att det är angeläget att det inom kommunerna och länsstyrelserna noga prövas om det behövs en ytterligare planering. Räddningsverket bör stödja länsstyrelserna i det mer övergripande arbetet samt samordna deras arbete, t. ex. så att beredskapsplaneringen kan avse en hel älv som berör flera län.

Från chefen för försvarsdepartementet har jag vidare inhämtat att räddningsverket redan har inlett det arbete som DSU föreslog om överläggningar med dammägarna m. m.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att räddningsverket, i enlighet med vad jag anförde under avsnitt 2.3.3, redan har tagit värdefulla initiativ på området.

Några uppdrag till räddningsverket mot bakgrund av DSU:s förslag anser jag därför inte behövliga. I stället förutsätter jag att verket fullföljer det inledda arbetet i enlighet med DSU:s förslag.

Prop. 1988/89:116
Bilaga 1

2.4.2 Älvcentraler

Mitt ställningstagande: Jag anser att DSU:s och SMHI:s förslag att inrätta en särskild funktion – älvcentraler – vid större älvar bör övervägas närmare genom att SMHI ges ett uppdrag att samråda med kraftföretagen om inrättande av älvcentraler i utbyggda älvar och utreda behovet av sådana centraler i outbyggda älvar.

SMHI:s promemoria om älvcentraler: SMHI har på anmodan av DSU utarbetat ett förslag till framtida hydrologisk prognos- och varningstjänst vid landets större vattendrag. Enligt SMHI bör kraftföretagen i princip svara för kostnaderna för älvcentraler i utbyggda älvar, medan staten bör svara för kostnaderna för centraler i outbyggda älvar där kraftintresset är svagt. Kostnaderna för att upprätta och driva älvcentraler i den senare kategorin av älvar uppgår enligt SMHI till ca 3 milj. kr. per år i 1987 års penningvärde. SMHI bör få i uppdrag av regeringen att ytterligare utreda dessa frågor.

DSU: Överensstämmer huvudsakligen med mitt ställningstagande.

Remissinstanserna: Uppfattningen är starkt delad när det gäller detta förslag. *Statens energiverk* föreslår att frågan om älvcentralernas organisation, arbetsuppgifter m. m. blir föremål för ytterligare utredning. *Svenska kraftverksföreningen*, *Vattenfall* och *VASO* är beredda att inleda förhandlingar med SMHI om inrättandet av älvcentraler i de vattendrag där man är företrädade. När det gäller finansieringen anser *RRV* att staten bör svara för kostnaderna, medan *statskontoret* har den motsatta uppfattningen.

Skälen för mitt ställningstagande: Jag ansluter mig till DSU:s förslag att SMHI bör ges uppdrag att samråda med berörda intressenter i avsikt att inrätta en särskild funktion – älvcentraler – vid större utbyggda älvar. Jag tolkar kraftföretagens remissvar och resultatet av de överläggningar som har ägt rum som att man är beredd att ta på sig ansvaret för att sådana centraler kommer till stånd och vidmakthålls i sådana älvar.

När det gäller ansvaret för finansiering av älvcentraler i de huvudsakligen outbyggda älvar som omfattas av NRL:s bestämmelser om undantag från vattenkraftsutbyggnad konstaterar jag att bilden inte är lika klar. DSU har föreslagit att det extra skatteutjämningsbidraget för förebyggande av naturolyckor i vissa fall skall kunna utgå för skadelindrande prognos- och varningsåtgärder. DSU pekar särskilt på det förhållandet att statsmakterna tidigare har beslutat att undanta vattendrag från utbyggnad med stöd av NRL. Vid sidan av staten bör enligt DSU även exempelvis kommunerna kunna bidra till finansieringen av dessa centraler eller finansieringen lösas genom bildande av särskilda vattenförbund. Jag anser därför att SMHI ytterligare bör utreda frågan om förutsättningarna för och behovet av älvcentraler i outbyggda älvar och kostnaderna för dessa.

DSU har föreslagit att reglerna för det extra skatteutjämningsbidraget ändras så att bidrag även kan utgå för skadelindrande prognos- och varningsåtgärder. Jag ställer mig dock från principiella utgångspunkter tveksam till DSU:s förslag. Som jag nyss har redovisat (avsnitt 2.3.3) har det extra skatteutjämningsbidraget kommit till för att förebygga naturolyckor. Enligt min mening kan prognos- och varningsåtgärder inte anses vara förebyggande åtgärder i den mening som avses i riksdagens beslut.

2.5 Forskning rörande dammsäkerhet och översvämningar

Mitt ställningstagande: SMHI bör i samverkan med berörda myndigheter, kraftföretag m. fl. ges i uppdrag att utreda behovet av forskningsinsatser rörande översvämningar.

DSU: Överensstämmer huvudsakligen med mina förslag.

Remissinstanserna: Remissutfallet är splittrat. Förslaget tillstyrks av *SMHI* och *kraftföretagens organisationer*. *SLU* anser att SMHI inte ensidigt bör tilldelas ansvar för dessa frågor utan att *SLU* bör ges ansvar för bl. a. forskning inom skogs- och jordbrukssektorn. *RRV* och *statskontoret* motsätter sig eller vill inte ta ställning till förslaget med hänsyn till att utredaren inte har beaktat SMHI:s dubbla roller som myndighet och uppdragsorgan.

Skälen för mitt ställningstagande: För egen del anser jag att det är väsentligt att frågan om behovet av forskning om översvämningar m. m. blir föremål för särskilda överväganden. Jag anser i likhet med DSU att det kan vara en lämplig ordning att SMHI ges i uppdrag att närmare utreda denna fråga i samråd med berörda intressenter. Denna fråga får sedan beredas i arbetet med den forskningspolitiska proposition som planeras till våren 1990.

2.6 Övriga frågor

RRV och *Svenska kraftverksföreningen* pekar på att ett genomförande av DSU:s förslag kan medföra betydande kostnader för kraftföretagen. Enligt *RRV* kan skärpta regler som utfärdas av dammsäkerhetsnämnden och räddningsverket medföra icke oväsentliga kostnadsökningar, varför regeringen i sitt förslag med anledning av DSU:s betänkande bör ange att begränsningsförordningen gäller för myndighetsregler om dammsäkerhet.

Begränsningsförordningen (1987:1347) gäller för myndigheter under regeringen (1§). Enligt denna förordning skall myndigheterna, innan man beslutar om en regel, utreda bl. a. kostnadsmässiga konsekvenser av denna regel. Vidare skall den som berörs av regeln ges tillfälle att yttra sig (2 och 3 §§). Statens räddningsverks uppgifter inom dammsäkerhetsområdet omfattas av begränsningsförordningen. En myndighet får dock utan en sådan konsekvensutredning meddela föreskrifter, om det föreligger fara för liv, personlig säkerhet eller hälsa eller risk för betydande ekonomisk skada (5§). Dammsäkerhetsnämnden är ett privaträttsligt organ, som inte har

någon befogenhet att meddela bindande föreskrifter. Nämndens roll är, som jag tidigare har sagt, endast rådgivande.

Prop. 1988/89:116
Bilaga 1

3 Små vattenkraftverk

Bakgrund: Statligt stöd till utbyggnad av små vattenkraftverk har i olika former förekommit sedan den 1 juli 1978. Sedan den 1 januari 1984 har det utgått ett 15-procentigt investeringsstöd till sådana kraftverk och fr. o. m. den 1 juli 1985 infördes även ett 50-procentigt stöd till förprojektering av små vattenkraftverk. Dessa båda stödformer upphörde den 1 januari 1987 i enlighet med vad som förutsattes i riksdagens beslut. Riksdagen har beslutat att det i planen för utbyggnad av vattenkraften skall ingå små vattenkraftverk, motsvarande 400 GWh/år.

Under perioden den 1 januari 1984 till den 31 december 1986 har statens energiverk beslutat om bidrag till ett 80-tal projekt. Produktions-tillskottet i dessa anläggningar beräknas till 150 – 160 GWh/år. De projekt som har utförts eller är under utförande fördelar sig enligt statens energiverk på aktörer enligt följande:

Aktörer	Andel %
Kraftindustrin	18
Kommunala elverk och energiverk	24
Enskilda näringsidkare, finansbolag	21
Tillverkande företag	14
Företag och föreningar med ett mindre eget distributionsområde	3
Övriga	20

Kategorin Övriga utgörs av bolagskonsortier eller motsvarande som i regel har bildats särskilt för att investera i vattenkraftsanläggningar.

Det finns enligt statens energiverk en teoretisk potential i landet för utbyggnad av små vattenkraftverk på i storleksordningen 2,5 TWh/år utanför sådana områden som är undantagna från vattenkraftsutbyggnad genom NRL. Den omfattar såväl orörda fallsträckor som nedlagda gamla kraftverk och utbyggnader av befintliga anläggningar.

Av hittills genomförda/planerade projekt som statens energiverk har medverkat eller lämnat utfästelse att medverka i är huvuddelen anläggningar som utnyttjar en befintlig damm. Nedanstående tabell visar mycket grovt uppdelningen av projekten med hänvisning till åtgärdens omfattning:

Typ av anläggning	Andel %
Nyanläggning	7
Ny station vid befintlig damm	45
Komplettering med nytt aggregat	11
Renovering eller restaurering av befintlig anläggning	37

Nyanläggning avser anläggande av ett kraftverk i en helt orörd fallsträcka eller i ett vattendrag där en äldre damm har rivits ut. Ny station vid befintlig damm som är den klart dominerande åtgärden innebär att en helt ny kraftstation uppförs vid en befintlig damm som är i en mer eller mindre bra kondition. Komplettering med nytt aggregat avser projekt där ett befintligt kraftverk har kompletterats med ytterligare aggregat. Renovering eller restaurering av befintlig anläggning innebär att man utnyttjar befintliga anläggningsdelar, såsom kraftstationsbyggnad, damm, kanaler etc., för vanligtvis installation av ny mekanisk och elektrisk utrustning samt ny styr- och kontrollutrustning.

I samband med beslutet om bidrag till små vattenkraftverk m. m. (prop. 1984/85: 120 s. 143 f) behandlades bl. a. frågan om konflikter gentemot motstående intressen vid uppförande av sådana kraftverk. Föredraganden bedömde därvid att små vattenkraftverk i första hand har förutsättningar att uppföras i anslutning till befintliga regleringar. Vidare framhölls att tillkomsten av sådana kraftverk har medverkat till att man har satt i stånd äldre dammar som har varit i behov av restaurering. Därutöver erinrades i propositionen om att utbyggnad av vattenkraftverk i biflöden i vissa fall kan stå i konflikt med utbyggnader i huvudflödena.

Under senare tid har ett antal projekt aktualiserats som bedöms förorsaka konflikter med motstående intressen. Det gäller bl. a. projekt i orörda biflöden till vissa exploaterade älvar i norra Sverige. Regeringen har genom särskilda beslut förbehållit sig prövningen enligt VL av två av dessa projekt.

I statens energiverks elmarknadsrapport påpekas att utbyggnad för energiproduktion skapar vissa miljöstörningar och att detta även gäller små vattenkraftverk. Nyttan av små vattenkraftverk är inte sällan måttlig jämfört med de störningar i naturmiljön som anläggningarna orsakar. Minikraftverk kan således i vissa fall ge större skada per utbyggd och producerad energienhet än större kraftverk.

Enligt vad som numera gäller kan statligt stöd till små vattenkraftverk utgå från den nya energiteknikfonden. Ett grundläggande villkor för det stödet är att ny teknik skall tillämpas. Små vattenkraftverk har ingen särställning utan bedöms på samma grunder som övriga energiprojekt. Statens energiverk har utarbetat närmare detaljbestämmelser rörande detta stöd.

Uppdrag till länsstyrelserna: Regeringen gav i april 1988 tio länsstyrelser i uppdrag att till regeringen översiktligt redovisa de mindre vattenkraftsprojekt som har aktualiserats. Planer på utbyggnad som är kända men som först senare kan komma att aktualiseras borde även redovisas enligt en till uppdraget fogad promemoria. Länsstyrelserna förutsattes göra denna redovisning i samverkan med berörda kommuner varvid de damminventeringar som länsstyrelserna i flertalet län genomfört borde utnyttjas. Redovisningen förutsattes innefatta en översiktlig beskrivning av den inverkan på naturvårdens intressen, bl. a. skador på fauna och fiske, som ett genomförande av olika projekt kan medföra. I den mån redovisade vattenkraftsprojekt berörs av ställningstaganden i kommunernas fysiska planering för berörda områden, borde dessa enligt promemorian redovisas.

Redovisningar har inkommit från *länsstyrelserna i Uppsala, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län*. I vissa fall har till yttrandena fogats skrivelser från berörda kommuner, kraftföretag m. fl. Delar av länsstyrelsernas redovisningar finns fogade till detta protokoll som *bilaga 1.3*.

Länsstyrelsernas redovisningar är olika långtgående vad gäller bedömningar av de redovisade projektens konsekvenser. I relativt hög grad har bedömningar avseende konflikter med motstående intressen inte gjorts. Redovisningarna är inte heller enhetliga exempelvis med avseende på projektens aktualitetsgrad. De slutsatser som kan dras av materialet är därför relativt osäkra.

Huvuddelen av de projekt som länsstyrelserna uttalat sig om förefaller kunna genomföras utan allvarliga konflikter med motstående intressen. I vissa fall har länsstyrelserna dock konstaterat att allvarliga konflikter föreligger gentemot naturvårdens intressen och till viss del kulturminnesvårdens intressen. Synpunkter av mer allmän eller generell karaktär med anledning av uppdraget har lämnats av vissa länsstyrelser och kommuner.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller att uttag av elkraft genom istandsättning av raserade dammar och liknande upprustning av befintliga byggnader kan innebära positiva åtgärder från natur- eller kulturminnesvårdssynpunkt, under förutsättning att upprustningen sker med hänsynstagande till natur- och kulturvärdena. Vissa anläggningar kan ha ett sådant antikvariskt värde att befintlig utrustning för kvarn eller kraftverk bör bevaras intakt.

De statliga bidragen till små kraftverk har enligt *länsstyrelsen i Örebro län* medfört en forcerad utbyggnad av små kraftverk som saknar motsvarighet i sen tid. Den värdering av natur- och miljöfrågor som har slagit igenom i samhället i stort i såväl lagstiftning som praktiskt handlande synes enligt *länsstyrelsen* ännu inte ha fått något nämnvärt genomslag hos vattendomstolarna trots VL.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att det erhållna materialet inte i dag ger utrymme för mer än en ganska grov översiktlig redovisning. Betydligt större insatser skulle erfordras för att få en mer fullständig förteckning över projekt som kan komma till stånd på kort och lång sikt.

Genom bestämmelserna i NRL är enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* mycket stora delar av vattendragen i länet undantagna från vattenkraftsutbyggnad. Eventuella utbyggnader i hittills outbyggda mindre vattendrag och biflöden till de utbyggda huvudälvarna medför stora risker för betydande störningar med hänsyn till naturvård, fiske och rekreation. En restriktiv grundinställning skall därför gälla i fortsättningen och regeringsprövning kan behövas då inte endast obetydliga inverkningar på naturförhållanden m. m. bedöms uppstå. Länsstyrelsen bör kunna aktivt verka för att sådana förbehåll aktualiseras och regeringen bör kunna ge en rekommendation om att detta bör ske. Jokkmokks och Bodens kommuner redovisar projekt i biflöden till Luleälven där tillstånd givits trots att kommunen varit emot utbyggnaden. Gällivare och Pajala kommuner redovisar å andra sidan projekt i vissa biflöden till Kalixälven där tillstånd enligt VL

vägrats av regeringen trots att kommunerna var positiva till en utbyggnad. Bakgrunden är att biflödena omfattas av bestämmelserna i NRL.

Storumans kommun är beredd att positivt pröva effektutbyggnader i de vattendrag som redan är utbyggda. Däremot är kommunen mycket restriktiv till utbyggnad i framför allt orörda biflöden. Dessa är mycket betydelsefulla för utveckling av ersättningsfiske och utgör därmed mycket stora tillgångar för rekreation och rörligt friluftsliv.

För egen del vill jag framhålla följande. Genom länsstyrelsernas och statens energiverks redovisningar har det blivit möjligt att få en översiktlig bild av utbyggnadsläget i landet när det gäller mindre kraftverk. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det finns ett energipolitiskt intresse av att få till stånd en viss fortsatt utbyggnad av små vattenkraftverk. Utbyggnad av mindre vattenkraftverk kan vidare i vissa fall medverka till att höja elsäkerheten i mer begränsade distributionsområden, s.k. Ö-drift. Förutom dessa intressen som bl. a. har kommit till uttryck i riksdagens plan för fortsatt vattenkraftsutbyggnad talar i varierande grad dammsäkerhetsskäl och kulturhistoriska skäl för en fortsatt försiktig istandsättning av anläggningar för små vattenkraftverk. En sådan utbyggnad förutsätts dock ske med stor hänsyn tagen till motstående intressen.

Jag vill i sammanhanget erinra, om vad dåvarande chefen för bostadsdepartementet anförde i prop. 1985/86: 3 med förslag till lag om hushållning med naturresurser m. m. (s. 110): "Minikraftverk kan ge avsevärda effekter på miljön beroende bl. a. på hur anläggningen utformas. Vattenöverdomstolen pekar i sitt yttrande på att minikraftverk i mindre vattendrag i förhållande till varje producerad energienhet regelmässigt dels kostar mera, dels medför mera omfattande skador än kraftverk i större vattendrag".

Enligt 2 kap. 1 § NRL skall mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områden är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företrädere skall enligt detta lagrum ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Enligt 1 kap. 2 § skall denna bestämmelse tillämpas vid prövningen enligt bl. a. VL (jmf. 3 kap. 1 § VL).

Länsstyrelsernas redovisningar och det underlag som erhållits från statens energiverk ger inte belägg för att utbyggnad av mindre vattenkraftverk generellt sett kan förväntas ge upphov till mer påtagliga konflikter gentemot motstående intressen.

Jag anser att gällande vattenlagstiftning och naturresurslagstiftning redan nu ger tillräckliga möjligheter att förhindra utbyggnader som påtagligt skadar motstående intressen. Det bör samtidigt finnas förutsättningar för en viss fortsatt utbyggnad av minikraften med hänsyn tagen till motstående intressen. Det torde i första hand gälla kompletterande utbyggnader i anslutning till redan befintliga regleringar. En sådan utbyggnad ligger enligt min uppfattning i linje med de grundläggande hushållningsbestämmelserna i NRL. Jag vill i detta sammanhang också framhålla att ett bättre underlag för ställningstagande till olika vattenkraftsprojekt kommer att finnas tillgängligt i takt med att kommunerna fullföljer arbetet med översiktsplaner enligt PBL. Kommunerna skall därvid, bl. a. mot bakgrund av

redovisade allmänna intressen, göra en närmare bedömning av vilken markanvändning som är den mest lämpliga med hänsyn bl.a. till ovan nämnda hushållningsbestämmelser. Vidare kommer sammanställningen av de länsstyrelseinventeringar som jag behandlade i avsnitt 2.2.2 och 2.2.3 också ge ett förbättrat underlag när det gäller att bedöma förutsättningarna för utbyggnad av små vattenkraftverk.

Enligt vad jag har erfarit har Sveriges Energiföreningars Riksorganisation (SERO) tagit kontakt med Älvräddarnas samorganisation och Svenska naturskyddsföreningen för att närmare klarlägga förutsättningarna för fortsatt utbyggnad av mindre kraftverk.

Statens energiverk bedömer att en utbyggnad motsvarande 175–225 GWh/år av små vattenkraftverk är en möjlig utbyggnadsnivå till mitten av 1990-talet. För egen del vill jag inte ta ställning till vilken utbyggnadsnivå som kan vara realistisk till mitten av 1990-talet. Jag anser det emellertid sannolikt att det i takt med att ytterligare inventeringsmaterial framkommer och de energipolitiska förutsättningarna delvis förändras bör finnas möjligheter att uppnå minst den utbyggnadsnivå som statens energiverk har angivit. Det bör ankomma på energiverket att följa den fortsatta utbyggnaden och som underlag för den redovisning som avses ske till riksdagen år 1990 redovisa ytterligare underlag beträffande möjlig utbyggnad av små vattenkraftverk samt vilka åtgärder som kan visa sig nödvändiga för att uppnå utbyggnadsmålet.

4 Läget beträffande planen för vattenkraftsutbyggnad

Bakgrund: Riksdagen lade åren 1984 och 1985 fast en plan för vattenkraftsutbyggnad (prop. 1983/84: 160, BoU 30, rskr. 364 och prop. 1984/85: 120, BoU 25, rskr. 364). Planen innehåller projekt m. m. motsvarande 3,8 TWh/år i syfte att säkerställa en utbyggnad av vattenkraft omfattande minst 2,5 TWh/år till mitten av 1990-talet. Statens energiverk har genom ett särskilt regeringsuppdrag ansvaret för att följa genomförandet av planen för vattenkraftsutbyggnad.

I Elmarknadsrapport 1988 har statens energiverk bedömt förutsättningarna för att nå de energipolitiska målen beträffande vattenkraftsutbyggnad till mitten av 1990-talet. För närvarande har riksdagens plan för utbyggnad av vattenkraften följande utseende:

Riksdagens plan för vattenkraftsutbyggnad

	GWh/år
Namngivna projekt	2 700
Små vattenkraftverk	ca 400
Effektivisering	300–400
Summa	ca 3 500

Mellanskillnaden mellan 3,8 TWh/år och redovisade 3,5 TWh/år utgörs av Råncälven som riksdagen beslutat undanta från vattenkraftsutbyggnad genom att föra älven i sin helhet till 3 kap. 6 § NRL.

För projekt inom riksdagens vattenkraftsplan kan följande utbyggnadsläge redovisas:

Specificerade projekt som är idrifttagna, under byggnad eller som har erhållit tillstånd enligt VL uppgår sammanlagt till ca 1 100 GWh/år. Verket bedömer att samtliga dessa projekt verkligen kommer att genomföras. Projekt som för närvarande är oklara, som planeras och som för närvarande är föremål för prövning enligt VL uppgår totalt till ca 1 500 GWh/år. Av den senare kategorin projekt bedömer verket att endast projekt motsvarande ca 250 GWh/år kommer att förverkligas.

Av projekt som planeras eller är föremål för prövning enligt VL utanför riksdagens vattenkraftsplan är nästan alla av sådan natur att de kan komma att realiseras. Av totalt 320 GWh/år svarar Vattenfall för ca 200 GWh/år. Energiverket bedömer att ca 300 GWh/år kommer att realiseras till mitten av 1990-talet.

Produktionstillskotten till mitten av 1990-talet genom det pågående arbetet med effektivisering av befintliga kraftverk bedöms av verket bli i storleksordningen ca 250 GWh/år. Det sannolika tillskottet till vattenkraftsproduktionen till mitten av 1990-talet kan enligt statens energiverk därför förväntas bli av följande storleksordning.

Beräknat tillskott av vattenkraftsproduktion

	GWh/år
<i>Enligt vattenkraftsplanen</i>	
Specificerade projekt	1 350
Små vattenkraftverk	200
Effektiviseringar	250
Summa	1 800
<i>Utanför vattenkraftsplanen</i>	
Specificerade projekt	300
Summa	2 100

Inom vattenkraftsplanen blir tillskottet 1 800 GWh/år. För att utbyggnadsmålet 2 500 GWh/år enligt vattenkraftsplanen skall nås krävs ytterligare 700 GWh/år. Om projekten utanför vattenkraftsplanen genomförs krävs ytterligare 400 GWh/år för att totalt nå 2 500 GWh/år. Möjligheterna att nå 2 500 GWh/år totalt bedöms mot denna bakgrund mera gynnsamma än i förra årets redovisning, detta främst beroende på att flera specificerade projekt i planen verkar komma till stånd, att flera projekt utanför planen nu identifierats samt att potentialen i form av effektiviseringar av befintliga kraftverk bedömts något större än tidigare.

Verkets arbete med riksdagens vattenkraftsplan under 1988/89 kan sammanfattas i följande punkter.

1. *Planerade och oklara projekt* – verket klarlägger utbyggnadsförutsättningarna med berörda intressenter för 3 projekt om sammanlagt ca 150 GWh/år.

2. *Ej undantagna vattenområden* – inför 1990 års avstämning av elförsörjningsläget i samband med kärnkraftsavvecklingens inledning utreder verket den ekonomiska vattenkraftspotentialen i ej undantagna vattenområden.

3. *Vissa länsstyrelser samråd med verket* – inför vissa länsstyrelser samråd med statens energiverk om vattenkraftsplanens projekt i kommunernas översiktsplanering till den 1 juli 1990 avser verket kontakta dessa länsstyrelser hösten 1988.

4. *Kommunernas översiktsplanering* – verket avser delta i plan- och bostadsverkets konferens hösten 1988 om vattenkraftsplanens preciserade projekt och deras behandling i kommunernas översiktsplanering.

5. *Naturreservat* – verket avser kontakta de länsstyrelser som lagt interimistiska naturreservat kring projekt i vattenkraftsplanen eller som förbereder definitiva naturreservat kring sådana projekt för att diskutera riksintressena inom vattenkraftsplanen.

6. *Vattendomstolarna* – verket avser att i samarbete med domstolsverket kartlägga de olika vattendomstolarnas praxis avseende remissinstanser.

Jag kan för egen del i allt väsentligt ställa mig bakom de bedömningar som statens energiverk har gjort. Jag har i det föregående avsnittet närmare kommenterat möjligheterna att uppnå gällande utbyggnadsmål för små vattenkraftverk. Verkets överväganden överensstämmer i huvudsak med de statsrådet Dahl gjorde i förra vårens energipolitiska proposition. Det finns därför för närvarande inget behov av att överväga en förändring av den plan för vattenkraftsutbyggnad som riksdagen lade fast åren 1984 och 1985. Jag förutsätter då att verket genomför det arbete som syftar till att klarlägga förutsättningarna för fortsatt vattenkraftsutbyggnad som redovisats i elmarknadsrapporten.

Det finns enligt min bedömning anledning att erinra om att den plan som riksdagen har beslutat har utformats med största möjliga hänsyn tagen till miljön och möjligheterna att uppnå en bred politisk förankring. Viktiga utgångspunkter var enligt vad som anfördes i proposition 1983/84:160 om fortsatt vattenkraftsutbyggnad (s. 13) de bedömningar som gjorts i den fysiska riksplaneringen. Dessa bedömningar har numera kommit till uttryck i NRL:s bestämmelser för hushållningen med mark och vatten och den fysiska miljön i övrigt. Det är givetvis viktigt att även beakta de omarbetade och förbättrade utbyggnadsprojekt som i vissa fall har utarbetats senare. I riksdagens beslut (BoU 1983/84:30 s.12–13) betonades att planen bör utformas så att största möjliga hänsyn tas till miljöaspekterna och till de lokala sysselsättningsaspekterna. Det är enligt riksdagens beslut viktigt att utbyggnaderna planeras så att förhållandevis varaktig sysselsättning skapas.

Enligt min uppfattning är dessa uttalanden fortfarande relevanta för genomförandet av vattenkraftsplanen. Jag vill särskilt betona vikten av att de projekt som aktualiseras utformas med stor hänsyn tagen till motstående intressen. Skadorna av ingreppen bör så långt möjligt minimeras och

projekten bör modifieras exempelvis genom minimitappningar. Slutligen är det viktigt att berörda kommuner kompenseras för de intrång som företagen medför. Dessa utgångspunkter vägledande för regeringens prövning av olika projekt. Jag har i detta sammanhang noterat energiverkets planer på att samråda med berörda intressenter avseende förutsättningarna för utbyggnad av vissa vattenkraftsprojekt.

Prop. 1988/89:116
Bilaga 1

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om dammsäkerhet, översvämningar, beredskapsplanering, forskning, små vattenkraftverk och planen för vattenkraftsutbyggnad.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 mars 1989

Föredragande: statsrådet Freivalds

Anmälan till proposition om vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m. m.

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 31 oktober 1985 tillkallade statsrådet Dahl en särskild utredare (hovrättsrådet Ove Rainer) för att utreda dammsäkerhetsfrågor samt överväga åtgärder för att minska risken för och effekterna av översvämningar. Sedan Rainer avlidit förordnades den 19 februari 1987 ordföranden i bostadsdomstolen Hans Svahn som utredare. Utredaren har arbetat under namnet dammsäkerhetsutredningen.

Utredningen avgav i november 1987 betänkandet (SOU 1987:64) Dammsäkerhet och skydd mot översvämningar. Betänkandet har remissbehandlats inom miljö- och energidepartementet. En sammanfattning av betänkandet och en sammanställning av remissyttrandena har fogats till miljö- och energidepartementets protokoll i detta regeringsärende. Betänkandets lagförslag bör fogas till protokollet som *bilaga 2.1*.

Inom justitiedepartementet har utarbetats förslag till lagändringar. Förslagen omfattar även en ändring avseende instansordningen i ärenden angående skyddsområde och skyddsföreskrifter för yt- och grundvattentäkter. Regeringen beslutade den 6 oktober 1988 att inhämta lagrådets yttrande över förslag till ändringar i vattenlagen (1983:291), lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291) samt plan- och bygglagen (1987:10). De förslag som remitterades till lagrådet överensstämmer, bortsett från dagen för ikraftträdandet och redaktionella ändringar som framgår av specialmotiveringen, med de förslag som jag nu lägger fram. Lagförslagen i lagrådsremissen har därför inte tagits med i propositionen.

Lagrådet har den 17 oktober 1988 lämnat de remitterade förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.2*.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Det finns i landet ett stort antal dammar av varierande storlek och ålder. Säkerheten vid dessa anläggningar är i stort mycket god. Tillbuden har under årens lopp varit få. Att dammanläggningar inte är utan risker har

emellertid belysts under de perioder med mycket höga vattenflöden som förekommit inte minst under 1980-talet. Läckage och andra svagheter har visat sig i några fall. Till och med dammgennombrott har förekommit.

Konsekvenserna för liv och egendom blir mycket stora om brister i dammsäkerheten leder till olyckor. En god dammsäkerhet är dessutom en förutsättning för en stabil energiförsörjning. Det är givetvis angeläget att såväl vunna driftserfarenheter som ökade kunskaper inom hydrologi och teknik tas till vara för att höja säkerheten vid befintliga och nya anläggningar. För att underlätta och påskynda åtgärder på området bör den vattenrättsliga lagstiftningen ändras i några avseenden. Jag anser också att det är angeläget att översvämningsrisker beaktas vid den kommunala planeringen och vid tillståndsprövningen enligt plan- och bygglagen (1987: 10), PBL.

Under våren 1985 tillsatte Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), statens vattenfallsverk och Svenska Kraftverksföreningen tillsammans en särskild kommitté – Flödeskommittén. Denna kommitté skulle ha till uppgift bl. a. att utarbeta förslag till riktlinjer för bestämning av dimensionerande flöden vid kraftverks- och regleringsdammar. Flödeskommittén publicerade en lägesrapport i december 1986. Dammsäkerhetsutredningen har haft bl. a. den rapporten som underlag för sina ställningstaganden. I rapporten lämnas förslag till ändringar i vattenlagen (1983: 291), VL, som bedömts nödvändiga av dammsäkerhetsskäl. Utredningens förslag överensstämmer i stort med Flödeskommitténs förslag.

Uppförande, ändring och utrivning av dammar och andra vattenanläggningar i vattendrag och sjöar regleras framför allt i VL, som trädde i kraft den 1 januari 1984. Övergångsbestämmelserna till lagen regleras i en särskild promulgationslag, lagen (1983: 292) om införande av vattenlagen (1983: 291), VP. Vissa förfarandefrågor m. m. regleras i vattenrättsförordningen (1983: 788), VF, som också trädde i kraft den 1 januari 1984.

Uppförande och utrivning av dammar av någon betydelse kräver tillstånd enligt VL. I en tillståndsdöm skall vattendomstolen föreskriva de villkor som skall gälla för ett sådant vattenföretag. Villkoren kan gälla exempelvis den tekniska utformningen av anläggningen samt vattenhushållningen vid denna. Motsvarande gäller vid åtgärder som vidtas för att avvattna mark och som prövas vid förrättning enligt VL. Vid tillåtlighetsprövningen beaktas säkerhetsaspekterna utan att detta särskilt angetts i lagen.

Ansaret för att tillfredsställande dammsäkerhet upprätthålls åvilar i första hand dammägaren – i fortsättningen kallad företagaren. Det kan av flera skäl förutsättas att en företagare i eget intresse verkligen strävar efter säkerhet vid sin anläggning. Jag anser därför att ändringar bör göras i VL som syftar till att underlätta för företagarna att vidta sådana åtgärder. Men det kan givetvis inte överlåtas till företagarna att ensamma få avgöra frågor om dammsäkerhet. Den offentliga kontrollen och tillsynen enligt VL är av stor betydelse. I konsekvens med denna ståndpunkt anser jag också att ändringar bör göras som syftar till att stärka det allmännas ställning i dammsäkerhetsfrågor.

Utredningen har föreslagit att det skall framgå av VL att ett tillstånd

skall omfatta villkor rörande säkerheten vid anläggningen. Jag delar denna ståndpunkt och återkommer i avsnitt 2.2 med närmare förslag i frågan. Prop. 1988/89:116
Bilaga 2

VL bygger på att skadereglering i regel skall ske på förhand. Det betyder att ersättning för de skador som ett vattenföretag kan orsaka skall betalas innan företaget påbörjas. Denna princip kan emellertid hindra tillkomsten av särskilda bestämmelser som skulle vara av värde i ett nödläge, exempelvis vid extrema flöden. Utredningen har föreslagit särskilda regler om uppskjuten skadereglering i vissa fall. Till den frågan återkommer jag i avsnitt 2.3.

Om en företagare utan förhandsprövning avviker från de vattenhushållningsbestämmelser som gäller för vattenföretaget riskerar han att drabbas av straffansvar (21 kap. 1 § första stycket VL). Utredningen har diskuterat om det behövs särskilda regler som medger undantag från tillståndsplikten i en nödsituation. Utredningens slutsats är att det på grund av brottsbalkens regler om nöd saknas behov av en ändring i VL. Vissa remissinstanser har emellertid förespråkat en sådan lagändring. Jag delar den ståndpunkten och jag behandlar frågan närmare i avsnitt 2.4.

Huvudprincipen i VL att ett tillstånd gäller för all framtid bryts bl.a. genom reglerna om omprövning av villkor. Innan omprövning kan ske måste dock viss tid ha förflutit sedan tillståndet meddelades. Utredningen föreslår att en sådan omprövning av villkor skall kunna ske till förmån för dammsäkerheten utan hinder av några tidsbegränsningar. Enligt min mening är den nuvarande ordningen inte tillfredsställande och jag återkommer med närmare förslag i avsnitt 2.5.

Ärenden angående vattenskyddsområden avgörs av länsstyrelserna och får överklagas hos regeringen. I dessa ärenden förekommer sällan frågor som kräver regeringsprövning. För att avlasta regeringen bör instansordningen ändras i sådana ärenden (se vidare avsnitt 2.6).

Dammsäkerhetsutredningen har understrukt betydelsen av att risken för översvämningar beaktas i plan- och bygglovsärenden men utredningen har inte föreslagit några särskilda regler i frågan. Jag instämmer i utredningens bedömning i sak men anser att frågan bör regleras i PBL. Jag redovisar mitt förslag i avsnitt 2.7.

I detta sammanhang vill jag nämna att jag har övervägt om 12 kap. PBL, som preciserar den statliga kontrollen beträffande riksintressen m. m., bör kompletteras med en uttrycklig föreskrift om att risken för översvämning är en grund för att länsstyrelserna skall pröva en kommuns planbeslut. Jag har emellertid dragit den slutsatsen att 12 kap. 1 § PBL redan nu täcker in risken för översvämningar. Jag föreslår därför inte någon komplettering av bestämmelsen.

2.2 Bestämmelser om säkerhet i tillståndsdömmar m. m.

Mitt förslag: Ett beslut eller en dom som innebär att tillstånd lämnas till ett vattenföretag skall innehålla bestämmelser om vattenföretagets säkerhet.

Utredningens förslag: Överensstämmer i sak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser utom Stockholms tingsrätt har tillstyrkt eller lämnat utan erinran utredningens förslag att bestämmelser om säkerheten skall meddelas i samband med ett tillstånd. Stockholms tingsrätt ifrågasätter förslaget med hänsyn till vattendomstolarnas begränsade möjligheter att granska säkerheten. Synpunkter på förslagets lagtekniska utformning har lämnats av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Östersunds tingsrätt och kammarkollegiet. Stockholms tingsrätt och Östersunds tingsrätt har i det sammanhanget gjort påpekanden om arten av de bestämmelser som kan bli aktuella.

Skälen för mitt förslag: Vattendomstolarna granskar ansökningar om tillstånd till exempelvis dammar från vattenbyggnadsteknisk synpunkt. I samband med att tillstånd lämnas skall domstolen enligt 13 kap. 47 § första stycket 1 VL i domen ange de bestämmelser avseende den tekniska utformningen som behövs. Också nödvändiga villkor för att tillgodose allmänna och enskilda intressen skall anges enligt första stycket 9 i denna paragraf. Motsvarande gäller enligt 12 kap. 31 § andra stycket 1 och 7 VL i fråga om tillstånd som meddelas av en förrättningsman. Regleringen i de nämnda paragraferna innebär att prövningen, om det är nödvändigt, skall omfatta de frågor som anges där. Men till följd av principen om officialprövning kan också andra frågor bli nödvändiga att bedöma.

Som jag anförde i föregående avsnitt beaktar vattendomstolarna vid sin granskning säkerhetsaspekter, även om det inte finns några särskilda föreskrifter om detta. Av uttalanden i prop. 1981/82: 130 (s. 128) framgår klart att det förutsatts att tillståndsmyndigheterna vid sin prövning granskar ritningar rörande anläggningens konstruktion och hållfasthet, grundläggning, utskovens avbördningsförmåga, krönhöjd, släntlutning osv.

Jag vill först framhålla att den vattenrättsliga prövningen är en betydelsefull del av den offentliga kontrollen med syfte att ta tillvara säkerhet och andra allmänna intressen. Att avgöranden som innebär tillstånd innehåller bestämmelser avseende vattenföretaget är också en förutsättning för att länsstyrelsernas tillsynsverksamhet skall kunna bedrivas effektivt. Också företagarens eget ansvar för skötsel och underhåll och därmed indirekt hans ansvar för att god säkerhet upprätthålls fastställs närmare genom sådana bestämmelser. Jag delar därför utredningens uppfattning att frågan om säkerheten är så betydelsefull att det finns anledning att ta upp den i lagtexten och inte bara i motiven.

Utredningen har anfört att det för att tillgodose säkerheten kan behövas bestämmelser om annat än anläggningens konstruktion. Det kan gälla bestämmelser om att upprätta beredskapsplaner, att utse en dammansvarig eller att föreskriva regelbundna övningar med personalen.

Kritik har riktats mot arten av de bestämmelser, som nämnts av utredningen. Jag delar denna kritik. Det bör således inte ankomma på tillståndsmyndigheterna att meddela sådana bestämmelser som omfattas av annan lagstiftning, exempelvis räddningstjänstlagen (1986:1102). Det bör inte heller komma i fråga att, i strid mot reglerna om tillsyn i VL, meddela bestämmelser som innebär intrång i länsstyrelsernas tillsynsverksamhet.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt anser jag att säkerhetsaspekterna

bör avse den tekniska utformningen av ett företag och således att de första punkterna i ifrågavarande paragrafer bör kompletteras. Härigenom kommer den granskning som nu sker i samband med tillståndsprövningen att få stöd i lagtexten. Jag vill tillägga att det inte är min avsikt att genom denna ändring utvidga omfattningen av den granskning som förutsattes vid VL:s tillkomst.

Av 13 kap. 19 § VL framgår att en ansökan till vattendomstolen skall innehålla visst tekniskt material. Skäl att med anledning av den föreslagna ändringen komplettera dessa bestämmelser finns inte.

2.3 Bestämmelser om uppskjuten skadereglering i vissa fall

Mitt förslag: Om det inte är lämpligt att på förhand uppskatta skadorna till följd av särskilda vattenhushållningsbestämmelser som är avsedda att tillgodose säkerheten hos ett vattenföretag vid osedvanliga förhållanden, får frågan om ersättning skjutas upp. Anspråk på ersättning för sådana skador skall prövas i den ordning som gäller för oförutsedda skador (15 kap. 17 § VL). Anmälningstiden är minst två år från det att skadan uppkom.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Utredningen har dock föreslagit en annan lagteknisk lösning.

Remissinstanserna: Förslaget har med några undantag lämnats utan erinran eller tillstyrkts av remissinstanserna. Svea hovrätt godtar principen om uppskjuten skadereglering men anser att de skadelidandes rätt inte tillvaratas tillräckligt. Stockholms tingsrätt avstyrker förslaget. Av tingsrättens yttrande framgår att säkerheten vid befintliga dammar i huvudsak kan höjas endast genom olika byggnadstekniska åtgärder och att överdämning aldrig kan ha till syfte att öka säkerheten hos den damm där överdämning sker. Vidare framför tingsrätten kritik mot utredningens lagtekniska lösning.

Skälen för mitt förslag: Som framgått av vad jag nyss har sagt (avsnitt 2.1) skall villkoren för ett vattenföretag i regel fastställas när tillståndet meddelas. Villkoren kan exempelvis gälla ersättningar för skador och intrång. Huvudprincipen i VL är alltså att ersättningar för skador och intrång, som ett vattenföretag bedöms orsaka, skall fastställas och betalas ut innan företaget påbörjas. VL innehåller två undantag från denna princip – ersättning för oförutsedda skador enligt 15 kap. 17 § VL och ersättning för skador efter särskilt uppskovsbeslut enligt 13 kap. 49 § VL.

Ett sätt att till måttliga kostnader och med förhållandevis små skadeverkningar förbättra säkerheten vid befintliga och planerade dammbyggnader är enligt utredningen att meddela särskilda vattenhushållningsbestämmelser. Bestämmelserna skulle göra det möjligt att genom överdämning eller annan tappning än som normalt förekommer dämpa eller omdirigera flöden som hotar byggnadens säkerhet. De särskilda vattenhushållningsbestämmelserna skulle endast få tillämpas i exceptionella situationer när anläggningens säkerhet allvarligt hotas. Eftersom det är ovisst om och

när bestämmelserna blir tillämpliga, är det svårt eller omöjligt att uppskatta några skador på förhand.

Kritik har riktats mot förslaget av Stockholms tingsrätt, som bl. a. anser att varken ofrånkomliga eller planerade överdämningar höjer dammsäkerheten men att lämpliga vattenhushållningsbestämmelser kan meddelas för planerade överdämningar och "buffertmagasin" i syfte att minska flöden (översvämningar) nedströms. Tingsrätten anför också att vattenhushållningsbestämmelser redan har meddelats i ett antal mål i dessa fall. Det finns enligt tingsrättens mening inga särskilda svårigheter att med tillämpning av gällande rätt reglera skador till följd av planerad överdämning.

För egen del vill jag framhålla följande. Det är givetvis så att dammsäkerheten i rent teknisk mening kan ökas bara genom tekniska åtgärder, såsom höjning och förstärkning av dammar, sänkning av utskovströsklar och säkrare luckfunktioner. Men dammsäkerheten har flera aspekter. En av dem är att inom ramen för dammanläggningens tekniska kapacitet i ett allvarligt läge tillämpa en sådan vattenhushållning att risken för allvarliga skador totalt sett minimeras. Det kan därför enligt min mening många gånger vara motiverat med särskilda vattenhushållningsbestämmelser som syftar till att öka handlingsutrymmet vid exceptionella flöden. Men principen att samtliga villkor för företaget, dvs. även skadeersättningen, skall fastställas redan vid tillståndsgivningen kan motverka tillkomsten av sådana särskilda bestämmelser.

Jag föreslår därför att skaderegleringar får skjutas upp i vissa fall då särskilda vattenhushållningsbestämmelser meddelas för att tillgodose säkerheten vid anläggningen. Så bör kunna ske när det är ovisst om bestämmelserna verkligen kommer till användning och när detta i så fall sker. Skjuts skaderegleringen upp på detta sätt skall i stället reglerna om oförutsedda skador (15 kap. 17 och 18 §§ VL) tillämpas om och när de särskilda bestämmelserna kommer till användning.

De nuvarande reglerna innebär att anspråk på ersättning för oförutsedd skada skall framställas inom en bestämd tid. Tiden fastställs av tillståndsmyndigheten och räknas alltid från utgången av den arbetstid som gäller för företaget. En skada till följd av åtgärd som vidtagits med stöd av de särskilda vattenhushållningsbestämmelserna kan emellertid uppkomma även efter utgången av den tid som fastställs för ersättning för oförutsedd skada. En särskild tidsfrist relaterad till skadan erfordras därför. De skadelidandes intressen får anses väl tillgodosedda om denna tid bestäms till två år.

Behov av särskilda vattenhushållningsbestämmelser vid extrema förhållanden kan föreligga också vid markavvattningsföretag. Samma ersättningsregler bör gälla vare sig bestämmelserna fastställs av förrättningsman eller av vattendomstol.

Jag vill i detta sammanhang anmärka att den föreslagna ordningen för skadereglering också leder till att de för en skadelidande fördelaktiga reglerna om ersättning för rättegångskostnader i 20 kap. 1 och 7 §§ VL skall tillämpas.

Mitt förslag: I VL införs en bestämmelse om befrielse i nödlägen från skyldigheten att på förhand ansöka om tillstånd till ändrad vattenhushållning. Ansökan om godkännande av åtgärderna skall dock göras snarast möjligt. Detta medför ändringar i straffbestämmelserna.

Utredningen har behandlat frågan om tillståndsplikt men har funnit att det med hänsyn till reglerna om nöd i brottsbalken inte finns något behov av en undantagsbestämmelse.

Remissinstanserna: Svea hovrätt, länsstyrelserna i Kopparbergs och Gävleborgs län, Svenska kraftverksföreningen och dammsäkerhetsnämnden anser att det finns ett behov av en särskild bestämmelse om undantag i nödlägen. Stockholms tingsrätt delar däremot utredarens ståndpunkt.

Skälen för mitt förslag: Dammsäkerheten vid befintliga anläggningar kan förbättras antingen genom att anläggningen byggs om eller genom att vattenhushållningen ändras. Sådana åtgärder utgör i sig vattenföretag och är enligt huvudregeln i 4 kap. 1 § VL tillståndspliktiga. Det innebär att tillstånd skall finnas innan åtgärderna vidtas. Utförs åtgärderna utan tillstånd kan detta medföra straffansvar (21 kap. 1 § första stycket 1 VL). När det gäller ändringsarbeten medger emellertid VL undantag från tillståndsplikten i visst nödläge. Enligt 4 kap. 4 § VL får nämligen ändrings- eller lagningsarbeten utföras utan föregående tillstånd om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att utföra sådana arbeten utan dröjsmål. Ansökan om godkännande skall dock göras snarast möjligt. Också denna skyldighet är straffsanktionerad (se anført lagrum).

I fråga om innehållande och tappning av vatten i strid mot gällande vattenhushållningsbestämmelser saknas föreskrifter om undantag från förhandsprövning i nödlägen. Någon motsvarighet till undantaget för ändrings- och lagningsarbeten finns nämligen inte såvitt gäller anläggningens drift. Det innebär att en dammägare inte utan risk för straffansvar kan åsidosätta vattenhushållningsbestämmelserna för att minimera oförutsedda omgivningsskador. Men samtidigt är dammägaren ensam ansvarig för att anläggningen inte förorsakar skador och detta ansvar torde kvarstå även i ett nödläge. Det skall dock i detta sammanhang påpekas att de allmänna bestämmelserna i 24 kap. brottsbalken om ansvarsfrihet på grund av nöd kan bli tillämpliga.

Om man i VL inför en bestämmelse om rätt att i nödläge avvika från vattenhushållningsbestämmelserna betonar man starkare än i dag att initiativet till lämpliga skyddsåtgärder i första hand skall komma från dammägaren. Man bör enligt min mening kunna utgå från att dammägaren ofta är den som är bäst skickad att under svåra förhållanden i tidsnöd avgöra valet av åtgärder. Han har kunskaper om driften vid anläggningen och dess kapacitet och ett intresse av att anläggningen inte äventyras. Men han har också ett eget intresse av att hans åtgärder är välavvägda och inte orsakar onödigt skada med ökade ersättningskrav som följd. Jag vill i detta sam-

manhang nämna att länsstyrelserna i Kopparbergs och Gävleborgs län, som båda har erfarenheter av exceptionella flöden under senare år, har förordat en bestämmelse om undantag i dessa fall.

Den nuvarande ordningen innebär att den skadelidande är hänvisad till att stämma en företagare, som i ett nödläge gjort en avvikelse från gällande vattenhushållning, för att få sina anspråk på ersättning för skada rättsligt prövade. Genom föreskriften att en ansökan om godkännande av de vidtagna åtgärderna skall ske snarast möjligt skapas, från en skadelidandes synpunkt, bättre förutsättningar för den rättsliga prövningen. Eftersom anspråken prövas i ett ansökningsmål blir en rad processuella bestämmelser, som kan sägas vara till de skadelidandes fördel, tillämpliga. Dammägaren skall exempelvis till vattendomstolen ge in ersättningsförslag vilket ger honom anledning att säkra bevisning, som annars hade kunnat gå förlorad. Den skadelidande får också rätt till ersättning för rättegångskostnader i ökad utsträckning.

Vad jag nu anför leder till att jag ansluter mig till ståndpunkten att VL bör omfatta ett undantag från tillståndsplikten i nödlägen i vad gäller ändrad vattenhushållning samt att ansökan om godkännande av vidtagna åtgärder bör göras snarast möjligt. Jag anser att bestämmelsen bör utformas efter förebild av ordalydelsen i den allmänna nödregeln i 24 kap. 4 § brottsbalken. En åtgärd som strider mot gällande bestämmelser rörande vattenhushållningen måste alltså vara nödvändig för att avvärja fara för liv eller hälsa, rädda värdefull egendom eller av annan sådan orsak för att tillståndsplikten skall bortfalla. I betänkandet (SOU 1988: 7) Frihet från ansvar har Fängelsestraffkommittén lagt fram förslag till ändring av 24 kap. 4 § brottsbalken. Förslaget innebär att paragrafens ordalydelse ändras och att möjligheterna ökar att handla i nöd. Om förslaget leder till lagändring avser jag att återkomma såvitt gäller VL.

Mitt förslag innebär att nödregeln i brottsbalken skall tjäna till ledning för den nya bestämmelsens tillämpning.

Har ändrings- eller lagningsarbeten med stöd av 4 kap. 4 § första stycket utförts utan stöd av förhandstillstånd skall, som jag tidigare nämnt, företagaren i efterhand ansöka om godkännande av åtgärden. Denna skyldighet är straffsanktionerad enligt 21 kap. 1 § första stycket 1 VL. Jag föreslår att straffbestämmelsen också skall gälla beträffande skyldigheten att ansöka om godkännande av åtgärder som strider mot gällande vattenhushållningsbestämmelser. Vidare föreslår jag en justering av straffbestämmelsen i punkt 2 i angivet lagrum. Överträdelse av villkor som meddelats vid tillstånd i efterhand till åtgärd bör vara straffsanktionerad oavsett om åtgärden vidtagits med stöd av 4 kap. 4 § första stycket eller enligt den nya undantagsbestämmelsen i andra stycket.

Mitt förslag: I VL införs ett undantag från huvudregeln att omprövning av villkoren för ett tillstånd får ske först efter utgången av viss tidsfrist. Undantaget innebär att villkoren när som helst kan omprövas på ansökan av kammarkollegiet, om syftet är att förbättra anläggningens säkerhet. Skador som drabbar tillståndshavaren i anledning av sådan omprövning ersätts inte. Rätten till ersättning för förlorad andelskraft och ersättningskraft begränsas. Tillståndshavaren skall svara för tredje mans kostnader i en rättegång eller vid en förrättning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt, dock har utredningen inte lagt fram något förslag vad gäller tillståndshavarens ansvar för kostnader som uppkommer för tredje man i en rättegång eller vid en förrättning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte framfört några erinringar eller har tillstyrkt utredningens förslag. Stockholms tingsrätt motsätter sig dock förslaget. Tingsrätten vitsordar behovet av regler som gör det möjligt för det allmänna att när som helst genomdriva nödvändiga åtgärder. Tingsrätten förordar en ordning som innebär att länsstyrelsen eller, i andra hand, kammarkollegiet får befogenhet att förelägga en anläggningsägare att ansöka om tillstånd till ombyggnadsåtgärder och att, om vattendomstolen meddelar tillstånd, vidta dem. I fråga om nya eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser synes det enligt tingsrätten naturligt att anknyta till stadgandet i 15 kap. 9 § VL och ge länsstyrelsen eller kammarkollegiet rätt att begära sådana bestämmelser. Småkraftverkens Riksförening anför, med instämmande av Sveriges Energiföreningars Riksorganisation (SERO), ekonomiska skäl mot förslagen. Synpunkter på regleringen av ansvaret för rättegångskostnader har lämnats av kammarkollegiet. Kollegiet anser att en säkerhetsomprövning som föranleds av passivitet/underlåtenhet från tillståndshavarens sida motiverar ett avsteg från regeln i 20 kap. 1 § andra stycket andra meningen om kollegiets ansvar för tredje mans rättegångskostnader i mål enligt 15 kap. 3 § VL. Det förespråkade avsteget bör gälla endast under förutsättning att kollegiet haft skälig anledning att ansöka om säkerhetsomprövning.

Skälen för mitt förslag: Huvudprincipen i VL är att ett lagakraftvunnet avgörande, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, skall gälla för all framtid om det inte förfaller på grund av underlåtenhet att ta det i anspråk eller om det har tidsbegränsats på företagarens begäran. Denna huvudprincip genombröts av flera undantag i fråga om tillståndets innehåll. Sålunda kan enligt 15 kap. 3 § VL villkoren för ett tillstånd omprövas till förmån för allmänna intressen. Sådan omprövning får emellertid i regel inte ske förrän viss tid (10–30 år) förflutit efter det att den ursprungliga vattendomen om tillstånd vann laga kraft. Omprövningsreglerna i VL gäller enligt VP i huvudsak i fråga om äldre anläggningar (se 20 och 21 §§). Omprövning får emellertid i regel inte ske förrän tidigast år 1994. För anläggningar

som ingår i kraftverks- och regleringsföretag gäller dessutom att minst 30 år skall ha förflutit sedan företaget fullbordades. Enligt 15 kap. 8 § VL kan en tillståndshavare när som helst ansöka om ändring av andra bestämmelser i en tillståndsdom än sådana som gäller storleken av ersättningsbelopp.

Nya villkor som fastställs vid omprövningen kan medföra kostnader och förluster för anläggningens ägare. Han kan exempelvis åsamkas kostnader för ombyggnader eller förpliktelser att utge ersättningar till sakägare. Nya vattenhushållningsbestämmelser kan också innebära förluster, t.ex. minskning i kraftmängd. Anläggningens ägare är i princip berättigad till ersättning för kostnader och förluster om omprövningen initierats av kammarkollegiet. Ersättningsrätten är dock begränsad när omprövningen skett till förmån för vissa särskilt uppräknade allmänna intressen. Regler om rätt till ersättning i omprövningsfallen finns i 9 kap. 12—19 §§ VL. För anläggningar som uppförts med stöd av tillstånd enligt 1918 års vattenlag gäller särskilda regler i detta avseende (se 11—13 §§ VP). Huvudregeln i 11 § VP är att tillståndshavaren har rätt till ersättning. Vad jag nu redogjort för gäller, genom hänvisningen i 15 kap. 10 § VL, i tillämpliga delar även markavvattningsföretag.

En tillståndshavare som fått tillstånd till ett vattenföretag bör kunna förlita sig på att tillståndet normalt sett kommer att bestå. Som jag inledningsvis framhöll gäller också ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd i princip för all framtid. Som en följd av reglerna om rättskraft måste därför en omprövning ske av det eljest giltiga tillståndet för att tillståndet skall få ett nytt innehåll. Jag kan därför inte ansluta mig till Stockholms tingsrätts resonemang om att ombyggnadsåtgärder skall behandlas i en ny ansökan.

Dammsäkerhet är ett allmänt intresse, som alltså kan föranleda omprövning. Nya tekniska landvinningar liksom ökade kunskaper om bl. a. anläggningsteknik och hydrologi kan vara anledningar till omprövning av villkoren i gamla tillstånd. Att vattenframrinningen ändrats sedan ett tillstånd meddelats är också skäl till omprövning. De höga flöden som har noterats under 1980-talet har aktualiserat frågan om omprövning av säkerhetsskäl. De nuvarande reglerna om tidsfrister för omprövning av gällande tillstånd på initiativ av kammarkollegiet innebär ett hinder för arbetet med att förbättra dammsäkerheten.

Jag anser alltså att det är en brist i lagstiftningen att det allmänna saknar möjligheter att snabbt agera för att förbättra dammsäkerheten. Det finns visserligen anledning att tro att tillståndshavarna i de flesta fall själva kommer att begära omprövning. Dammsäkerhet är emellertid en fråga av så stor betydelse att det inte kan överlåtas till tillståndshavarna att självständigt avgöra den.

Jag föreslår därför att några tidsfrister inte skall gälla om omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet påkallas av det allmänna.

Som jag tidigare påpekat är det i första hand tillståndshavarens skyldighet att upprätthålla säkerheten vid vattenanläggningen. Det är därför naturligt att tillståndshavaren själv, oavsett om omprövningen initierats av honom själv eller av kammarkollegiet, får stå för eventuella skador när omprövningen sker för att tillgodose säkerheten vid anläggningen. Bestämmelserna i 9 kap. 12 § VL och 11 § VP bör därför ändras så att det nu diskuterade omprövningsfallet undantas.

En tillståndshavare kan vara skyldig att tillhandahålla andelskraft eller ersättningskraft. Med andelskraft menas enligt VL den andel av den producerade kraften vid en anläggning som annan fallrättsinnehavare än tillståndshavaren under vissa förutsättningar kan få del av. Ersättningskraft utgjorde enligt 1918 års vattenlag en ersättning i form av kraftleverans till vissa skadelidande sakägare. Enligt 9 kap. 19§ VL och 15§ VP gäller i vissa omprövningssituationer att mottagare av andelskraft eller ersättningskraft är skyldig att utan ersättning tåla en minskning av kraftmängden i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån kraften tillhandahålls. Skälet till detta angavs i specialmotiveringen till 9 kap. 19§ VL (prop. 1981/82: 130 s. 471) vara att den som har rätt till andelskraft deltar i tillgodogörandet av kraften vid en kraftanläggning. Jag delar utredningens uppfattning att denna reglering bör omfatta också omprövning för att förbättra en anläggnings säkerhet.

Jag delar kammarkollegiets ståndpunkt att tillståndshavaren bör svara för tredje mans rättegångskostnader i det nu aktuella omprövningsfallet. Bestämmelsen i frågan i 20 kap. 1§ VL bör alltså ändras. I konsekvens härmed bör också motsvarande bestämmelse i 20 kap. 8§ VL angående förrättningskostnader ändras.

Kammarkollegiet anser att tillståndshavaren skall svara för rättegångskostnaderna endast i fall då kollegiet har haft skäligen anledning att göra en ansökan. I den delen vill jag påpeka följande. Det kan förutsättas att kammarkollegiet, innan en ansökan görs, noga utreder frågan om den aktuella vattenanläggningens konstruktion och att kollegiet då har kontakt med både anläggningens ägare och berörda myndigheter. Det kan också förutsättas att kammarkollegiet noga överväger behovet och nödvändigheten av en ansökan. Skäl att göra ifrågavarande inskränkning i bestämmelsen finns därför inte. Jag vill här påpeka att rättegångsbalken (RB) till följd av 13 kap. 2§ VL är tillämplig i vattenmål såvida inte den processuella frågan regleras särskilt i VL.

2.6 Instansordningen i ärenden angående skyddsområde och skyddsföreskrifter för vattentäkter

Mitt förslag: Instansordningen ändras i fråga om överklagande av ärenden angående skyddsområde och skyddsföreskrifter för yt- och grundvattentillgångar. Länsstyrelsens beslut får överklagas till kammarrätten i stället för hos regeringen.

Frågan har inte varit föremål för någon särskild utredning eller remissbehandling.

Skälen för mitt förslag: Bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen återfinns i 19 kap. VL. De innebär bl. a. att länsstyrelserna kan besluta om ett behövligt skyddsområde för yt- eller grundvattentillgångar som utnyttjas eller kan komma att utnyttjas för vattentäkt. I samband med ett sådant beslut skall länsstyrelsen föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom skyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet

med området. Om det behövs får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk härför. I fråga om föreskrifter som berör pågående markanvändning eller medför att annans mark tas i anspråk gäller vissa begränsningar i länsstyrelsens befogenhet att meddela föreskrifter. Vad jag nu redovisat framgår av 19 kap. 2 § VL. Enligt 19 kap. 3 § VL får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området. De nu angivna föreskrifterna kan avse inskränkningar i rätten att bada, fiska eller annat grundat på allemansrättsliga principer. I 29 § VF bemyndigas länsstyrelsen att meddela föreskrifter enligt 19 kap. 3 § VL. Av bestämmelserna i 22 kap. 6 § VL följer att länsstyrelsens beslut i de båda ärendetyperna får överklagas hos regeringen.

Vid tillkomsten av den nu gällande ordningen hänvisades bl. a. till att beslut i fråga om vattenskyddsområden normalt endast rör sådana lämplighetsfrågor som bör prövas av regeringen (prop. 1981/82: 130 s. 623).

Riksdagen har antagit vissa riktlinjer för en översyn av reglerna om rätt att överklaga myndighetsbeslut till regeringen (prop. 1983/84: 120, KU 23, rskr. 245). Bakgrunden till uttalandena är en allmän strävan att minska antalet ärenden hos regeringen. Som riktlinjer gäller bl. a. att regeringen i allmänhet inte bör vara instans för överklagade förvaltningsärenden annat än när det behövs en politisk styrning av praxis. Vidare gäller som riktlinje den vedertagna principen att ärenden där rättsfrågan är huvudsaken skall gå till domstol medan ärenden där lämplighetsbedömningen dominerar skall prövas i administrativ ordning. Mindre avsteg från denna grundsats bör dock kunna göras i båda riktningarna.

För min del anser jag att flera skäl talar för att regeringen avlastas överklagade ärenden angående skydd för vattenförsörjningen.

Som jag tidigare nämnde avser föreskrifter enligt 19 kap. 2 § VL inskränkningar i enskildas rätt att förfoga över sina fastigheter. Sådana frågor är huvudsakligen rättsfrågor. Beslut i dessa ärenden skall enligt riktlinjerna i regel överklagas till kammarrätten. Jag kan här tillägga att omständigheterna i de ärenden som regeringen hittills prövat enligt min mening inte har haft den karaktären att regeringen av annat skäl bör avgöra överklagade beslut enligt den aktuella bestämmelsen. Anledning att göra avsteg från huvudprincipen om rättsfrågor finns alltså inte.

Föreskrifter enligt 19 kap. 3 § VL avser lämplighetsfrågor. Som framgått av min tidigare redogörelse om riktlinjerna bör regeringen avlastas vissa ärendetyper med inslag av lämplighetsfrågor. De nu aktuella ärendena gäller enligt min mening inte lämplighet av sådan betydelse att regeringen för den skull bör pröva dem. Överprövningen bör i stället ske i förvaltningsdomstol.

I konsekvens med min nu redovisade ståndpunkt bör redan av ordalydelsen i 19 kap. 3 § VL framgå att det är länsstyrelserna som kan bemyndigas att besluta i dessa ärenden. Följaktligen kan då orden "och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 §" i 22 kap. 6 § VL utgå. I detta sammanhang vill jag påpeka att förslaget om ändrad instansordning innebär en återgång till vad som gällde enligt motsvarande äldre lagstift-

ning. Beslut enligt 2 kap. 64 § 1918 års vattenlag om föreskrifter till skydd för grundvattnet överklagades nämligen till kammarrätten. Det kan också påpekas att länsstyrelsernas beslut i frågor rörande tillämpningen av kommunala föreskrifter för att förhindra uppkomsten av sanitära olägenheter till skydd för ytvattentäkter och enskilda grundvattentäkter enligt 25 § hälsoskyddslagen (1982: 1080) överklagas till kammarrätten.

2.7 Hänsynen till vattenförhållandena vid planläggning och vid lokalisering av bebyggelse

Mitt förslag: I PBL införs en bestämmelse som innebär att risken för översvämning skall beaktas av kommunerna vid lokalisering av bebyggelse.

Utredningen: Utredningen har behandlat frågan men funnit att det inte finns något behov av lagändring. Enligt utredningen beaktar kommunerna frågan redan nu.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har framfört förslag till ändrad lagstiftning i frågan. Synpunkter har däremot lämnats av bl.a. SMHI, statens planverk och statens energiverk när det gäller behovet av underlag för kommunernas planering för att förebygga översvämningar.

Skälen för mitt förslag: För att mark skall få användas för bebyggelse skall marken enligt 1 kap. 6 § PBL vara från allmän synpunkt lämplig för ändamålet. Lämplighetsbedömningen sker vid planläggning eller i ärenden om bygglov eller förhandsbesked. Till grund för denna bedömning ligger bestämmelserna i 2 kap. som anger de allmänna intressen som kommunerna skall beakta vid planläggning och vid lokalisering av bebyggelse. Enligt 2 kap. 3 § skall bebyggelse lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till bl. a. jord-, berg- och grundvattenförhållandena. Något uttryckligt krav att även ytvattenförhållandena skall beaktas har inte uppställt.

För egen del anser jag att det är väsentligt att åtgärder vidtas av olika berörda organ så att man så långt möjligt förebygger översvämningsskador. Kommunernas fysiska planering är av grundläggande betydelse för att förhindra tillkomsten av bebyggelse som är olämpligt lokaliserad från översvämningssynpunkt. Jag menar därför, i motsats till utredningen, att det av PBL bör framgå att frågan om lokalisering av bebyggelse skall avgöras också med beaktande av ytvattenförhållanden.

Jag föreslår därför att bestämmelsen i 2 kap. 3 § 2 PBL ändras så att den täcker inte bara grundvattenförhållanden utan även ytvattenförhållanden.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i vattenlagen (1983: 291)

2. lag om ändring i lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291)

Prop. 1988/89:116

Bilaga 2

3. lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10).

I fråga om lagförslaget under 3. har jag samrått med chefen för bostadsdepartementet.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2.3*.

4 Specialmotivering

Propositionens lagförslag innehåller följande redaktionella ändringar i förhållande till det till lagrådet remitterade förslaget.

I 12 kap. 33 a § andra stycket och 13 kap. 49 a § andra stycket VL anges att anspråk på grund av skada som avses i första stycket prövas "på det sätt som föreskrivs" i stället för "i den ordning som stadgas". Ordalydelsen "från det skadan uppkom" i 15 kap. 17 § tredje stycket VL har ersatts med ordalydelsen "från det att skadan uppkom".

I 11 § första stycket VP har orden "eller fråga är en omprövning" fått lydelsen "eller det är fråga om omprövning".

4.1 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1983:291)

4 kap. 4§

Andra stycket i paragrafen är nytt.

Ändring av vattenhushållningen är definitionsmässigt ett vattenföretag varför en sådan åtgärd normalt inte får företas utan förhandsprövning. Enligt det nya stycket medges undantag från kravet på förhandshandsprövning i vissa nödsituationer.

För att undantagsbestämmelsen skall bli tillämplig krävs att ett verkligt nödläge har uppstått. Bestämmelsen bör alltså tillämpas restriktivt. En dammägare skall givetvis i första hand driva sin anläggning med förutseende. Den omständigheten att en dammägare kunnat förutse nödläget eller t. o. m. framkallat nöd, exempelvis genom oskicklig drift, utesluter dock inte att bestämmelsen tillämpas. Det bör inte heller krävas att nödläget uppstått vid den anläggning där den ändrade vattenhushållningen sker utan åtgärden kan syfta till att avvärja fara för skada eller skada som avser exempelvis en nedströms belägen kraftverksdamm. Det måste emellertid i det sammanhanget uppmärksammas att anspråk på ersättning för skador till följd av åtgärden skall riktas mot den som utfört åtgärden. Vem som slutligt skall stå för kostnaden för sådana skador får bli en fråga mellan dammägarna.

Att det är nödvändigt att vidta åtgärder som strider mot gällande vattenhushållningsbestämmelser innebär att den som vidtar åtgärder skall överväga om nödläget kan motverkas av andra åtgärder än just ändrad vattenhushållning. Det innebär också att de skador och intrång som avvikelser kan orsaka skall vägas mot vikten av de skador som hotar anläggningen. I straffrättsligt sammanhang sägs att nödhandlingen skall vara försvarlig.

Av den allmänna motiveringen i avsnitt 2.4 framgår att uttrycket "värdefull egendom eller annan sådan orsak" skall ha samma innebörd i förevarande sammanhang som vid tillämpningen av 24 kap. 4 § brottsbalken.

Har innehållande och tappning skett i strid mot gällande vattenhushållningsbestämmelser, skall företagaren snarast möjligt ansöka om godkännande av åtgärden. Att ansökan skall göras snarast möjligt innebär att den skall ges in till vattendomstolen så snart detta objektivt sett är möjligt, dvs. när omfattningen av den vidtagna åtgärden kan redovisas på det sätt som krävs i ett ansökningsmål (se 13 kap. 19 § VL). Avser åtgärderna ett markavvattningsföretag får frågan prövas vid förrättning. Hur lång tid som kan krävas kan inte anges, utan beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Underlåter företagaren att snarast möjligt ansöka om godkännande av åtgärden, kan detta enligt 21 kap. 1 § VL medföra straffansvar.

9 kap. 12 §

Stadgandet reglerar tillståndshavares rätt till ersättning vid omprövning. Första stycket andra meningen är ny.

Genom ändringen förses regeln om viss ersättning i första meningen med ett undantag. Sådan ersättning skall inte utgå i de fall förlusten eller inskränkningen hänförs till förbättring av en vattenanläggnings säkerhet. Detta innebär att tillståndshavare inte har rätt till ersättning för förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning av regleringsrätten på grund av omprövning enligt 15 kap. 3 § för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet.

9 kap. 19 §

Paragrafen reglerar hur en förlust av kraftmängd skall fördelas mellan mottagare av andelskraft och ägaren av den kraftstation varifrån kraften levereras. Genom ett tillägg regleras nu frågan om förluster av kraftmängd i mål enligt 15 kap. 3 § för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet. Mottagaren av andelskraft skall vara skyldig att utan ersättning tåla en minskning av andelskraften som proportionellt motsvarar den andel som avstås av innehavaren av det aktuella kraftverket. Övergångsbestämmelser till detta stadgande finns i 15 § VP, vilka innebär att 9 kap. 19 § VL är tillämplig också när det gäller mottagare av ersättningskraft eller andelskraft som bestämts enligt 1918 års vattenlag.

12 kap. 31 §

Lydelsen av andra stycket 1 har ändrats genom att orden "teknisk utformning" ersatts av "säkerhet och teknisk utformning i övrigt". Härigenom framgår att prövningen omfattar konstruktionen ur säkerhetssynpunkt. Ändringen har motiverats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.2. Som jag påpekade där är någon saklig ändring inte avsedd i förhållande till den granskning som förutsattes vid VL:s tillkomst (se prop. 1981/82: 130 s.128). Ändringen motsvarar ändringen i 13 kap. 47 § första stycket 1.

Paragrafen är ny.

Första stycket innebär att förrättningsmannen får skjuta upp frågan om ersättning i samband med att särskilda bestämmelser om vattenhushållningen fastställs. En förutsättning är dock att skadorna inte lämpligen kan uppskattas på förhand. Här avses sådana bestämmelser som blir tillämpliga i exceptionella situationer när anläggningen är allvarligt hotad.

Andra stycket. Anspråk på ersättning för skador som avses i första stycket skall prövas på det sätt som gäller för s.k. oförutsedda skador. Bestämmelser om oförutsedda skador finns i 15 kap. 17–18 §§. Enligt ett tillägg till 15 kap. 17 § tredje stycket skall ersättningsanspråk till följd av åtgärd som vidtagits med stöd av bestämmelser som avses i förevarande paragraf framställas inom den tid som gäller för oförutsedda skador eller senast inom två år från det att skadan inträffade.

Ett motsvarande tillägg har gjorts i 13 kap. genom den nya 49 a §.

13 kap. 13 §

Första stycket 3 har ändrats. Ändringen är föranledd av att 4 kap. 4 § omfattar ytterligare en typ av vattenföretag som under vissa förutsättningar inte kräver förhandsprövning men väl godkännande i efterhand.

13 kap. 47 §

Ändringen i första stycket motsvarar ändringen i 12 kap. 31 § andra stycket 1.

13 kap. 49 a §

Paragrafen är ny. Den motsvarar 12 kap. 33 a §.

15 kap. 1 §

Ordalydelsen i andra stycket har ändrats.

Ändringen är föranledd av tillägget av 4 kap. 4 § andra stycket. Med tillstånd skall i 15 kap. avses också godkännande av åtgärder som vidtagits med stöd av 4 kap. 4 § andra stycket.

15 kap. 3 §

Första stycket tredje meningen har ändrats.

Undantaget i tredje meningen omfattar också omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet. En ansökan om omprövning med detta syfte kan alltså prövas före utgången av den frist för omprövning som eljest gäller.

Genom hänvisningen i 15 kap. 14 § gäller 15 kap. 3 § också i fråga om markavvattningsföretag.

Tredje stycket har ändrats genom att ett tillägg förts till stycket.

Tillägget innebär att anmälningstiden för anspråk på ersättning för skada som avses i 12 kap. 33 a § eller 13 kap. 49 a § motsvarar anmälningstiden för oförutsedda skador men dessutom aldrig utgår förrän två år förflutit från det att skadan uppkom.

19 kap. 3 §

Genom ändringen i paragrafen framgår redan av VL att det är länsstyrelsen som kan bemyndigas att meddela de angivna föreskrifterna. Ändringen föranleder en ändring i 22 kap. 6 §.

20 kap. 1 §

Andra stycket har ändrats.

Genom ändringen befrias kammarkollegiet från skyldigheten att i mål enligt 15 kap. 3 § om omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet svara för rättegångskostnader som uppstått för andra motparter än tillståndshavaren. Skälen till ändringen har jag berört i avsnitt 2.5. Ändringen motsvarar ändringen i 8 § fjärde stycket.

20 kap. 8 §

Lydelsen av fjärde stycket har ändrats så att kammarkollegiets kostnadsansvar inte gäller tredje mans kostnader vid förrättning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ rörande omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet.

Skälen till ändringen har berörts i avsnitt 2.5. Ändringen motsvarar ändringen i 1 § andra stycket.

21 kap. 1 §

Ändringarna av lydelsen i första stycket 1 och 2 är föranledda av ändringen av 4 kap. 4 §.

Ändringen i *punkt 1* innebär att underlåtenhet att ansöka om godkännande av en åtgärd som vidtagits med stöd av 4 kap. 4 § andra stycket straffsanktioneras.

Den ändrade lydelsen av *punkt 2* medför att den som bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med godkännande enligt 4 kap. 4 § andra stycket kan ådömas påföljd.

22 kap. 6 §

I *första stycket* anges de länsstyrelsebeslut enligt VL som överklagas till kammarrätten. Genom en ny tredje punkt i första stycket skall beslut angående förordnande om vattenskyddsområde och föreskrifter enligt 19 kap. 2 och 3 §§ överklagas till kammarrätten. Ändringen i övrigt är endast redaktionell.

Lydelsen i *andra stycket* har ändrats som en följd av att det i 19 kap. 3 § anges att det är länsstyrelsen som kan bemyndigas att meddela de beslut som avses i stadgandet.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 2

Därutöver har orden "genom besvär" borttagits i paragrafen i konsekvens med förvaltningslagens (1986: 223) terminologi.

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1983: 292) om införande av vattenlagen (1983: 291)

11 §

Lydelsen av första stycket har ändrats på så sätt att undantaget från den annars gällande rätten till ersättning för skador som uppkommer för tillståndshavaren vid omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § VL också gäller omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet. Såsom framgår av avsnitt 2.5 är skälet till detta att omprövningen sker för att tillgodose krav som det egentligen åligger anläggningens ägare att tillgodose.

20 §

Innebörden av ändringen i tredje stycket är att en omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet skall kunna ske när som helst. I och med ändringen gäller detta alltså oberoende av om initiativet till omprövningen kommer från kammarkollegiet eller tillståndshavaren (se 15 kap. 8 § VL).

4.3 Förslaget till lag om ändring i plan- och bygglagen (1987: 10)

2 kap. 3 §

Första stycket andra punkten har ändrats genom att ordet "grundvattenförhållandena" ersatts av ordet "vattenförhållandena".

Ändringen innebär att kommunerna skall ta hänsyn också till ytvattenförhållandena. Detta betyder bl. a. att markens lämplighet för bebyggelse skall bedömas med hänsyn till risken för översvämningar av den bebyggelse som avses komma till stånd. Bestämmelsen gäller översvämningens risker för både reglerade och oreglerade sjöar och vattendrag. Det kan alltså röra sig om händelser till följd av stora naturliga flöden men också till följd av stora flöden på grund av dammbrott eller annan olyckshändelse.

Frågan om en säker lokalisering av bebyggelse är inte enbart en kommunal fråga. Genom ändringen kommer översvämningens risker att uppmärksammas av länsstyrelsen i samrådsförfarandet enligt PBL. Jag vill också erinra om 12 kap. PBL, som innehåller bestämmelser om den statliga kontrollen i form av länsstyrelsens överprövning i bl. a. planärenden. Av 12 kap. 1 § första stycket tredje punkten och 3 § framgår bl. a. att länsstyrelsen skall upphäva kommunala beslut om detaljplan eller områdesbestämmelser om det kan befaras att beslutet innebär att en bebyggelse blir olämplig med hänsyn till behovet av skydd mot olyckshändelser.

5 Hemställan

Prop. 1988/89:116
Bilaga 2

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i vattenlagen (1983:291),
2. lag om ändring i lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291),
3. lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10).

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987: 64) Dammsäkerhet och skydd mot översvämningar. Sammanfattning

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.1

I samband med häftiga regn i Kopparbergs och Gävleborgs län hösten 1985 inträffade ett par dammbrott och uppstod omfattande översvämningar. Regeringen beslöt då att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda dammsäkerhetsfrågor samt överväga åtgärder för att minska risken för och effekterna av översvämningar.

Dammsäkerhet

I landet finns ett stort antal dammar av varierande storlek och ålder. Av dessa är omkring 140 vad man brukar kalla höga dammar, dvs. de är högre än 15 m.

Sedan lång tid tillbaka har uppförande av dammar av någon betydelse krävt särskilda tillstånd. Vattendomstolarna har vid sin tillåtlighetsprövning beaktat säkerhetsaspekterna utan att det uttryckligen varit föreskrivet i lagstiftningen. 1983 års vattenlag (1983:291) (VL) utgår från att det allmänna har ett ansvar för kontrollen av vattenbyggnader och att en sakkunnig vattenbyggnadsteknisk granskning skall ske vid tillståndsprövningen. Uttryckliga föreskrifter om vad kontrollen skall omfatta saknas emellertid i lagtexten.

Underhållet av en vattenanläggning åvilar ägaren. Tillsynen utövas av länsstyrelsen.

Utredaren konstaterar att antalet större dammolyckor och allvarliga tillbud varit få. De visar emellertid att risker finns och att dammsäkerheten kan förbättras. Från olika håll har man också under senare tid uppmärksammat problemet. Särskilt händelserna hösten 1985 har utlöst eller påskyndat en livlig aktivitet. SMHI, Vattenfall och Kraftverksföreningen har tillsatt den s. k. flödeskommittén med uppgift bl. a. att utarbeta förslag till riktlinjer för bestämning av dimensionerande flöden vid kraftverks- och regleringsdammar. Kommittén har hösten 1986 avlämnat en lägesrapport. Inom kraftindustrin har anvisningar för uppförande, underhåll och kontroll av dammar reviderats. Vattenfall har bildat en särskild dammsäkerhetsgrupp och Kraftverksföreningen upprättar ett system med dammsäkerhetsansvariga kontaktpersoner inom varje medlemsföretag. Tillsammans har de startat en utbildning av driftpersonal i frågor om dammsäkerhet och dammtillsyn. Inom länsstyrelserna har utförts eller pågår en damminventering som underlag för tillsynsverksamheten. Dammregister läggs upp av kraftindustrin och SMHI. Dammsäkerhetsnämnden, vars huvudmän är Vattenfall och Kraftverksföreningen och vars ledamöter utses av regeringen, har bl. a. till uppgift att lämna länsstyrelserna råd i dammsäkerhetsfrågor. Nämnden har utarbetat riktlinjer för tillsynen över medelstora och mindre vattenanläggningar.

Utredaren bedömer att dammsäkerheten i landet i stort sett är god och att den är på väg att ytterligare förbättras. Några mera omfattande änd-

ringar i lagstiftningen eller myndighetsorganisationen är mot denna bakgrund inte påkallade.

I betänkandet läggs fram vissa förslag till ändringar i VL. Utredaren framhåller att frågan om vattenanläggningarnas säkerhet är så betydelsefull att det finns anledning att omnämna den i lagtexten och föreslår att bestämmelserna om vad tillståndsbeslut skall uppta kompletteras så att däri anges att ett tillståndsbeslut skall innehålla villkor för att tillgodose säkerheten.

Utredaren anser det angeläget att dammägarna stimuleras att vidta åtgärder som höjer dammsäkerheten. Sådana åtgärder kan innefatta vattenhushållningsbestämmelser eller rätt till häftigare vattenavtappning än normalt. En möjlighet att uppskjuta skaderegleringen är ägnad att främja tillkomsten av sådana bestämmelser. Utredaren föreslår att ersättningsfrågorna i nu avsedda fall får prövas i den ordning som gäller för oförutsedda skador.

Utredaren utgår från att anläggningsägarna normalt kommer att begära frivillig omprövning av gällande tillstånd i de fall då en anläggning behöver byggas om för att förbättra säkerheten, t. ex. då avbördningsförmågan inte är tillräcklig. Kammarkollegiet har redan nu möjlighet att ta initiativ till omprövning. Sådan får dock i regel inte ske förrän efter viss tid. Omprövning för att förbättra säkerheten skall enligt utredarens förslag få göras utan iakttagande av de tidsgränser som eljest gäller. Kostnaderna för förbättring av en anläggnings säkerhet föreslås åvila ägaren.

Länsstyrelserna är enligt VL tillsynsmyndighet för vattenanläggningar och handhavandet av dessa. Utredaren diskuterar i betänkandet länsstyrelsernas tillsynsverksamhet. Någon ändring av tillsynsansvaret föreslås inte. Däremot föreslår utredaren att regeringen skall uppdra åt de länsstyrelser som ännu inte utfört den damminventering som skall ske att genomföra denna. Därefter bör enligt utredarens mening dammsäkerhetsnämnden få i uppdrag att granska inventeringarna och föreslå eventuella kompletteringar. Dammsäkerhetsnämnden utövar en rådgivande verksamhet i tekniska och juridiska dammsäkerhetsfrågor och dess sakkunskap bör enligt utredaren utnyttjas av länsstyrelserna mera än vad som hittills skett. För att bredda nämndens kunskande föreslår utredaren att en av nämndens tekniker skall ha erfarenhet av räddningstjänst.

I fråga om små dammar har utredaren funnit att det i landet finns en hel del dammar som är i dåligt skick men att det knappast behöver befaras att det annat än rent undantagsvis finns några övergivna små dammar som utgör en säkerhetsrisk.

Översvämningar

Sverige drabbas inte av stora översvämningskatastrofer av det slag som uppträder i många andra länder. En olycklig kombination av snabb snösmältning och nederbörd, som exempelvis våren 1977, eller riklig nederbörd då alla naturliga och artificiella vattenmagasin är fyllda kan dock såsom skedde hösten 1985 leda till relativt allvarliga översvämningar.

1980-talet har hittills varit ovanligt nederbördsrikt. Detta är den sannolika förklaringen till de problem som uppstått åren 1985, 1986 och delvis under år 1987. Utredaren har inte funnit några belägg för att kalavverkning, skogsdikning eller andra mänskliga ingrepp kan vara huvudorsak till översvämningarna de senaste åren.

Det är väsentligt att bebyggelse undviks på sådan mark som är utsatt för översvämningar. Utredaren konstaterar att en stor del av skadorna åren 1977 och 1985 har drabbat byggnader som uppförts på olämpliga ställen. Utredaren finner dock att byggnadsnämnder m. fl. numera är uppmärksamma på detta. Några särskilda riktlinjer eller lagändringar beträffande kommunernas handläggning av byggnadslov och planärenden i översvämningsdrabbade områden behövs inte.

Problemet gäller framför allt hur befintlig bebyggelse och mer värdefull mark skall skyddas. Utredaren konstaterar därvidlag att aktiviteter pågår inom berörda kommuner och länsstyrelser för att minska översvämningsproblemen. Många av de invallningar etc. som byggdes som räddningstjänst under översvämningarna år 1985 har senare permanentats som skadeförebyggande åtgärder.

I de flesta fall vet man ganska väl vad som kan göras för att förebygga översvämningar. Utredaren anser att det främst är samverkans- och finansieringsfrågor som bromsar utvecklingen. Utredaren föreslår att regeringen uppdrar åt länsstyrelserna i översvämningsdrabbade län att redovisa vilka åtgärder som vidtagits eller planeras för att förbättra samverkan mellan kommuner och andra som berörs av översvämningar.

Det extra skattcutjämningsbidraget för förebyggande åtgärder mot bl. a. översvämningar kommer enligt utredaren att ha stor betydelse för utsatta kommuner. Utredaren förordar att bidraget dimensioneras så att minst 10 milj. kr. per år under en tioårsperiod kan utgå till översvämningsskyddande åtgärder. Vidare föreslår utredaren att räddningsverkets anslag för översiktliga undersökningar rörande bl. a. översvämningar fördubblas till 1,5 milj. kr. per år.

Utredaren lägger inte fram några konkreta förslag till hur översvämningssituationen i en viss älv kan lösas. Detta ankommer på andra, främst berörda kommuner och vattenregleringsföretag. Utredaren har dock valt att översiktligt studera översvämningssituationen i Västerdalälven och Siljan samt i Voxnan.

Utredaren bedömer att ett nytt regleringsmagasin vid Hälla skulle vara den mest verkningsfulla och för det allmänna den billigaste åtgärden för att begränsa skadorna vid Västerdalälven. Riksdagen har genom naturresurslagen undantagit Hälla från utbyggnad. Rensningar och invallningar samt ett bättre utnyttjande av befintliga magasin genom förbättrade prognoser är enligt utredarens mening de alternativ som står till buds. Skyddsnivån kan bli godtagbar med de alternativa åtgärderna och skador torde endast uppkomma vid mycket extrema förhållanden.

Siljans vattenstånd överskrider ofta den övre dämningsskansen. Några mer omfattande skador brukar dock inte uppkomma. Utredaren finner att en möjlig väg att begränsa översvämningarna kan vara att vissa tider öka tappningen vid Gråda, som ligger strax nedströms utloppet. Rensningar

mellan Gråda och utloppet vid Leksand torde vara nödvändiga för att möjliggöra detta. Det bör dock uppmärksammas att ökad tappning ur Siljan vid vissa betingelser kan leda till att skador uppkommer längs huvudälven. Utredaren föreslår att länsstyrelsen, berörda kommuner och regleringsföretaget ytterligare utreder möjligheterna till och konsekvenserna av ökad tappning vid Gråda.

Även i Voxnan skulle ett nytt regleringsmagasin, vid Hylströmmen, vara det effektivaste sättet att komma till rätta med översvämningsproblemen. Riksdagen har emellertid nyligen undantagit Hylströmmen från utbyggnad. Framför allt rensningar men i viss utsträckning även invallningar kan enligt utredarens bedömning leda till en avsevärd förbättring av översvämningsskyddet vid Voxnan. Utredaren anser det härutöver vara angeläget att klarlägga möjligheterna att utvidga några befintliga regleringsmagasin, resp. utnyttja närbelägna flottningsdammar för flödesdämpning. Samarbetet bör ske mellan berörda kommuner, regleringsföretaget och länsstyrelsen.

Beredskapsplanering m. m.

En utökad och förbättrad beredskapsplanering är angelägen för samtliga vattendrag av betydelse för att söka minska skadorna vid de översvämnningar och dammbrott som trots förebyggande åtgärder ändå kan komma att inträffa. Räddningstjänstlagen innehåller erforderliga allmänna föreskrifter. För att få en uppföljning av att nödvändig planering verkligen kommer till stånd, föreslår utredaren att räddningsverket ges i uppdrag att till regeringen redovisa genomförd planering hos kommuner och länsstyrelser.

Förbättrade varningssystem är ytterligare ett sätt att söka förebygga skador. Även på denna punkt innehåller räddningstjänstlagen erforderliga föreskrifter. Utredaren föreslår som ett komplement att räddningsverket ges i uppdrag att överlägga med dammägarna, dvs. främst Vattenfall och Kraftverksföreningen, för att klargöra eventuella brister och uppnå en överenskommelse om generella riktlinjer för säkerhetsrelaterade övervakningsanordningar m. m.

Hydrologisk prognos- och varningstjänst ger möjlighet till förvarning om nära förestående händelser men kan också utnyttjas i den långsiktiga beredskapsplaneringen. Utredaren ansluter sig till ett av SMHI upprättat förslag om utökad hydrologisk prognos- och varningstjänst, inkl. inrättandet av s. k. älvcentraler för de viktigare vattendragen.

Forskning och utveckling

Forskning och utveckling kan på sikt ytterligare förbättra dammsäkerheten och skyddet mot översvämnningar. Kraftindustrin svarar för den dammsäkerhetsforskning som bedrivs i Sverige. Utredaren föreslår ingen förändring av detta men pekar på möjligheten av att även räddningsverket finansierar viss från samhällets synpunkt angelägen dammsäkerhetsforskning. För översvämningsrelaterad forskning inom hydrologi, marklära

m. m. är finansieringen av forskningen ett problem. Utredaren föreslår att SMHI ges ett övergripande ansvar för denna forskning och får i uppdrag att utarbeta ett förslag till forskningsprogram inkl. ekonomisk ram och finansiering.

Prop. 1988/89:116
Bilaga 1.1

De ekonomiska konsekvenserna

De ekonomiska konsekvenserna av utredarens förslag blir måttliga för dammägare och andra enskilda. Staten förorsakas inga egentliga merkostnader av den föreslagna satsningen på bidrag till förebyggande åtgärder mot översvämningar. Medlen ingår redan i det s. k. skatteutjämningsbidraget. Staten förorsakas dock vissa merkostnader av förslaget om fördubblat anslag till översiktliga undersökningar rörande bl. a. översvämningar, förslaget om utökad hydrologisk prognos- och varningstjänst samt förslaget om översvänningsrelaterad forskning och utveckling. Den totala merkostnaden bedöms av utredaren uppgå till 3–5 milj. kr. per år. Utredaren framhåller att ett förbättrat skydd mot översvämningar på sikt leder till ganska omfattande inbesparingar för statsverket. Utredaren påpekar även att staten av andra skäl bör kunna göra insatser för att minska påfrestningarna för befolkningen i utsatta områden.

Remissyttranden över dammsäkerhetsutredningens betänkande har angivits av Svea hovrätt, Stockholms, Östersunds, Umeå och Luleå tingsrätter, kammarkollegiet, statens räddningsverk, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), statens planverk, statens energiverk, statens vattenfallsverk, statens naturvårdsverk, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Kristianstads, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), dammsäkerhetsnämnden, Dalälvens vattenregleringsföretag, Flödeskommittén, Föreningen Bevara Voxnans Strömmar, Ljusnans vattenregleringsföretag, Småkraftsverkens Riksförening, Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska kommunförbundet, Bodens, Bollnäs, Gagnefs, Jokkmokks, Ovanåkers, Malungs och Rättviks kommuner, Svenska kraftverksföreningen samt Svenska Väg- och Vattenbyggarers Riksförbund.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har redovisat synpunkter från Härjedalens kommun.

Yttranden har dessutom avgivits av vattenregleringsföretagen i Ljungan, Indalsälven, Ångermanälven och Umeälven, gemensamt med Ljusnans vattenregleringsföretag, samt statens geotekniska institut (SGI) och Sveriges Energiföreningars Riksorganisation (SERO), gemensamt med Småkraftverkens Riksförening.

2 Allmänna Synpunkter

Utredaren konstaterar att antalet olyckor och tillbud vid landets dammar varit få, men att de risker som finns visar att dammsäkerheten ytterligare kan förbättras. Man torde därför utgå från att säkerhetsaspekterna kommer att ägnas ökad uppmärksamhet i samband med att dammar kommer att uppföras i framtiden. Utredaren anser mot denna bakgrund att några omfattande ändringar i lagstiftningen eller myndighetsorganisationen inte är påkallande.

Svenska kraftverksföreningen konstaterar att kraftindustrin i stort sett får ett gott betyg för sina hittillsvarande insatser men att det finns brister som man skall söka eliminera så långt som möjligt. Även fortsättningsvis kommer dammsäkerheten att prioriteras mycket högt och resurser kommer bl.a. att satsas på förbättrade kontrollrutiner, säkrare utrustning, bättre utbildning av berörd personal, höjd beredskap etc.

Statens räddningsverk anser att betänkandet utgör en värdefull och bra grund till hjälp för räddningsverkets överväganden och bedömningar när det gäller förebyggande åtgärder mot översvämningar.

Statens energiverk konstaterar vad beträffar dammsäkerheten att verkets huvudsakliga intresse är att *alla* befintliga dammar, även de små, inventeras och att de pågående damminventeringarna samordnas och sammanförs, så att en överblick enkelt kan fås av *potentialen för småskalig*

vattenkraft. Nya regleringsdammar i vattendragens övre delar kan enligt verket mildra översvämningar samt öka och förädla kraftproduktionen i nedströms liggande kraftverk. Rensningar och invallningar är som regel dyrare och mindre effektiva översvämningssdämpande åtgärder. I valet av *översvämningssdämpande åtgärder* är det verkets uppgift att tillse att även *kraftintresset* beaktas. Enligt verkets uppfattning kan dammsäkerheten i landet ytterligare förbättras. Till följd av de tillbud och olyckor som förekommit pågår dammsäkerhetsbefrämjande arbete, på initiativ huvudsakligen av kraftindustrin. Verket ansluter sig i stort till huvudlinjerna i dammsäkerhetsutredningens förslag.

Enligt SMHI har höga flöden även inträffat efter det extrema höstflödet år 1985. Sen vår och snabb snösmältning gav omfattande problem i nordvästra Svealand och södra Norrland år 1986 och under år 1987 inträffade en rad sommarflöden i hela landet samt höga höstflöden i bl. a. Klarälven (högsta sedan år 1959). År 1988 har inletts med flera relativt höga flöden till följd av riklig nederbörd, vilka berört främst västra Götaland, men även det översvämningsskänsliga området vid Kristianstad. Händelserna understryker det angelägna arbete som utförts av dammsäkerhetsutredningen, Flödeskommittén m. fl. De höga flödena under senare år synes främst sammanhånga med en ansamling av mer nederbördsrika år. Erfarenheterna av ett fullt utbyggt vattenkraftsystem hänför sig främst till den relativt regnfattiga perioden under 1960- och 70-talen, något som innebär svårigheter att bedöma de förhållanden som råder vid extrema hydrologiska situationer. Flödessituationen kan enligt SMHI i vissa fall förvärras av en genomförd reglering. Flödet i t. ex. nedre Ångermanälven i augusti 1987 blev således avsevärt högre än vad som motsvarar den rekonstruerade naturliga vattenföringen. Detta understryker betydelsen av den utökade prognos- och varningstjänst som utredaren föreslår. Studier av tidigare förhållanden, med hjälp av långa serier av vattenståndsobservationer, högvattenmärken o. dyl. visar att flöden förekommit som vida överträffar vad som observerats under 1980-talet. Man måste därför enligt SMHI vara beredd på att extrema högvattensituationer, även överstigande vad som inträffat under senare år, kommer att inträffa i framtiden.

Flödeskommittén kan i huvudsak ansluta sig till utredarens överväganden och förslag. Kommittén vill därvid understryka angelägenheten av att tillräckliga medel ställs till förfogande för forskning, utveckling och insatsberedskap inom dammsäkerhetsområdet. Av utredningar som verkställts inom ramen för kommitténs arbete framgår att de senaste decennierna, fram till början av 1980-talet, präglats av ett tydligt nederbördsunderskott. De allra senaste åren har däremot varit nederbördsrika, även om inga exceptionellt höga dygnsnederbördsmängder förekommit. En kombination av hög markfuktighet och extrem nederbörd skulle enligt Flödeskommittén därför leda till väsentligt värre flöden än vad som förekom under hösten 1985. Följderna härav drabbar inte bara de för kraftproduktionen utbyggda älvarna, där kraftindustrin har ett primärt ansvar för beredskapen, utan även outbyggda och oreglerade älvar och mindre vattendrag. Särskilt med hänsyn till befolkningen vid dessa vattendrag är det nödvän-

dig att också det allmänna tar sitt ansvar genom att anslå medel till nödvändig forskning, utveckling och insatsberedskap.

Kritik mot utredningen lämnas av Stockholms tingsrätt, vattendomstolen. Enligt domstolen har utredaren enligt direktiven bl.a. att bedöma behovet av kompletterande åtgärder vid landets dammar och kraftverk för att förebygga damngenombrott och större flöden. Vattendomstolen anser att utredaren i anslutning härtill närmare borde ha analyserat vilka åtgärder som kan vidtas för att uppnå dessa syften. Enligt vattendomstolen kan damngenombrott i huvudsak förebyggas endast genom byggnadstekniska åtgärder, såsom höjning av förstärkning av dammarna, sänkning av utskovströsklar, byggande av nya utskov samt utförande av anordningar för säkrare funktion hos sättar och luckor. Den ändamålsenliga åtgärden för dämpning av större flöden till förhindrande eller minskning av översvämning nedströms i vattendraget är däremot införandet av nya eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser. Vattendomstolen finner anmärkningsvärt att utredaren inte gjort denna grundläggande analys. En sådan skulle säkerligen ha gett en säkrare grund för förslag till lagändring för remissinstansernas granskning av betänkandet. Vattendomstolen finner vidare anmärkningsvärt att utredaren inte definierat begreppet "dammsäkerhet", detta i synnerhet som begreppet torde användas i en betydelse som avviker från allmänt språkbruk. Det synes således avse inte bara en damms konstruktion, funktion och skötsel utan också vattenhushållningsbestämmelser vilkas syfte är att åstadkomma flödesdämpning och på så sätt skydda mot översvämning. Vad som nu sagts om begreppet dammsäkerhet gäller också de i den föreslagna lagtexten begagna uttrycken "vattenanläggnings säkerhet" och "säkerheten hos anläggningen" vilka uttryck uppenbarligen har samma vida syftning. Vattendomstolen anser att man i klarhetens intresse bör skilja mellan säkerheten hos en damm eller annan vattenanläggning och skyddet mot översvämning genom vattenhushållningsbestämmelser i flödesdämpande syfte.

3 Förslag till ändringar i vattenlagen

3.1 Allmänna synpunkter

Flertalet remissinstanser delar eller anför inga erinringar mot utredningens förslag till ändringar i vattenlagen för att förbättra dammsäkerheten.

Synpunkter av mer allmän karaktär lämnas av *Svea hovrätt*. Enligt hovrätten finns anledning att betona att den dammsäkerhet som avhandlas i betänkandet har till ett enda syfte att skydda motstående allmänna och enskilda intressen mot skada och intrång i oförutsedda och svårbedömda situationer vid en damm. Ifrågakommande lagbestämmelser bör ge uttryck för detta syfte. — Situationer av katastrofkaraktär kan redan under normala driftförhållanden uppstå, om dammens hållfasthet eller funktionsduglighet i övrigt inte motsvarar vad som förutsattes vid dess uppförande. Vad som främst riktat uppmärksamheten på dammsäkerheten under senare år är emellertid en under några perioder förekommande

tillrinning av större omfattning än som tidigare registrerats och som icke förutsetts vid berörda dammars uppförande. Dammsäkerheten är beroende främst av dammtyp, dammens hållfasthet och avbördningsförmåga, manöverduglighet hos dammens rörliga delar, larmsystem, tillgång på reservkraft för manövrering av dammens rörliga delar samt beredskapsplanering i vid bemärkelse. Lagstiftningen bör animera en dammanläggare att konstruera och utföra dammen och därtill hörande anordningar på ett tekniskt godtagbart och för motstående intressen betryggande sätt. — När dammen färdigställts krävs en fortlöpande kontroll av dammen och dess säkerhetsfunktioner samt underhållsarbeten. Lagstiftningen bör ha till mål att inskräpa dammägarens skyldigheter samt reglera länsstyrelsens tillsyn av att dammen underhålls och är funktionsduglig så att fara ej uppstår för skada och intrång på motstående allmänna och enskilda intressen. Där emot finns knappast förutsättningar att utsträcka tillsynen till att avse dammens ändamålsenlighet i fråga om exempelvis avbördning. — Slutligen fordras lagstiftning för katastrofsituationer, kanske främst för att skadelidande på ett betryggande och såvitt möjligt enkelt sätt skall få ut den ersättning som det må ankomma på dammägaren att svara för.

Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, konstaterar att man i betänkandet utgår från att det allmänna med stöd av vattenlagen har ett ansvar för kontrollen av vattenbyggnader och att en sakkunnig vattenbyggnadsteknisk granskning skall ske vid tillståndsprövningen. Till stöd härför åberopas ett uttalande i lagens förarbeten att vattendomstolen bör granska ritningar rörande anläggningens konstruktion och hållfasthet, grundläggning, utskovens avbördningsförmåga, krönhöjd, släntlutning m.m. (prop.1981/82:130 sid.128). Enligt vattendomstolens mening har utredaren dragit för långtgående slutsats av ifrågavarande i och för sig ganska kryptiska uttalanden när det gäller vattendomstolens skyldighet att kontrollera en vattenanläggnings konstruktion. Att märka är att det i fortsättningen av lagmotiven understryks att myndighetskontrollen i samband med tillståndsprövningen endast kan avse huvuddragen av konstruktionen m.m., att detaljutformningsfrågan liksom hittills måste i viss utsträckning överlämnas åt den byggande själv *samt att* företagaren också själv har intresse av anläggningens säkerhet och under inga förhållanden kan befrias från sitt ansvar i detta avseende. Vad som senast anförts ger vid handen att vattendomstolens gransknings- och kontrollskyldighet med avseende på vattenanläggningens konstruktion enligt gällande rätt är ganska begränsad och att huvudansvaret i nämnda hänseende åvilar företagaren. Vattendomstolen delar utredarens uppfattning att några mer omfattande lagändringar inte är påkallade för att öka dammsäkerheten och skyddet mot översvämningar.

Statens energiverk framhåller att översvämningsskador uppströms ett vattenkraftsprojekt beaktas vid tillåtighetsprövningen av projektet. Verket anser att inverkan av ett vattenkraftsprojekt på översvämningar nedströms projektet även bör beaktas vid tillåtighetsprövningen. Som regel torde denna inverkan vara till båtнад för projektet.

Utredaren föreslår att 12 kap. 31 § andra stycket 7 och 13 kap. 47 § första stycket 9 vattenlagen kompletteras på så sätt att där särskilt anges att ett tillståndsbeslut skall innehålla villkor för att tillgodose säkerheten.

Alla remissinstanser utom Stockholms tingsrätt tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att säkerheten anges bland de villkor som skall intas i ett tillståndsbeslut. Stockholms tingsrätt ifrågasätter förslaget med hän-syn till vattendomstolarnas begränsade granskningsmöjligheter av säker-hetsspörsmål. Synpunkter på förslagets lagtekniska utformning har läm-nats av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Östersunds tingsrätt och kam-markollegiet.

Svea hovrätt anser att det trots att det i framtiden torde komma att byggas få dammar i landet kan vara motiverat att till poängterande av dammsäkerhetens betydelse samt till ledning för dammägaren och den tillståndsgivande myndigheten – vattendomstolen – i vattenlagen (VL) intaga vissa bestämmelser i ämnet. Hovrätten föreslår att dammsäker-hetsfrågorna behandlas redan i dammägarens ansökningshandlingar till vattendomstolen. I så fall bör i 13 kap. 19 § VL införas föreskrifter i ämnet. Föreskrift om dammsäkerhetsbestämmelser i en tillståndsdom vill utredningen införa i punkt 9 av 13 kap. 47 § första stycket VL. I den mån sådana föreskrifter tar sikte på dammens tekniska utförande får det förut-sättas att det tas in under bestämmelser enligt punkt 1. Därvid kan uttryck-ligen anges de för dammsäkerheten inledningsvis nämnda momenten så-som dammens hållfasthet. Andra aspekter på dammsäkerheten, såsom beredskapsplaner och vattenhushållning, torde redan med nuvarande ut-formning av lagtexten kunna föras in under punkt 9 men kan förtjäna att där särskilt omnämnas. Mot utredningens förslag till tillägg i punkt 9 kan riktas den anmärkningen att det ger sken av att dammsäkerheten ligger vid sidan om tillgodoseendet av allmänna och enskilda intressen. Det här anförda äger också tillämpning på motsvarande bestämmelser i 12 kap. VL.

Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, redogör för hur den uppfattat sina skyldigheter att vid tillståndsprövningen kontrollera en vattenanlägg-nings konstruktion. Enligt vattendomstolens mening är det inte möjligt att inom ramen för nuvarande resurser påtagligt utvidga den granskning som sålunda sker. Inte heller föreligger något behov av en sådan utvidgning. De olyckor och olyckstillbud som redovisas i betänkandet har såvitt vatten-domstolen kunnat finna inte i något fall berott på rent konstruktionsfel. Orsakerna har i regel varit sättningar, inte erosion, överströmning samt dåligt utförda fogar och anslutningar. Dessa företeelser har i sin tur haft sin grund i bristfälliga undersökningar av grundförhållanden och jordma-terial samt felaktigheter i arbetenas utförande, allt omständigheter som inte rimligen kunnat förutses av tillståndsmyndigheten. – Utredaren har anslutit sig till ett av Flödeskommittén gjort uttalande att frågan om vattenanläggningarnas säkerhet är så betydelsefull att det finns anledning att omnämna den i lagtexten och – med viss redaktionell avvikelse från Flödeskommitténs lagförslag – förordat en komplettering av 12 kap. 31 §

2 st 7 och 13 kap. 47 § 1 st 9 VL på så sätt att där särskilt anges att ett tillståndsbeslut skall innehålla villkor för att tillgodose säkerheten. Utredaren anför att det för sagda ändamål kan behövas föreskrifter om sådant som inte har direkt med anläggningens konstruktion att göra, exempelvis föreskrift om att upprätta beredskapsplaner, att utse en dammansvarig, att föreskriva regelbundna övningar och/eller kontroller med personalen etc. — Föreskrifter av de slag som här nämnts har inte tidigare meddelats av vattendomstolen. Uppgiften att göra detta framstår som i viss mån främmande för vattendomstolarnas verksamhet. Råd och anvisningar i ämnet synes med fördel kunna utfärdas av dammsäkerhetsnämnden och det finns all anledning att anta att företagarna frivilligt kommer att rätta sig efter dessa. I den mån föreskrifter med rättsverkan ändå anses behövliga synes det mest ändamålsenligt att länsstyrelsen i sin tillsynsutövning ges möjlighet att utfärda för varje enskilt företag "skräddarsydda" detaljföreskrifter. Härför torde krävas en ny bestämmelse i 18 kap. VL och en följdändring i 21 kap. 1 § som straffsanktionerar bestämmelsen. — Det kan vidare — mot bakgrund av vad som tidigare anförts om vattendomstolarnas begränsade granskningsmöjligheter i säkerhetsspörsmål — ifrågasättas om det är lämpligt att i lagtexten särskilt markera detta moment i prövningsskyldigheten. Om detta likväl anses böra ske förordar vattendomstolen att den erforderliga kompletteringen på sätt Flödeskommittén föreslagit införs i första punkten av 12 kap. 31 § 2 st och av 13 kap. 47 § 1 st.

Östersunds tingsrätt, vattendomstolen, delar utredarens uppfattning att det av lagtexten bör framgå att vattendomstolen vid sin prövning av ett vattenföretag har att beakta frågan om vattenanläggningens säkerhet. Utredaren anser att det för tillgodoseende av detta önskemål kan behövas föreskrifter om sådant som inte direkt har med anläggningens konstruktion att göra och lämnar som exempel föreskrift om att upprätta beredskapsplaner, att utse dammansvarig och att föreskriva regelbundna övningar och/eller kontroller med personalen. Vattendomstolen anser, att de exempel som lämnats närmast har med tillsynen och kontrollen av anläggningen att göra, vilka frågor enligt bestämmelser i vattenlagen åligger länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet. Vattendomstolen vill i stället förordda att föreskrifterna om beaktande av säkerhetsaspekter utformas enligt Flödeskommitténs förslag såsom en del av företagets tekniska utformning. Det bör i övrigt observeras att den tämligen omfattande och detaljerade tekniska granskning som vattendomstolarna förutsätts göra enligt Flödeskommittén för närvarande inte kan utföras med de tekniska hjälpmedel vattendomstolarna i dag förfogar över.

Kammarkollegiet anser att utredarens förslag till komplettering av 12 kap. 31 § och 13 kap. 47 § VL inte är språkligt logiskt. Tillägget "säkerheten hos anläggningen" uppfattas inte med föreslagen formulering av den aktuella punkten som hänförligt till allmänna och enskilda intressen. Kollegiet föreslår därför en omformulering.

3.3 Uppskjuten skadereglering i vissa fall

Utredaren föreslår att det skall införas en möjlighet i vattenlagen att skjuta upp regleringen av skador till följd av särskilda vattenhushållningsbestämmelser som tillgodoser säkerheten hos en vattenanläggning. Sådana bestämmelser avses utnyttjas bara i sådana situationer då en anläggnings säkerhet är hotad. Utredaren föreslår ändringar i 9 kap. 3 § och 15 kap. 17 § vattenlagen. Förslaget innebär att frågan om ersättning prövas i den ordning som gäller för s. k. oförutsedda skador. Anmälningstiden för skadorna skall aldrig vara kortare än två år från det skadan skedde.

Förslaget lämnas utan erinran eller tillstyrks med undantag av Svea hovrätt och Stockholms tingsrätt. Svea hovrätt godtar principen om uppskjuten skadereglering men anser att de skadelidandes rätt inte tillvaratas tillräckligt. Stockholms tingsrätt avstyrker förslaget. Tingsrätten är också kritisk mot förslagets lagtekniska utformning.

Svea hovrätt redogör för skadereglering i de fall undantag från förhandsprövning föreligger och anför att en ansökan om godkännande i efterhand av vidtagna åtgärder handläggs som ett ansökningsmål, vari sökanden har att enligt 13 kap. 19 § vattenlagen framlägga förslag till ersättningar. Denna ordning för skadereglering efter katastrofåtgärder bör enligt hovrätten komma till användning också när dammägaren i förväg begärt tillstånd att i en katastrofsituation överskrida gällande bestämmelser för dammen. Detta kan ske genom att dammägaren åläggs anmäla till vattendomstolen när han tagit ett sådant tillstånd i anspråk och vid anmälan fogar ett ersättningsförslag, varefter anmälan behandlas som ett ansökningsmål. Hovrätten delar alltså utredningens förslag att skadereglering i detta fall inte bör ske i förväg men anser att utredningens förslag till skadereglering inte tillräckligt tillvaratar sakägarnas intressen. Under alla förhållanden måste stadgas en enhetlig form för reglering av skador för det fall att dammägaren *såväl* utnyttjat ett i förväg meddelat tillstånd att överskrida de för normal drift gällande villkoren *som* överskridit förhandstillståndet.

Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, hävdar att säkerheten vid befintliga dammar i huvudsak kan höjas endast genom olika byggnadstekniska åtgärder och att överdämning aldrig kan ha till syfte att öka säkerheten hos den damm där överdämning sker. Skador till följd av säkerhetshöjande byggnadstekniska åtgärder kan på sedvanligt sätt regleras i de vattenmål, som omfattar ifrågavarande åtgärder. Vad gäller de *ofrånkomliga* överdämningar som trots vidtagna säkerhetshöjande åtgärder ändå kan inträffa under extrema tillrinningsförhållanden (nödsituationer) är det omöjligt att på förhand bedöma skadorna och ersättningar härför. Ofrånkomliga överdämningar kommer nämligen att uppträda ytterst sällan. Vattendomstolen anser att reglering av eventuella skador till följd av sådan överdämning skall ske enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer och hänvisar till framställningen i Hellner, Skadeståndsrätt, 4. uppl. sid. 83 och där angivet rättsfall NJA 1929 sid. 542 i vilket fastslogs att ägare av en regleringsdamm var skyldig att utge ersättning för en i nödsituation uppkommen dämningsskada. Enligt vattendomstolens mening bör rättsfallet fortfarande

betraktas som vägledande. Fråga om sådan ersättning skall enligt 13 kap. 14 § vattenlagen prövas av vattendomstol i stämningsmål. — Vattendomstolen hävdar att lämpliga vattenhushållningsbestämmelser för *planerade* överdämningar kan ha en väsentlig betydelse för att åstadkomma en flödesdämpning nedströms dammen och på så sätt förebygga eller minska skador — bl. a. på vattenanläggningar — i den delen av vattendraget. Även om flödesdämpande planerade överdämningar inte utförs varje år så blir frekvensen av dessa mycket högre än av ofrånkomliga överdämningar. Enligt vattendomstolens mening föreligger därför inga särskilda svårigheter att med tillämpning av gällande bestämmelser reglera skador till följd av planerad överdämning. Föreskrifter om flödesdämpning genom planerad överdämning och i "buffertmagasin" har också redan meddelats i ett antal vattenmål. Vattendomstolen anser således att någon ny bestämmelse om uppskjutande av skadereglering inte heller erfordras för planerade överdämningar. Vattendomstolen, som dessutom hyser principiella betänkligheter mot att på sätt som föreslagits uppskjuta skadereglering på obestämd tid, avstyrker därför föreslagen ändring av 9 kap. 3 § och 15 kap. 17 § vattenlagen. — Skulle ändå bestämmelser i ämnet anses böra införas bör de formuleras på annat sätt än utredaren föreslagit, bl. a. med hänsyn till att överdämning enligt vattendomstolens mening inte kan tillgodose säkerheten hos en vattenanläggning. Vidare bör bestämmelsen i 9 kap. 3 § 3 st. placeras bland övriga processuella bestämmelser i 13 kap. vattenlagen, lämpligen i anslutning till 49 §. Den utgör inte, som utredaren tycks tro, något undantag från regeln i 9 kap. 3 § 1 st., som endast utsäger att ersättning i vattenmål skall utgå i form av engångsersättning och som gäller även när ersättningsfrågan uppskjutits enligt 13 kap. 49 § och när fråga är om gottgörelse för oförutsedd skada (jfr. Strömbergs kommentar till vattenlagen sid. 294). Bestämmelsen är som redan antytts av rent processuell natur.

Vattenfall finner det rationellt att i vattenlagen införa särskilda bestämmelser som i extrema situationer ger dammägaren en legal möjlighet att utnyttja dammens tekniska kapacitet för att avvärja hot mot dammens säkerhet och nedanförliggande anläggningar.

3.4 Undantag från tillståndsplikten i en nödsituation, m. m.

Utredaren anser inte att det finns något behov av att, som Flödeskommittén föreslagit, införa en särskild bestämmelse i vattenlagen om undantag från tillståndsplikten för åtgärder som innebär en avvikelse från gällande vattenhushållning i en nödsituation. Enligt utredaren (betänkandet sid. 171) finns det inte något behov av en sådan bestämmelse, eftersom den allmänna bestämmelsen om ansvarsfrihet på grund av nöd i 24 kap. 4 § brottsbalken är tillräcklig i den situation som avses med kommitténs förslag.

Flödeskommittén har vidare föreslagit ett tillägg till 17 kap. 2 § vattenlagen innebärande att vattenhushållningen, när fara föreligger för dammraser eller annan omfattande skadegörelse, skall handhas så att skaderisken

minskas så långt det är möjligt. Utredaren anser för sin del att en sådan bestämmelse kan undvaras.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.2

Utredarens ställningstaganden kommenteras av flera remissinstanser. Svea hovrätt, länsstyrelserna i Kopparbergs och Gävleborgs län, Svenska kraftverksföreningen och dammsäkerhetsnämnden anser att det finns behov av en bestämmelse om undantag för nödsituationer. Svea hovrätt, länsstyrelsen i Gävleborgs län och dammsäkerhetsnämnden anser också att det finns behov av tillägget till 17 kap. 2 § vattenlagen. Stockholms tingsrätt delar däremot utredarens ståndpunkt.

Flödeskommittén kommenterar frågan om undantaget från tillståndsplikt i nödsituationer och konstaterar att syftet inte bara var att upphäva kriminaliseringen av ett åsidosättande av vattenlagens tillståndspliktsregler. Kommittén anser dock att det är lämpligt att vattenlagen innehåller en bestämmelse om ansvarsfrihet på grund av nöd i katastrofsituationer, eftersom brottsbalkens nödregel inte torde vara särskilt väl känd för de tekniker etc. som i ett sådant fall kan behöva fatta beslut om avvikelse från gällande vattenhushållningsbestämmelser. När det gäller motsvarande överträdelse av förbudet mot byggande i vatten utan tillstånd, finns redan i vattenlagen en bestämmelse som undanröjer kriminaliseringen (4 kap. 4 §). Största fördelen med den föreslagna bestämmelsen (4 kap. 4 a §) är emellertid, enligt kommitténs mening, att man därigenom får en lämplig ordning för att hantera eventuella ersättningsyrkanden till följd av att gällande vattenhushållningsbestämmelser frångåtts. Enligt 4 kap. 4 § vattenlagen och kommitténs förslag till 4 kap. 4 a § blir det alltid ett ansökningsmål för godkännande av vidtagna åtgärder, och i detta mål har sakägarna möjlighet att ta upp ersättningsfrågorna till prövning. Utan 4 kap. 4 a § måste sakägarna stämma dammägaren och har då en mycket sämre ställning, inte bara i fråga om rättegångskostnaderna utan även när det gäller utredningsplikten. Den jämförelse mellan inträffade vattenstånd och vattenföringar och rekonstruerade "naturliga förhållanden" som brukar presenteras av dammägaren i ett ansökningsmål torde t.ex. bli mycket svårare att få fram om en skadeståndstalan handläggs som ett stämningsmål. Kommittén anser därför att förslaget är välmotiverat men har ingenting att erinra mot att förutsättningarna för den nya paragrafens tillämpning hänförs närmare till nödregeln i 24 kap. 4 § brottsbalken i stället för straffbestämmelsen om allmänfarlig ödeläggelse i 13 kap. 3 § samma balk.

Svea hovrätt framhåller att man inte kan bortse från att situationer kan uppstå som inte kan bemästras med de befogenheter som tillerkänts dammägaren i särskilda bestämmelser avseende vattenhushållningen. Alla dammar där en katastrofsituation kan uppkomma får säkerligen inte heller några sådana bestämmelser, och under alla förhållanden kommer det att dröja en avsevärd tid innan nyvunna erfarenheter om högsta tänkbara flöden omsatts i utökad avbördningsförmåga hos berörda dammar och i katastrofföreskrifter. Det synes i hög grad motiverat att tillerkänna dammägaren en legal möjlighet att i en katastrofsituation handla vid sidan av och emot gällande bestämmelser för dammen och vattenhushållningen vid denna utan annan påföljd än ersättningsskyldighet för skador orsakade av

hans åtgärder. För en sådan lösning talar inte minst hänsynen till de motstående intressen vilka skadas av vidtagna katastrofåtgärder och som eljest är hänvisade till att efter stämning söka få ut någon ersättning. Såsom utredningen framhållit medför brottsbalkens bestämmelser om handlande i nöd att dammägarens åtgärder i en katastrofsituation inte medför något straffansvar för honom, om åtgärderna varit försvarliga. Kvar står att han åsidosatt den generella tillståndsplikten enligt 4 kap. vattenlagen. Hovrätten vill emellertid hävda att hithörande bedömningar inte bör göras med utgående från straffrättsliga resonemang utan från vattenlagens principiella ståndpunkt att alla vattenföretag som kan lädera motstående intressen bör föregås av en avvägning mellan stridiga intressen och därför kräver förhandstillstånd, försåvitt det inte finns en uttrycklig bestämmelse om undantag från tillståndsplikten. Katastrofsituationen motiverar ett undantag från grundprincipen om tillståndsplikt, men detta undantag bör då också komma till uttryck i lagtexten och till undantagsregeln måste knytas bestämmelser om en rimlig ordning för att kompensera den som lider skada och intrång av en katastrofåtgärd. Rekvisiten för en undantagssituation bör inte anknyta till brottsbalkens bestämmelser om nöd eller allmänfarlig ödeläggelse utan i stället som förutsättning ange exempelvis omfattande skada och intrång på allmänna och enskilda intressen. — Enligt hovrättens mening har en dammägare i en katastrofsituation att alltid göra vad han kan för att förhindra eller minimera skada och intrång för utomstående. Denna skyldighet grundas på allmänna rättsliga principer och på hans ansvar som dammägare. Mot denna bakgrund är den i 17 kap. 2 § intagna bestämmelsen missvisande såtillvida att man därav skulle kunna motsatsvis draga slutsatsen att principen inte gällde för åtgärder utanför ramen för tillståndet (eller för vattenanläggningar utan tillstånd). — En undantagsbestämmelse kan lämpligen — såsom Flödeskommittén föreslagit — utformas efter förebild av undantagsbestämmelsen i 4 kap. 4 § vattenlagen om undantag för brådskande tillståndspliktiga ändrings- och lagningsarbeten. En ansökan om godkännande i efterhand av vidtagna åtgärder kommer i så fall att enligt 13 kap. 13 § vattenlagen handläggas som ett ansökningsmål, vari sökanden har att enligt 19 § samma kapitel framlägga förslag till ersättningar.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att det bör finnas en möjlighet enligt vattenlagen att i förebyggande syfte, om det skulle vara nödvändigt, bestämma att viss avvikelse får ske från gällande tappningsbestämmelser utan att kostnaden för kraftförlusten behöver ersättas.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län förordar de av Flödeskommittén föreslagna ändringarna i 4 kap. och 17 kap. vattenlagen med hänvisning till att det efterlysts sådana bestämmelser vid diskussioner som förts inom länsstyrelsen i kritiska situationer under de närmast föregående åren.

Dammsäkerhetsnämnden fäster uppmärksamheten på att Flödeskommitténs förslag om undantag från tillståndsplikt även innehåller bestämmelsen att ansökan om godkännande av vidtagna åtgärder skall göras snarast möjligt. Det innebär att sakägarna får möjlighet att i anslutning till prövningen av ansökan begära ersättning för skador. Enligt dammsäkerhetsnämndens uppfattning är det med hänsyn till de skadelidande lämpligt

med en sådan ordning. I viss överensstämmelse med förslaget om uttryckligt undantag från tillståndsplikten för nödsituationer har Flödeskommittén vidare föreslagit ett tillägg till bestämmelsen i 17 kap. 2 § vattenlagen. Utredaren anser på redovisade skäl att tillägget kan undvaras. Dammsäkerhetsnämnden vill emellertid inte utesluta att en bestämmelse som den av kommittén föreslagna kan medverka till att stärka de driftansvarigas vilja att i akuta situationer tillämpa den vattenhushållning som är bäst ägnad att minska skaderisken.

Svenska kraftverksföreningen konstaterar att det i utredningen påpekas att överdämning eller annat avsteg från gällande vattenhushållningsbestämmelser ibland kan vara nödvändiga för att förebygga eller minska skador. Enligt föreningens uppfattning bör i ett sådant läge dammägaren ha ansvaret för att bästa möjliga åtgärd vidtages. Han och hans personal har den avgjort bästa kännedomen om anläggningen och vattendraget. Mot den bakgrunden vill föreningen framhålla att vattenlagen bör ändras på så sätt som föreslagits av Flödeskommittén i dess lägesrapport, nämligen att i 4 kap. vattenlagen införes en ny paragraf som klart undantar nödsituationer från tillståndsplikten.

3.5 Omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet

Utredaren föreslår, i likhet med Flödeskommittén, att omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet skall kunna ske när som helst oberoende av om det är tillståndshavaren eller kammarkollegiet som tar initiativ till omprövningen. Utredaren föreslår härvid ändringar i 9 kap. 12 § och 19 § samt 15 kap. 3 § vattenlagen. Vidare föreslås ändringar i 11 § och 20 § lagen (1983: 292) om införande av vattenlagen.

Flertalet remissinstanser framför inga erinringar eller tillstyrker förslaget. Stockholms tingsrätt motsätter sig förslaget. Tingsrätten vitsordar emellertid behovet av en ordning som gör det möjligt för det allmänna att genomdriva nödvändiga ombyggnadsåtgärder men förordar en annan lösning. När det gäller ändring av vattenhushållningsbestämmelser föreslår tingsrätten också en annan lösning. Småkraftverkens Riksförening anför, med instämmande av Sveriges Energiföreningars Riksorganisation (SERO), ekonomiska skäl mot förslagen. Synpunkter på regleringen av ansvaret för rättegångskostnader lämnas av kammarkollegiet.

Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, ansluter sig till utredarens uppfattning att det finns anledning räkna med att anläggningarna i flertalet fall frivilligt kommer att medverka till åtgärder i nämnda syfte men att det inte helt kan överlämnas åt ägarna att ensamma avgöra frågan. Vattendomstolen är vidare ense med utredaren om att sådana åtgärder bör kunna påkallas när som helst. När det gäller de lagtekniska lösningarna kan vattendomstolen däremot inte biträda utredarens förslag. Vattendomstolen behandlar först frågan om förbättring av vattenanläggningars säkerhet och vill då erinra om sitt tidigare uttalande att en dylik förbättring i huvudsak endast kan åstadkommas genom byggnadstekniska åtgärder. Sådana åtgärder med avseende på en befintlig vattenanläggning är enligt l

kap. 3 § vattenlagen att anse som vattenföretag och skall enligt vattendomsstolens mening handläggas i den ordning som är föreskriven för sådana företag. Detta innebär att det hos vattendomsstolen blir fråga om ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § 1 st 2 eller 4 vattenlagen som skall anhängiggöras av anläggningens ägare och där ansökan skall innehålla ritningar och tekniska beskrivningar över ändringsarbetena (19 § 1 samma kapitel). Under målets handläggning kan frågor uppstå om upplåtelse av tvångsrätt, utdömande av ersättningar och om meddelande av villkor för tillstånd till ombyggnaden. Redan vad som nu anförts torde visa att utredarens förslag om att byggnadsfrågan skall behandlas som ett mål om omprövning av villkoren för ett tillstånd enligt 15 kap. 3 § vattenlagen och därtill anslutande regler i lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (VL) inte är förenligt med regelsystemet i VL. Frågan blir då hur man på annat sätt skall öppna möjlighet för det allmänna att genomdriva nödvändiga ombyggnadsåtgärder. Vattendomsstolen kan inte finna någon annan lösning på problemet än att en representant för det allmänna ges befogenhet att förelägga anläggningens ägare att vidta åtgärder vid äventyr av att tillståndet (beträffande äldre, icke lovgivna anläggningar: rätten att behålla anläggningen) eljest är förverkat. En sådan bestämmelse synes lämpligen ha sin plats i 18 kap. VL. Det är då naturligt att länsstyrelsen får nämnda befogenhet. Tänkbart är givetvis också att uppgiften anförtros åt kammarkollegiet. I så fall krävs också vissa redaktionella följdändringar i 18 kap. Vattendomsstolen är böjd för att förorda det först nämnda alternativet, främst med hänsyn till det nära sambandet mellan länsstyrelsens tillsynsuppgifter och ifrågasvarande befogenhet. Som förutsättning för ett föreläggande av detta slag bör gälla att behovet av en förbättring av anläggningars säkerhet är klart dokumenterat. Självfallet bör anläggningens ägare beredas tillfälle att yttra sig innan föreläggande meddelas. Lika självklart är att föreläggandet skall kunna överklagas (jfr. 22 kap. 6 § VL). Föreläggandet torde böra ange att anläggaren skall dels inom viss tid hos vattendomsstolen ansöka om tillstånd till ombyggnaden, dels – om vattendomsstolen meddelar tillstånd – inom den av domstolen bestämda arbetstiden utföra ombyggnaden. Vattendomsstolen bör vid bestämmande av arbetstiden beakta att skyndsamhet med utförandet av ombyggnaden kan vara påkallad. I övrigt bör som redan sagts vanliga regler iakttas vid prövningen av målet. Om vattendomsstolen finner att hinder mot tillstånd till ombyggnaden föreligger, förfaller givetvis det meddelade föreläggandet. Föranleder sökanden genom att inte efterkomma föreläggande om komplettering av ansökningsenheten att denna avvisas torde detta förhållande böra jämföras med underlåtenhet att i rätt tid inkomma med ansökan och således få till följd att tillståndet till (rätten att behålla) den befintliga anläggningen är förverkat. En återkallelse av ansökan bör självfallet betraktas på samma sätt. – När det gäller för det allmänna att enbart få tillstånd till nya eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser av det slag som nyss nämnts synes det naturligt att anknyta till stadgandet i 15 kap. 9 § VL, som behandlar just hithörande spörsmål och som inte innehåller några tidsgränser. Det skulle i så fall räcka att i paragrafen införa ett tillägg som ger länsstyrelsen eller kammarkollegiet rätt att begära nya eller ändrade vattenhushållningsbe-

stämmelser, om det behövs för att minska risken för översvämning nedströms i vattendraget. Vattendomstolen förordar en lösning i enlighet härmed. Innan en framställning görs till domstolen bör behovet av nya eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser vara klarlagt. Det ankommer givetvis också på domstolen att noggrant pröva behovet av sådana bestämmelser. — Om vad som nu föreslagits godtas skall de av utredaren föreslagna ändringarna av 15 kap. 3 § VL och 20 § VP utgå. Det föreslagna undantaget från ersättningsregeln i 9 kap. 12 § bör jämkas till att avse sådan del av förlust eller inskränkning som är att hänföra till nya eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser som meddelats för att skydda mot översvämning nedströms i vattendraget, om man finner att ersättning inte bör utgå till företagaren i fall som här avses. Vattendomstolen har för sin del inte blivit övertygad om hållbarheten i Flödeskommitténs av utredaren biträdda argumentering i frågan och ifrågasätter om tillräckliga skäl föreligger för att införa undantagsbestämmelsen. — Även de föreslagna ändringarna i 11 § VP och 9 kap. 19 § VL bör i förekommande fall jämkas i enlighet med vad som nyss anförts.

Småkraftverkens Riksförening och SERO motsätter sig att reglerna för omprövning blir tillämpliga fullt ut för små vattenkraftverk. Orsaken är att ekonomin i de små vattenkraftanläggningarna är så svag att de inte kan bära kostnader som andra än tillståndshavaren beslutar om. Under många år har kostnaderna för tillsyn, underhåll och reparation av dammar och kraftverk stigit snabbare än kraftpriserna och detta förhållande innebär ett latent hot mot de mindre anläggningarna, speciellt dammar där det aldrig funnits kraftverk eller där kraftverken lagts ned. En höjd ersättning för levererad kraft, i kombination med investeringsbidrag, skulle medföra att nya anläggningar kommer till stånd och gamla moderniseras.

Kammarkollegiet konstaterar att kollegiet vid omprövning enligt 15 kap. 3 § VL skall enligt 20 kap. 1 § andra stycket svara för uppkomna rättegångskostnader för andra motparter än tillståndshavaren. I en situation, där kollegiet ansöker om säkerhetsprövning, bör i stället tillståndshavaren svara för tredje mans rättegångskostnader. Det är ju här fråga om en omprövningssituation som föranleds av passivitet/underlåtenhet från tillståndshavarens sida. För att markera detta bör förslaget avsteg från huvudregeln gälla endast under förutsättning att kollegiet haft skäligen anledning att ansöka om sådan omprövning.

Statens energiverk anser att det, särskilt när det gäller små dammar, är angeläget att det påpekas att även enskilda personer skall kunna vända sig till kollegiet för att initiera omprövning. Det åligger ändock kollegiet att i sista hand avgöra om omprövning skall begäras.

RRV konstaterar att länsstyrelserna i motsats till annan säkerhets- och miljölagstiftning inte förfogar över några tvångsmedel, utan om man vid sin tillsyn skulle finna allvarliga brister i dammsäkerheten som omedelbart bör åtgärdas måste man gå vägen över kammarkollegiet och vattendomstolen. Detta medför att länsstyrelsens tillsynsroll blir svag och att det kan ta lång tid att få säkerhetshöjande åtgärder genomförda om inte ägaren frivilligt vill göra dem. RRV anser att vattenlagen bör ändras så att länsstyrelsen inom ramen för gällande tillstånd i administrativ ordning

direkt skall kunna föreskriva om säkerhetshöjande åtgärder. Dessutom anser RRV att frågan om dammsäkerhet är så viktig att den särskilt bör omnämnas i kap. 18 om underhåll m.m. och i kap. 19 om tillsyn och besiktning, och inte bara i förarbetena till vattenlagen.

Prop. 1988/89:116

Bilaga 1.2

4 Säkerheten vid landets dammar

4.1 Tillsynen enligt vattenlagen

För närvarande åvilar det formella tillsynsansvaret enligt VL på länsstyrelserna. Enligt förarbeten till VL har dessa inte erhållit några särskilda resurser för detta ändamål. Knappt tre år har nu gått sedan den nya VL trädde i kraft och det är enligt utredarens mening ännu för tidigt att på allvar överväga en reform avseende tillsynen. Länsstyrelserna bör alltså åtminstone tills vidare svara för tillsynen enligt de riktlinjer som statsmakterna angett vid antagande av VL. Utredaren anser dock att länsstyrelserna i ökad utsträckning bör utnyttja den kompetens och sakkunskap som finns inom dammsäkerhetsnämnden. Utredaren föreslår att bedömningar om risker för och konsekvenser av dammbrott bör ske i samverkan mellan naturvårds- och försvarsenheterna i länsstyrelsen.

Flertalet remissinstanser däribland *Vattenfall*, *dammsäkerhetsnämnden*, *Vattenregleringsföretagen* och *Svenska kraftverksföreningen* ansluter sig till utredarens bedömning att ansvaret för tillsynen även fortsättningsvis bör åvila länsstyrelserna.

Enligt *Svenska kraftverksföreningen* är systemet med länsstyrelserna som tillsynsmyndighet över dammar i dagsläget tillfredsställande. Någon anledning att inrätta en särskild myndighet för att utöva tillsyn över dammar föreligger därför inte, vilket också konstateras i betänkandet. När en älvsträcka utgör gräns mellan två län, bör enligt föreningens uppfattning i förväg bestämmas vilken av länsstyrelserna som skall ha ansvaret för tillsynen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län konstaterar att de dammar som utgör de största säkerhetsriskerna i händelse av ett dammbrott samtliga ägs av kraftindustrin. Dessa dammar – ett 30-tal – inspekteras och besiktigas enligt Svenska kraftverksföreningens normer för tillsyn av dammanläggningar. När det gäller dessa dammar bör länsstyrelsens tillsynsuppgifter med avseende på dammsäkerhet kunna inskränkas till att ta del av de besiktningsprotokoll som därvid upprättas. Övriga dammanläggningar som har betydelse ur säkerhetssynpunkt kommer att bli föremål för besiktning vart femte år av länsstyrelsens personal eller av förordnad besiktningsman om särskilda skäl föreligger. Erfarenheterna från den extremt kraftiga vårfloden 1977 tillsammans med den damminventering som genomförts har påtagligt ökat länsstyrelsens kunskap om dammsäkerheten i länet. Länsstyrelsen bedömer därför förutsättningarna som goda att svara för tillsynen enligt de riktlinjer som statsmakterna angett vid antagandet av den nya vattenlagen.

Svea hovrätt anser att nuvarande föreskrifter om länsstyrelsens skyldighet att utöva tillsyn över dammar är tillräckliga. Inte heller synes det

föreligga något behov av att bygga ut räddningstjänstlagens bestämmelser om kommunal och regional planeringsverksamhet. Enligt hovrättens erfarenhet handlas frågor om dammsäkerhet vid vissa länsstyrelser av naturvårdsenheten. Kravet på dammsäkerhet kommer emellertid gång på gång i konflikt med miljövärdintresset, vilket det åligger naturvårdsenheten som en huvuduppgift att främja. Det framstår mot denna bakgrund som olämpligt att avvägningen mellan de båda intressena får göras av en enhet som a priori har att främja det ena av dem. Genom en uttrycklig bestämmelse i länsstyrelseinstruktionen bör dammsäkerhetstillsynen hänföras till försvarsenheten, som har att svara för säkerhetsaspekten i andra sammanhang såsom beredskapsplanering. Med en sådan ordning kommer det slutliga avgörandet vid intressemotsättningar att ankomma på länsstyrelsen som sådan.

Statens energiverk delar inte heller utredningens åsikt att ansvaret på länsstyrelserna för dammregistret bör bedrivas i samarbete mellan naturvårdsenheten och försvarsenheten. Verket anser att det föreligger en viss risk med ett delat ansvar. Enligt verkets uppfattning bör huvudansvaret ligga på försvarsenheten eftersom denna har ansvaret för räddningsverksamheten inom länet. Det huvudsakliga ändamålet med dammregistren är att bedöma riskerna för och konsekvenserna av dammbrott.

Ett flertal länsstyrelser kommenterar närmare utredningens överväganden rörande ansvaret för tillsyn enligt VL. Mot alternativen att överflytta uppgifterna till annan myndighet eller inrättande av särskild myndighet, talar enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* bl. a. strävandena till decentralisering och samordning på länsnivå. Frågan om resursförstärkning hos länsstyrelsen kommer länsstyrelsen att ta upp i samband med anslagsframställningen för kommande budgetår, då resultatet av den annonserade miljöpropositionen kan bedömas.

Enligt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* har den största mängden tillsynsärenden enligt vattenlagen inte med dammsäkerhet att göra utan handlar om olaga vattenföretag av olika slag etc. Dammsäkerhetsfrågorna är dock givetvis de viktigaste från allmän synpunkt och särskilt viktigt är det att kunskapsunderlaget beträffande mindre dammar successivt förbättras. Länsstyrelsen anser sig ha tillräcklig kompetens att klara den normala tillsynen varför den bör ligga kvar på länsstyrelsen. Länsstyrelsen förutsätter att erforderliga resurser ställs till förfogande motsvarande en halv tjänst samt ett årligt belopp i storleksordningen 50 000 kr. för att kunna anlita utomstående expertis när så behövs. Även *länsstyrelserna i Östergötland, Kalmar, Kristianstads, Västernorrlands och Västerbottens län* framhåller att medel bör tillskjutas för att tillsynen enligt VL skall bli effektivare.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att ett större utnyttjande av dammsäkerhetsnämnden för att få sakkunnig rådgivning bör eftersträvas men att detta sannolikt endast till viss del kan lösa problematiken i tillsynsarbetet. Då tillsynsobjekten i länet i huvudsak utgörs av många relativt små anläggningar syns rådgivning i enskilda tillsynsärenden ohållbar och istället en uppbyggnad av länsstyrelsens egen kompetens som nödvändig. Dammsäkerhetsnämnden och SMHI bör ges möjlighet att anordna

utbildning för länsstyrelserna anpassad för praktisk tillämpning i tillsyns-
arbetet med tyngdpunkten lagd på säkerhetsbedömningen.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.2

Beträffande tillsynen över underhållet och skötseln anser *länsstyrelsen i Örebro län*, i likhet med kommittén för undersökning av allvarliga olycks-
händelser, att tillsynsansvaret bör bli föremål för särskild utredning. Där-
vid kunde bl. a. övervägas möjligheten att tillföra länsstyrelserna erforder-
lig kompetens för hantering av denna typ av ärenden.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län konstaterar att det i länet finns åtskilliga
små dammar vars underhåll är eftersatt och till vilka ägare saknas eller inte
kan spåras utan omfattande utredningar. Även om dessa dammar ur
säkerhetssynpunkt inte är allmänfarliga kan de om de brister orsaka ska-
dor för nedanförliggande områden och enstaka hus. Möjlighet bör därför
enligt länsstyrelsen skapas för länsstyrelsen och kommunen att inkomma
till vattendomstolen med ansökan om att få sådana dammar utrivna.

RRV delar utredarens uppfattning att länsstyrelsen även i framtiden
skall vara tillsynsmyndighet för bl. a. dammsäkerhetsfrågor. Eftersom
länsstyrelserna inte fått några särskilda resurser för tillsyn och man ofta
har dålig kompetens i dammsäkerhetsfrågor, kommer det enligt RRV:s
uppfattning vara nödvändigt med stöd och hjälp från något centralt organ
om tillsynen skall fungera. Utredaren föreslår att dammsäkerhetsnämnden
skall ge rekommendationer för bl. a. underhåll och tillsyn av dammanlägg-
ningar samt att nämnden skall granska och komplettera länsstyrelsernas
damminventeringar. RRV anser att det bör vara en central statlig myndig-
het, som har det övergripande ansvaret för frågor om dammsäkerhet och
skydd mot översvämningar och som leder och samordnar länsstyrelsernas
tillsyn. RRV anser att räddningsverket bör ges ett övergripande ansvar för
frågor om dammsäkerhet och skydd mot översvämningar. Nuvarande
dammsäkerhetsnämnd bör finnas kvar men omvandlas till en rådgivande
delegation knuten till räddningsverket. I den nya delegationen bör företrä-
dare för kraftindustrin, berörda centrala statliga myndigheter, länsstyrel-
ser och kommuner ingå. RRV anser att det även bör övervägas att till
räddningsverket och den föreslagna nya delegationen överföra de uppgif-
ter i fråga om dammanläggningar som krigsskyddsnämnden för kraftan-
läggningar i dag har enligt lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder
vid vissa kraftanläggningar m. m. Härigenom blir det möjligt att samordna
de regler och den kontroll som behövs för att förhindra olyckor, sabotage
och skador på anläggningarna både under fredstid och under krig och
beredskap.

En liknande uppfattning redovisas av *statskontoret* som anser att damm-
säkerhetsnämndens uppgift bör utökas till att även omfatta centrala ansva-
ret för den tillsynsverksamhet som på regional nivå åligger länsstyrelserna.
En breddning bör ske av sammansättningen av ledamöter och nämnden
bör få ett statligt myndighetsansvar eller knytas till någon central myndig-
het. Uppgifterna bör också utökas till att omfatta ansvaret för ett centralt
dammregister.

Utredaren föreslår inte någon förändring av dammsäkerhetsnämndens status eller huvudmannaskap. Däremot föreslås att en av nämndens tekniker skall ha erfarenhet av räddningstjänst och tillsättas i samråd med statens räddningsverk.

Förslaget tillstyrks av bl. a. *Vattenfall, dammsäkerhetsnämnden* och *Svenska kraftverksföreningen*.

Svenska kraftverksföreningen har ingen erinran mot förslaget att dammsäkerhetsnämnden får i uppdrag att på anfordran granska länsstyrelsernas damminventeringar. *Vattenfall* och *kraftverksföreningen* har under hand informerats om förslaget och planerat för den förändring av nämndens kansli som blir erforderlig om förslaget skulle accepteras.

Vattenfall anser att nämnden möjligen borde ha tillgång även till hydrologisk expertis.

SMHI och *Vattenregleringsföretagen* framför en liknande uppfattning.

Flödeskommittén anser att den korta tid som gått sedan länsstyrelserna blev tillsynsmyndigheter enligt vattenlagen är tillräcklig för att visa att länsstyrelserna i stort sett saknar teknisk kompetens att handlägga komplicerade dammsäkerhetsfrågor. I detta sammanhang kan också omnämnas att det från vattendomstolshåll till *Flödeskommittén* framförts önskemål om att få tillgång till ett sakkunnigt, obundet organ som vattendomstolarna skulle kunna rådfråga exempelvis beträffande tekniska detaljer i dammkonstruktioner. Ett sätt att lösa denna fråga skulle kunna vara att i större utsträckning än som hittills skett utnyttja den sakkunskap och erfarenhet som finns inom dammsäkerhetsnämnden. För att understryka nämndens opartiska ställning bör en breddning av dess sammansättning ske genom att kraftindustrins fyra representanter minskas till två, samtidigt som statens räddningsverk och *SMHI* får förslagsrätt beträffande vardera en ledamot. Kraftindustrins nuvarande förslagsrätt i fråga om ordförande och vice ordförande borde samtidigt avskaffas.

Dammsäkerhetsnämnden har och kommer enligt *statens energiverk* att ha ett avgörande inflytande på dammsäkerhetsarbetet i landet. Fastän regeringen utser ledamöterna representerar dock nämnden dammägarna. Verket anser att det övergripande centrala ansvaret för dammsäkerhetsfrågorna, bl. a. den dammsäkerhetstillsyn som länsstyrelserna bedriver regionalt, på sikt bör ligga hos ett särskilt statligt säkerhetsorgan som står fritt från dammägarintressena, en statens dammsäkerhetsinspektion.

4.3 Damminventeringar

SMHI bygger för närvarande upp ett dammregister, baserat på hydrologisk lägesangivning och därmed kopplat till Svenskt Vattenarkiv, *SVAR*. Detta dammregister omfattar inte bara regleringsdammar utan även invallningsdammar m. m. Nödvändigheten av att organisera dammregister efter flodområden, snarare än län, talar för en samordning på central nivå. Det är lämpligt att *SMHI:s* på sikt fullständiga dammregister ges rollen av ett centralt nationellt register till stöd för myndigheter med ansvar för vatten-

frågor eller räddningstjänst. Uppgifter till det centrala registret bör då överföras från övriga register, bl. a. från de länsvisa inventeringarna. En förordning om rapporteringsskyldighet vid uppförande och ombyggnad av dammar bör utfärdas. Genom anknytningen till SVAR kommer därför informationen om dammar och vattendomar att samordnas med övriga hydrologiska uppgifter som finns tillgängliga på SMHI.

Vissa remissinstanser däribland *statens energiverk* och *Svenska kommunförbundet* kommenterar närmare frågan om inventeringar av små dammar.

Statens energiverk anser att något centralt organ bör ha ett övergripande ansvar att hålla ett centralt, heltäckande dammregister, med största möjliga offentlighet. Ett sådant register kan bl. a. vara till nytta vid beredskapsplanering och vid bedömning av potentialen för utbyggnad av små vattenkraftverk. Dessutom ges då förutsättningar för att skapa likartade rutiner för länsstyrelserna för tillsyn och förebyggande dammsäkerhetsarbete. Med kontinuerliga rapporteringskrav till det statliga organet skapas också förutsättningar att hålla registret aktuellt. Verket ansluter sig helt till förslaget att regeringen uppdrar åt de länsstyrelser som ännu inte utfört damminventering att genomföra densamma.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att SMHI bör ha en samordnande funktion när det gäller samtliga upprättade register avrinningsområdesvis.

SMHI anser att en granskning genom dammsäkerhetsnämnden är angelägen och att den i största möjliga utsträckning bör samordnas med Flödeskommitténs arbete. Resultaten bör sammanställas älvvis och göras tillgängliga för den hydrologiska prognos- och varningstjänsten.

Dammsäkerhetsnämnden instämmer i utredarens rekommendationer avseende åtgärder för att säkra slutförandet snarast möjligt av damminventeringarna och upprättandet av dammregister. Nämnden vill understryka att länsstyrelsernas försvarsenheter bör medverka vid säkerhetsbedömningen avseende dammarna. Nämnden tillstyrker även förslaget att den skall granska inventeringarna och registren från dammsäkerhetssynpunkt samt lämna förslag till erforderliga kompletteringar. Utredaren konstaterar att det knappast behöver befaras att det i landet finns något större antal övergivna små dammar som hotar säkerheten. Det redovisade underlaget synes i och för sig otillräckligt för en dylik slutsats. Dock torde slutförandet av länens damminventeringar jämte den av utredaren föreslagna granskningen av dessa genom dammsäkerhetsnämnden kunna ge en mer tillfredsställande kännedom om förhållandena.

5 Små dammar och små kraftverk

Utredaren bedömer att äldre förfallna dammar inte utgör något större problem från dammsäkerhetssynpunkt. Dammsäkerhet utgör därför i sig inte tillräckligt skäl för att återinföra det stöd som från energipolitiska utgångspunkter utgick till byggande av små vattenkraftverk.

Förslaget kommenteras närmare av bl.a. *statens energiverk*, *Svenska kraftverksföreningen*, *Svenska kommunförbundet* och *dammsäkerhetsnämnden*.

Enligt *statens energiverk* underlättar ett centralt, heltäckande dammregister arbetet med att uppnå målsättningarna med utbyggnad av små vattenkraftverk i riksdagens vattenkraftsplan, särskilt om uppgifter om medelvattenföring, dammhöjd och regleringsmagasinsvolym införes. Statens energiverk delar dammsäkerhetsutredningens åsikt att det inte finns motiv, enbart från dammsäkerhetssynpunkt att införa statliga stimulansåtgärder för att uppföra små vattenkraftverk.

Svenska kraftverksföreningen understryker att ett utmärkt sätt att öka säkerheten vid äldre dammar kan vara att uppföra små vattenkraftverk vid dammar. Småkraftverk utgör enligt utredningen inte någon egentlig säkerhetsrisk annat än i undantagsfall och detta är en riktig bedömning som gäller så länge kraftverken underhålls och är i drift. Såväl ur säkerhetssynpunkt, miljösynpunkt som energihushållningssynpunkt är det viktigt att de små kraftverken hålls intakta. Förutsättningarna för detta blir bättre i takt med ökande elprisnivå.

Svenska kommunförbundet anser att förändrade ersättningsregler för producerad kraft och vissa statliga bidrag skulle förbättra förutsättningarna för byggande av små vattenkraftverk. Enligt styrelsens uppfattning måste dock framhållas att byggandet av små vattenkraftverk endast löser en mindre del av säkerhetsproblemen eftersom flertalet dammar inte ens med stora statliga bidrag kan bli lönsamma för kraftproduktion. Styrelsen anser därför att även andra former för statliga insatser måste övervägas för att undanröja säkerhetsriskerna vid äldre övergivna dammar.

Svenska Väg- och Vattenbyggares Riksförbund anser att utbyggnad med små kraftverk kan möjliggöra underhåll även av andra dammar, exempelvis ovanförhängande flottningsdammar som då kan utnyttjas för viss reglering. Genom stöd till små kraftverk vinner man således ökad dammsäkerhet, bättre reglering och nationalekonomiskt motiverad energiproduktion.

6 Översvämningar

6.1 Allmänna synpunkter

Dammsäkerhetsutredningen har särskilt undersökt sambanden mellan ändrad markanvändning och ökad frekvens av översvämningar. Utredaren anser sig inte kunna motivera några generella förslag om mer restriktiv tillståndsgivning till kalavverkning och skogsdikning. Kunskapsunderlaget är dock dåligt varför det finns anledning att bedriva fortsatt forskning inom området.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län delar utredningens bedömning men oroar sig över de effekter en snabbt ökande dikning så småningom kan få då grundvattenmagasinen är fyllda och nederbörden stor. Speciellt borttagande av trösklar i terrängen och av trånga sektioner i diken och bäckar kan

enligt länsstyrelsen befaras få en sådan sammanlagd effekt att de påverkar flödestopparna även i ganska stora vattendrag.

Svenska kraftverksföreningen och *Stockholms tingsrätt* berör frågan om vattenkraftsutbyggnad som ett sätt att förebygga översvämningar.

Det är enligt *Svenska kraftverksföreningen* uppenbart att flera av de översvämningsproblem som behandlas i utredningen skulle kunna lösas om regleringsmagasin uppförs i berörda älvsträckor. Enligt föreningens uppfattning bör därför förbudet mot vattenkraftsutbyggnader i de aktuella älvsträckorna upphävas, så att översvämningsproblemen kan lösas på ur miljösynpunkt bästa sätt.

Stockholms tingsrätt anser att utredaren väl lättvindigt avvisat tanken på att kombinera en vattenreglering i flödesdämpande syfte med anläggande av ett kraftverk. Tänkbart är att en måttfull kraftverksutbyggnad i anslutning till en flödesdamm endast medför obetydlig miljöpåverkan utöver den som föranleds av dammbygget jämte flödesregleringen och således kan ske med stöd av undantagsbestämmelsen i 3 kap. 6 § 3 st NRL. De förslag som utredaren lagt fram för att förbättra översvämningsskyddet – rensningar och invallningar – måste i förhållande till större flödesregleringar antas få mindre betydelse. Sammanlagda skadorna på natur- och miljövärden samt kostnaderna för sådana åtgärder längs ett vattendrag bör å andra sidan inte underskattas. Särskilt rensningar kan enligt vattendomstolens erfarenhet ge anledning till kraftiga invändningar och höga ersättningskrav, bl. a. för fiskeskador. Vattendomstolen utesluter inte att en reglering enbart av flödesdämpande syfte i Voxnan och Västerdalälven skulle kunna anses som samhällsekonomiskt lönsam.

Dammsäkerhetsnämnden fäster uppmärksamheten på de älvsträckor från vilka hela eller en del av vattenmängden avleds för kraftproduktion. Dessa s. k. torrsträckor kan vid flödessituationer föranleda särskilda problem på grund av vegetationsinvandring i älvfåran och/eller ianspråktagande av strandområden för bebyggelse eller annan markanvändning. Enligt nämndens mening är utredarens nyssnämnda slutsats inte tillräckligt underbyggd i fråga om riskerna på sådana torrsträckor.

Vattenregleringsföretagen framför liknande synpunkter i vad gäller risken för översvämningsproblem vid torrsträckor.

6.2 Planering för att förebygga översvämningar

Det är enligt utredningen angeläget att kommunerna och byggnadsnämnderna i plan- och bygglövsärenden beaktar de risker för översvämningar som kan finnas. Utredaren noterar bl. a. att det i plan- och bygglagen (1987: 10) inte anges att risken för översvämnning skall beaktas vid bebyggelseplanering. Något behov av lagändring finns dock inte enligt utredningen eftersom kommunerna beaktar frågan redan nu.

Utredarens övervägande rörande behovet av att beakta översvämningsfrågor i den fysiska planeringen lämnas utan erinran. Behovet av underlag för kommunernas fysiska planering för att förebygga översvämningar uppmärksammas av bl. a. *SMHI, statens planverk och statens energiverk*.

SMHI konstaterar att den förteckning av översvämningskänsliga områ-

den i landet som SMHI sammanställde år 1980, på grundval av uppgifter från bl. a. länsstyrelserna, är mycket översiktlig. Som underlag för bebyggelse- och beredskapsplanering behövs en mer fullständig och detaljerad inventering. Kartor rörande översvämningskänsliga områden bör tas fram i särskild ordning inom varje kommun. Den regionala bilden av översvämningshotade områden bör sammanställas av länsstyrelsen. SMHI föreslår att regeringen uppdrar åt länsstyrelserna att genomföra sådana regionala inventeringar. Den slutliga sammanställningen bör göras älvvis av den hydrologiska prognos- och varningstjänsten.

Statens planverk som stöder utredningens förslag om en utökad och förbättrad planering för att söka minska skadorna vid eventuella översvämningar och dammbrott utgår från att en bättre samordning i kommunernas planering mellan räddningstjänstplaner och fysiska översiktsplaner måste komma till stånd.

Som underlag för bebyggelse- och beredskapsplanering ser *länsstyrelsen i Södermanlands län* det som angeläget att regionala — vattendragsvis — och detaljerade — kommunvis — kartor upprättas utvisande översvämningskänsliga områden. Det är lämpligt att länsstyrelsen genomför en sådan regional inventering.

Enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län* iakttas numera sådana förebyggande åtgärder såsom att inte bygga inom översvämningshotade områden i huvudsak av byggnadsnämnderna. Länsstyrelsen vill också framhålla att kommunerna i allmänhet inom ramen för sin räddningstjänst har en god planeringsberedskap vid översvämningar. I fråga om förebyggande åtgärder bör påpekas att SMHI:s prognosverksamhet varit till stor nytta. Det förslag till utvidgning av denna som SMHI redovisar i betänkandet anser länsstyrelsen därför bör genomföras.

Statens energiverk tillstyrker utredningens förslag att regeringen uppdrar åt länsstyrelserna i översvämningsdrabbade län att redovisa vilka åtgärder som vidtagits eller planeras för att förbättra samverkan mellan kommuner och andra som berörs av översvämningar. Verket påpekar att den förteckning över översvämningskänsliga områden i Sverige som återfinns i utredningen är översiktlig och bör kompletteras med ytterligare områden, främst i de oreglerade skogsälvarna i Norrland.

Vattenregleringsföretagen understryker behovet av väl fungerande samverkan och förklarar att de kommer på allt sätt att medverka till att så kan ske.

6.3 Ekonomiska medel för förebyggande av översvämningar

Utredningens överväganden bygger på den förutsättningen att staten anslår medel till översvämningsförebyggande åtgärder. Enligt utredningen är det inte realistiskt att förebygga alla typer av översvämningar. Utredaren föreslår att regeringen ser över den totala ramen för det extra skatteutjämningsbidraget som för närvarande är 25 milj. kr. per år, och därefter föreslår riksdagen den anpassning som kan vara nödvändig för att möjliggöra erforderliga stöd till översvämningsförebyggande åtgärder. Räddningsverket bör enligt utredaren tillföras resurser utöver det nuvarande

anslaget 750 000 kr. — förslagsvis det dubbla — för att studera hur översvämningsskador skall kunna förebyggas. Studier av denna karaktär bör kunna klarlägga behov av åtgärder som kan komma i åtnjutande av stöd genom det extra skatteutjämningsbidraget.

Förslagen lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Kommentarer med anledning av förslagen lämnas av *statens räddningsverk*, *RRV*, *statskontoret*, *Svenska kommunförbundet*, *statens energiverk*, *några länsstyrelser* m. fl.

Trots att behovet av extra skatteutjämningsbidrag i framtiden inte med större noggrannhet kan bedömas är det enligt *statens räddningsverk* troligt att om 10 milj. kr. skall öronmärkas för förebyggande åtgärder mot översvämningar måste skatteutjämningsbidraget utökas. Skall också som utredaren föreslår räddningsverkets anslag även användas för metodutvecklingsprojekt måste anslaget höjas avsevärt. *SGI*, *länsstyrelserna i Gävleborgs och Kopparbergs län* och *Svenska kommunförbundet* framför liknande synpunkter.

RRV och *statskontoret* ställer sig tveksamma till att öronmärka 10 milj. kr. per år av det extra skatteutjämningsbidraget för förebyggande åtgärder mot översvämningar. Dessutom anser *RRV* att det strider mot principerna för det extra skatteutjämningsbidraget att långsiktigt låsa detta för ett speciellt ändamål. Behovet av översvänningsförebyggande åtgärder är i allmänhet mera förutsägbart än behovet av åtgärder mot andra typer av naturolyckor. *RRV* anser därför att man bör vara restriktiv med att ge statligt stöd till översvänningsförebyggande åtgärder via det extra skatteutjämningsbidraget och att detta inte bör användas för stöd till hydrologisk prognos- och varningstjänst vid älvcentraler och SMHI. Om översvänningsriskerna i landet generellt skulle visa sig komma att öka till följd av meteorologiska förändringar eller kalavverkning och skogsdikning bör enligt *RRV*'s uppfattning staten ta ett större ansvar för att förebyggande åtgärder genomförs. Det kan då t.ex. bli aktuellt att införa ett särskilt statsbidrag med en liknande konstruktion som i dag finns för kalkning av sjöar. *RRV* tillstyrker att anslaget fördubblas till översiktliga undersökningar rörande översvämningar.

Enligt *statskontoret* kan man inte utifrån utredningens redovisningar och motiveringar få grepp om behovet av statligt stöd för att förebygga översvämningar. Det får förutsättas att en del av de åtgärder som erfordras för att förbättra säkerheten finansieras genom ägarna till vattenanläggningarna eftersom den som äger en vattenanläggning enligt VL också är skyldig att underhålla den. Det får också förutsättas att kommunerna finansierar en stor del av dessa åtgärder. Statens del av finansieringen och omfattningen av det årliga statliga stödet får bestämmas sedan ansökningar om bidrag inkommit till regeringen. Statskontoret finner det inte motiverat att med utgångspunkt i utredningens överväganden tillstyrka en höjning av stödet för översiktliga undersökningar av naturolyckor. Statens räddningsverk torde vara det organ som bäst kan överblicka behovet av medel och lämna erforderligt underlag för bedömning av medelsbehovet. En eventuell förstärkning av stödet bör aktualiseras och motiveras av

räddningsverket i anslagsframställning och bli föremål för sedvanlig budgetprövning.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.2

Statens energiverk förordar att även flödesdämpande regleringsmagasin skall räknas som översvämningförebyggande åtgärder för att därigenom komma i åtnjutande av extra skatteutjämningsbidrag.

7 Beredskapsplanering, prognoser, varningssystem m. m.

7.1 Allmänna synpunkter

Oavsett vilka åtgärder som vidtas för att höja dammsäkerheten och förebygga skador finns det enligt utredningen alltid en kvarstående risk för skador vid extremt stora flöden. De föreskrifter som finns i räddningstjänstlagen och förordningen anser utredaren vara tillräckliga för att identifiera och förbereda åtgärder som kan behöva vidtas inför och under en hotande översvämning. Utredaren föreslår att regeringen uppdrar åt statens räddningsverk att till regeringen redovisa den planering för dammbrott eller översvämningar som genomförts hos kommuner och länsstyrelser. Verket bör också få i uppdrag att överlägga med dammägarna — främst Vattenfall och Kraftverksföreningen — för att klarlägga eventuella brister i nuvarande beredskapsplanering m. m. och uppnå en överenskomelse om generella riktlinjer för de säkerhetsrelaterade övervakningsanordningarna. Verket bör informera berörda kommuner och länsstyrelser om resultatet samt lämna rekommendationer avseende den tillsyn som bör utövas.

Utredningens förslag lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser och kommenteras närmare av *statens planverk*, *statens energiverk*, *Svenska kommunförbundet*, *flera länsstyrelser* och *kommuner*.

Statens planverk ansluter sig till utredningens förslag att räddningsverket bör ges i uppdrag att till regeringen redovisa den planering beträffande räddningstjänst etc. som skall bedrivas av kommuner och länsstyrelser. När det gäller kopplingen till den fysiska planeringen förutsätter verket att nära samarbete etableras mellan räddningsverket och det nya plan- och bostadsverket för att utforma allmänna råd i dessa frågor.

Även *Vattenfall*, *Vattenregleringsföretagen* och *Svenska kommunförbundet* tillstyrker dessa förslag. Enligt *statens energiverks* och *kommunförbundets* uppfattning bör även riskerna för dammgenombrott till följd av sabotage och vid krigshandlingar uppmärksammas.

Svenska kraftverksföreningens medlemsföretag är angelägna att medverka i genomförandet av föreslagna åtgärder för beredskapsplanering och för att klarlägga eventuella brister i nuvarande varnings- och larmsystem.

SMHI har sedan lång tid erfarenhet av kontroll av efterlevnaden av vattenhushållningsbestämmelser vid svenska kraftverk och sjöregleringar. Som ett delarbete har ingått kontroll och övervakning av de larmsystem som skall förhindra vattenståndsavvikelser i förhållande till regleringsgränser och *SMHI* har alltså erhållit viss erfarenhet av sådana system.

SMHI betonar vikten av att arbete med tillförlitliga varnings- och övervakningssystem prioriteras högt av vattenkraftsindustrin och övervakande myndigheter.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.2

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att frågorna kring system för varning av civilbefolkningen bör klarläggas. Enligt nuvarande bestämmelser är anläggningens ägare skyldig att ha varnings- och indikeringsanordningar vid dammarna. Det är dock oklart om denne kan åläggas ansvaret för ett varningssystem riktat mot civilbefolkningen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län delar uppfattningen att allmänna varnings- och larmsystem bör istandsättas av beredskapsskäl. Något sådant system finns inte utbyggt i länet. Behovet av exempelvis telefax och annan utrustning hos alla kommuners räddningskårer är påtalat inte bara vid dammbrott och översvämningar utan även för andra nödlägen. Hur detta sambandsproblem skall lösas och hur finansieringen av utbyggnaden skall ske, har tyvärr inte belysts av utredaren.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att man i samband med läckaget i Suorvadammen hösten 1983 aktualiserade beredskapsplaneringen för Luleälven med hänsyn till de eventuella riskerna för dammbrott. Länsstyrelsens övergripande plan för älvsystemet skall överarbetas och därefter fastställas.

Bodens kommun framhåller att ledningsansvaret bör ligga hos resp. kommuns räddningschef. Han känner bäst till de lokala förhållandena och är bäst skickad att vidta nödvändiga åtgärder. Här finns ingen tid över för inläsning av räddningsplaner för någon utomstående räddningsledare. Tidig information om en hotande katastrof är enligt kommunen av avgörande betydelse om en evakuering ska kunna genomföras enligt planerna. Här ställs stora krav på dammägaren Vattenfall att informationen lämnas till kommunen i så god tid att förberedelser för planens genomförande hinner genomföras internt. Det är av största vikt att så korrekt information som möjligt lämnas till kommunerna inför planläggningsarbetet. Flodvågsstudier behöver genomföras för de största älvarna som underlag för beredskapsplanering. Flera andra remissinstanser bl. a. *Vattenfall*, *Vattenregleringsföretagen* och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* understryker behovet av flodvågsstudier för att klarlägga konsekvenserna av dammbrott.

7.2 Älvcentraler

Utredaren ansluter sig till SMHI:s förslag om älvcentraler och föreslår att institutet ges i uppdrag att förhandla med berörda intressenter i avsikt att upprätta älvcentraler där så bedöms nödvändigt. När det gäller finansieringen bör SMHI förhandla med berörda parter för att söka uppnå godtagbara ekonomiska lösningar för varje älvcentral.

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller framför inga erinringar mot förslagen.

Statens energiverk anser dock att de föreslagna älvcentralernas organisation, uppgifter och föreslagna koppling till befintliga reglerings- och kraftföretag bör utredas närmare innan beslut fattas.

SMHI är berett att inrätta älvcentraler i enlighet med sitt förslag om

framtida hydrologisk prognos- och varningstjänst under förutsättning att finansieringsfrågorna kan lösas. SMHI delar utredarens uppfattning att prognos- och varningstjänsten bör vara lokalt förankrad men förutser problem om ansvaret för älvcentralen läggs på vattenförbund eller liknande som saknar operationell kompetens och som saknar personal för kontinuerlig bevakning. Frågan om var ansvaret för älvcentralerna skall läggas får i praktiken avgöras från fall till fall. SMHI understryker vidare behovet av utbildning och övningar för personal vid länsstyrelsernas försvarsenheter och kommunernas räddningskårer. Särskilda insatser är nödvändiga för att mottagarna rätt ska kunna tolka och dra konsekvenserna av de prognoser och varningar som utfärdas av den hydrologiska prognos- och varningstjänsten.

Svenska kraftverksföreningen har inget att erinra mot utredningens förslag att i större vattendrag inrättas s.k. älvcentraler. Enligt besked från regleringsföretagen är dessa beredda att påtaga sig denna uppgift för de vattendrag där de är företrädare. Beträffande de utbyggda älvarna bör på så sätt som föreslås i betänkandet lokala intressen engageras via s.k. vattenförbund.

Statens räddningsverk motsätter sig inte att älvcentraler inrättas i linje med SMHI:s och utredningens förslag. Verket anser att SMHI bör svara för statens bistånd så att älvcentraler kommer till stånd, men om stöd måste utgå ur det extra skatteutjämningsbidraget måste statuterna för dessa ses över och beloppet höjas.

RRV tillstyrker att SMHI ges ett uttalat ansvar för att bevaka och varna för extrema hydrologiska situationer samt att prognos- och varningstjänsten byggs ut. RRV anser det dock vara enklast om utbyggnaden helt finansieras över statsbudgeten i stället för att SMHI skall förhandla om bidrag till sin prognos- och varningstjänst med de berörda intressenterna i olika älvområden. Omfattningen av utbyggnaden bör prövas i anslutning till SMHI:s anslagsframställning.

Statskontoret anser att frågan om inrättandet av älvcentraler inte konkretiserats tillräckligt i betänkandet för att ligga till grund för ett regleringsuppdrag till SMHI. Frågan om älvcentralernas finansiering är oklar både från principiell och praktisk synpunkt. Behovet av att överväga lämpliga former för finansieringen av älvcentralerna innan statsmakterna beslutar understryks ytterligare av att SMHI i ökande utsträckning skall bedriva sin verksamhet med full kostnadstäckning. Enligt statskontoret bör centraler av detta slag initieras och även finansieras av ägarna till vattenanläggningarna. SMHI:s roll bör i första hand vara att mot ersättning ansvara för datainsamling, prognosverksamhet m.m.

Vattenfall är positiv till denna utbyggnad av prognos- och varningstjänsten och är berett att förhandla med SMHI om den närmare utformningen och genomförandet av förslaget.

Vattenregleringsföretagen är beredda att förhandla med SMHI om den närmare utformningen och om genomförandet av förslaget. Härvid bör SMHI:s förslag, som bifogats dammsäkerhetsutredningen, utgöra en utgångspunkt men får inte vara bindande för parterna vid förhandlingarna.

8 Forskning

Prop. 1988/89:116
Bilaga 1.2

Utredaren redovisar följande behov och inriktning av fortsatt forskning.

- *Dammsäkerhet* – nuvarande insatser av bl. a. kraftföretagen är i stort sett tillfredsställande. Räddningsverket bör kunna svara för kompletterande åtgärder.
- *Förebyggande åtgärder* – vissa studier av generell art rörande organisatoriska frågor, beredskapsplanering etc. kan vara önskvärda och bör kunna finansieras genom räddningsverkets anslag för översiktliga undersökningar.
- *Hydrologi, prognosmetodik m. m.* – tillämpad forskning rörande sambanden mellan översvämningar och hydrologi, meteorologi, m. m. är ett för samhället angeläget område. SMHI bör ges ett övergripande ansvar för översvämningsorienterad forskning. SMHI bör härvid samråda med berörda myndigheter, SLU och VASO.

Förslagen kommenteras av *SMHI, statens räddningsverk, SLU, Vattenfall, RRV*, m. fl.

SMHI delar utredarens uppfattning om behovet av fortsatt forskning om orsakssammanhangen kring extrema flöden. Genom VASO/HUVA (Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan/Hydrologiskt utvecklingsarbete) har det hittills varit möjligt att genomföra studier av direkt intresse för vattenkraftindustrin. Forskning av mer allmänt samhällsintresse har varit svårare att finansiera. Områden som får anses speciellt intressanta att studera är skogsbrukets hydrologiska konsekvenser, regionala effekter av långsiktiga globala klimatförändringar samt statistisk analys och bedömning av mycket extrema flöden med liten sannolikhet. Studier av de samlade konsekvenserna av en dammolycka i ett komplicerat vattenkraftsystem är också angelägen uppgift som inte täcks av VASO/HUVA. Även forskning och studier kring effekter av omfattande jordskred ned i älv (tillfällig dämning) eller ned i vattenmagasin (flodvågsverkan mot och över dammkropp) bör studeras i detta sammanhang. Studier kring kvantitativa nederbördsprognoser och tillämpningar av radarteknik för mätning av arealnederbörd och för kortsiktiga nederbördsprognoser representerar också angelägna områden. SMHI är berett att utarbeta ett program för ett särskilt forskningsområde på det sätt som skisseras i utredningen samt att i framtiden ha det övergripande ansvaret för programmets genomförande.

SLU anser att ökad forskning behövs som underlag för planering av avverkning och dikning inom avrinningsområden. Grundläggande hydrologisk utbildning bör ligga vid universiteten. SMHI bör inte ensidigt tilldelas ansvar för forskning inom skogs- och jordbrukssektorn. Vad avser undersökningar av skogsavverkningar och dikningar bör forskningen helt naturligt ligga vid SLU med den mark-, skogs-, lantbruks- och grundvattenkompetens som finns där tillsammans med kunskap om både meteorologi och avrinning. Detta speciellt vad avser små områden, som i första hand föreslås prioriteras. En förstärkning av skogshydrologiforskningen behöver ske.

Vattenfall framhåller att forskning rörande dammsäkerhet bedrivs inom kraftindustrin. Rent principiellt kan hävdas att det för ett område av

allmänt samhällsintresse som dammsäkerhet bör finnas möjligheter till finansiering av forskning från organ som står fria från partsintressen. Utredaren finner dock inte skäl att föreslå någon ändring men pekar på möjligheten att räddningsverket finansierar viss forskning, särskilt sådant som rör tillförlitligheten av vitala övervakningssystem. Detta skulle ses som ett komplement till vad kraftindustrin, enligt utredarens uppfattning, på ett förtjänstfullt sätt redan gör. Vattenfall har ingen erinran mot kompletterande utvecklingsinsatser av det slag som föreslås.

Statens räddningsverk anser att det kommer att krävas ytterligare resurser och utbyggnad av nuvarande forskningsprogram om ytterligare uppgifter läggs på verket.

Svenska kraftverksföreningen framhåller att stödet till högskolorna har ökat inför kommande treårsperiod. Det är enligt föreningens mening av stor vikt att högskolorna får ökade statliga resurser (t. ex. från räddningsverket) för fristående, grundläggande forskning. Även SMHI bör, som föreslagits i betänkandet, få utökade resurser för forskning inom hydrologiområdet.

RRV anser inte att det är lämpligt att SMHI, som utredaren föreslagit, får ansvaret för ett forskningsprogram som inkluderar såväl forskning och utveckling inom SMHI som stöd till andra institutioner, eftersom dessa konkurrerar med SMHI om uppdrag. *RRV* föreslår i stället att räddningsverket ges ett övergripande ansvar för stöd till forskning och utveckling vad gäller såväl dammsäkerhet som översvämningsskydd.

Statskontoret anser att frågan om huvudmannaskap för forsknings- och utvecklingsarbetet inte har belysts tillräckligt i betänkandet. Kraven på ökad affärsmässighet i SMHI:s verksamhet gör det angeläget att kunna definiera vem som är beställare, vem som skall fullgöra uppgiften och hur den skall finansieras. Frågan om huvudmannaskap för översvämningssorienterad forskning bör anstå till dess ovan nämnda frågor har klarlagts.

9 Övriga frågor

RRV konstaterar att utredaren bedömt att merkostnaden blir måttlig för att höja dammsäkerheten, men har inte kvantifierat kostnadskonsekvenserna vare sig för kraftindustrin eller de statliga tillsynsmyndigheterna. Enligt *RRV*'s uppfattning kommer de föreslagna lagändringarna i sig inte medföra någon större kostnadsökning. Däremot kan skärpta regler utfärdade av dammsäkerhetsnämnden — eller som *RRV* föreslagit räddningsverket — komma att medföra en icke oväsentlig kostnadsökning. Sådana regler skall enligt bestämmelser i begränsningsförordningen (1987:1347) kostnadsberäknas. *RRV* anser att det i den kommande propositionen med förslag till ändringar av vattenlagen särskilt bör anges att begränsningsförordningen gäller för myndighetsregler om dammsäkerhet.

Svenska kraftverksföreningen betonar att vissa åtgärder kan bli mycket kostsamma, t. ex. ombyggnader av dammarnas avbördningsanordningar.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län
Länsstyrelsen i Värmlands län
Länsstyrelsen i Örebro län
Länsstyrelsen i Västmanlands län
Länsstyrelsen i Kopparbergs län
Länsstyrelsen i Gävleborgs län
Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Länsstyrelsen i Jämtlands län
Länsstyrelsen i Västerbottens län
Länsstyrelsen i Norrbottens län

Redovisning av den fortsatta utbyggnaden av mindre vattenkraftverk

Regeringen uppdrar åt länsstyrelserna i berörda län att redovisa aktuell utbyggnad av mindre vattenkraftverk i resp. län. För uppdraget skall gälla de riktlinjer som anges i bifogad promemoria.

Uppdraget skall redovisas till regeringen (miljö- och energidepartementet) senast den 1 september 1988.

På regeringens vägnar

Birgitta Dahl

Marianne Abdon

Fortsatt utbyggnad av mindre vattenkraftverk

Bakgrund

Riksdagen har i 1985 års energipolitiska beslut (prop. 1984/85:120, NU 30, rskr. 362) lagt fast riktlinjer för fortsatt utbyggnad av små vattenkraftverk.

Riksdagen beslutade att det i den plan för vattenkraftsutbyggnad som syftar till att uppnå utbyggnadsmålet 66 TWh/år till mitten av 1990-talet skall ingå byggande av små vattenkraftverk motsvarande 0,4 TWh/år. I propositionen (sid. 144) framhöll föredragande statsrådet att en utbyggnad av små vattenkraftverk i helt orörda älvar och älvsträckor kan medföra svårigheter med hänsyn till konflikterna med motstående intressen samt kan vara svår att få till stånd med hänsyn till kostnaderna. Föredraganden bedömde att små vattenkraftverk i första hand har förutsättningar att uppföras i anslutning till befintliga regleringar och att det finns ett stort antal dammar som kan utnyttjas för sådana kraftverk. Dessa dammar är i många fall beroende av insatser för att vidmakthållas varför installation av små vattenkraftverk kan vara en möjlighet att få till stånd erforderliga åtgärder.

Riksdagen har beslutat om särskilda riktlinjer för utbyggnad av kraftverk i sådana vattenområden och älvsträckor som omfattas av bestämmelserna i 3 kap. 6 § lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m. m. (NRL) (prop. 1985/86:3, BoU 1986/87:3, rskr. 34). Bestämmelserna innebär bl. a. att kraftverk endast får komma till stånd där i undantagsfall, nämligen under förutsättning att de endast förorsakar obetydlig miljöpåverkan.

Tillkomsten av vattenkraftverk prövas enligt vattenlagen (1983:291), VL. Denna prövning görs av vattendomstolen. En dom meddelad av vattendomstolen kan överklagas till vattenöverdomstolen. Vattenöverdomstolens domar kan överklagas till högsta domstolen.

Regeringen skall i vissa fall pröva tillåtligheten av vattenkraftverk. Det gäller alla kraftverk med en installerad generatoreffekt av minst 20 000 kW. Regeringen kan också genom särskilt beslut förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av mindre vattenkraftverk innan vattendomstolen har meddelat dom. Framställning till regeringen om sådant förbehåll görs i normalfallet av kammarkollegiet.

Plan- och bygglagen (1987:10) samt NRL, som båda trädde i kraft den 1 juli 1987, har gett kommunerna möjligheter till ett ökat inflytande över tillkomsten av vattenkraftverk. Länsstyrelserna har tillsyn över hushållningen med naturresurser inom resp. län.

Den utbyggnad av mindre vattenkraftverk som aktualiserats under senare tid har i vissa fall medfört konflikter i förhållande till motstående intressen. Det gäller särskilt sådana projekt som avser helt opåverkade vattendrag eller biflöden till redan exploaterade älvar. Mot denna bakgrund finns det anledning för regeringen att få en mera samlad bild av aktuella projekt.

Berörda länsstyrelser bör därför ges i uppdrag att till regeringen översiktligt redovisa de mindre vattenkraftsprojekt som har aktualiserats av kraftföretag, privatpersoner m. fl. I de fall länsstyrelserna kan överblicka planer på utbyggnad som senare kan komma att aktualiseras bör även dessa redovisas. Länsstyrelserna förutsätts göra denna redovisning i samverkan med berörda kommuner. En redovisning av denna karaktär bör kunna genomföras inom ramen för befintliga resurser och utnyttja det underlag som utarbetats i samband med de damminventeringar som länsstyrelserna i flertalet län har genomfört.

Redovisningen bör innefatta en översiktlig beskrivning av den inverkan på motstående intressen, bl. a. skador på fauna och fiske, som ett genomförande av olika projekt kan medföra. I den mån redovisade vattenkraftsprojekt berörs av ställningstaganden i kommunernas fysiska planering för berörda områden, bör dessa ställningstaganden redovisas.

Även övriga länsstyrelser i landet bör beredas tillfälle att inkomma med en redovisning. Uppdraget bör redovisas senast den 1 september 1988.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län:

Sammanfattning

De mindre vattenkraftprojekt som är eller kan bli aktuella i Skaraborgs län utgörs nästan uteslutande av renovering eller utbyggnad av befintliga kraftverk. Endast i några enstaka fall skulle ytterligare fallsträckor behövas i anspråk exempelvis vid Ettak i Tidaholms kommun. En utbyggnad vid Ettak ifrågasätts dock ur naturvårdssynpunkt.

Uttag av elkraft genom istandsättning av raserade dammar och liknande och upprustning av befintliga byggnader kan innebära positiva åtgärder från natur- eller kulturvårdssynpunkt, under förutsättning att upprustningen sker med hänsynstagande till natur- och kulturvärdena. Vissa anläggningar kan ha ett sådant antikvariskt värde att befintlig utrustning för kvarn eller kraftverk bör bevaras intakt. Klassificeringen A och B medför att antikvarisk medverkan bör ske vid förändringar.

Från fiskets intresseorganisation kommer vid varje utbyggnadstillfälle att krävas att eventuellt problem rörande vandringshinder samt lek- och uppväxtområden löses på ett för fiskeintressenter godtagbart sätt.

Den potentiella energiproduktion som skulle kunna åstadkommas genom kraftutbyggnad av mindre vattenkraftverk utgörs av ca 40 GWh årligen.

Inledning

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har sedan slutet av 1970-talet ägnat möjligheterna till ökat utnyttjande av den mindre vattenkraften i länet stor uppmärksamhet.

Genom utredningar och inventeringar av länets vattendrag utförda på länsstyrelsens uppdrag och på initiativ från annat håll har i detalj klarlagts renoverings- och utbyggnadsmöjligheterna tillsammans med tekniska beskrivningar och investeringskostnader i åarna Tidan, Flidan, Lidan, Nossan med biflöden. Totalt har utbyggnadspotentialen beräknats till ca 50 GWh i länets vattendrag. Under 1980-talet har ett antal renoverings- och utbyggnadsprojekt genomförts.

Vattendragen till Vättern och Vänern inom Skaraborgs län har inventerats på uppdrag av Fiskenämnden i Skaraborgs län 1980 och 1984. En särskild inventering av harrförande åar till Vättern har genomförts 1987. Dessa inventeringar belyser vattendragens fiskeribiologiska värden.

Uppdragets genomförande

Uppdraget har genomförts på så sätt att kontakt tagits med länets kommuner och kommunala elföretag angående kännedom om eventuella renoverings- och/eller utbyggnadsprojekt och angående eventuella restriktioner

från plan-, miljö- och hälsoskyddssynpunkt. Från Vattenfall och Gullspåns Kraft AB samt från lokala eldistributionsföretag har inhämtats uppgifter.

Det begränsade tidsutrymmet har inte medgett kontakter med enskilda kraftverks- eller fallägare. Detta kan medföra att enstaka projekt inte redovisats här som aktuella för renovering eller liknande genom bristande kännedom hos kontaktade organ.

Den på länsstyrelsen utarbetade damminventeringen har utnyttjats för att beskriva s.k. motstående intressen när det gäller hinder för fisket, kulturminnesvärden och allmänna naturvärden.

Länsstyrelsens redovisning av riksintressen för naturvård och friluftsliv samt pågående våtmarksinventering har granskats och resultatet belyses i bifogade tabeller under anmärkningar¹.

Resultat

Resultatet av uppdraget redovisas i bifogade tabeller. Här redovisas för varje berörd kommun de fallsträckor eller kraftverk som är föremål för projektering eller på ett preliminärt stadium planeras för utbyggnad etc. (Kolumn 1: "planerade projekt"). Vattendomar föreligger ej eller andra klagoranden rörande utbyggnadsvillkor.

Dessutom redovisas de potentiella projekt som redovisats i ovan nämnda inventeringar och utredningar (Kolumn 2: "tänkbara projekt och inventeringar/utredningar").

Av tabellerna framgår att de s.k. planerade projekten (enl kolumn 1) skulle representera en kraftproduktion av ca 10 GWh. Samtliga innebär renoveringar eller ombyggnader av tidigare kraftverk och utgör vandringshinder för lokalt storsvuxen öring. Några bedöms ha stora naturvärden och kräver visst behov av föreskrifter beträffande markanvändningen. Vissa antikvariska intressen föreligger, främst beträffande Tidaholms bruk.

De potentiella "tänkbara projekten" etc. enligt kolumn 3 representerar en kraftproduktion av ca 30 GWh (uppgifter om kraftproduktion saknas för några fallsträckor).

Liksom när det gäller förutnämnda projekt utgör dessa renovering eller utbyggnad av tidigare kraftverk. I något fall, framförallt Ettak (Tidaholms kommun), innebär det tidigare utredda projektet ianspråktagande av en längre fri fallsträcka, som ifrågasätts ur naturvårdssynpunkt. De tänkbara projekten Herrtorp och Svansvik kan även ifrågasättas ur naturvårdssynpunkt. För samtliga fallsträckor med något undantag, gäller vandringshinder för storsvuxen öring och visst behov av föreskrifter angående markanvändningen eller särskilt hänsynstagande till naturvärden. Befintliga anläggningar har i allmänhet kulturhistoriskt värde; varav några synnerligen stort bl. a. Holma (Tidaholms kommun), och vissa kvarnar i framför allt Flan.

¹ Bilagorna till yttrandet tas in som underbilaga I här.

För Värmlands län kan följande redovisas:

Filipstads kommun

En utredning påbörjas 1989 om en återuppbyggnad av tre utrivna kraftverk i ett mindre biflöde (Finnshyttebäcken) till Timsälven. Huvudman är det kommunala elverket. Inga konflikter förutses, då det är fråga om att nyttja tidigare använda lägen.

Kils kommun

Utbyggnad av Fryksforsen i Norsälven pågår. Inga konflikter. Prövat av vattendomstolen. Huvudman är Uddeholm Kraft AB.

Munkfors kommun

Nuvarande Uddeholm Kraft AB inkom under 1980 med ansökan om avstyckning av två fastigheter i Ranån (biflöde till Klarälven) för att anlägga minikraftverk. Ingenting har hänt sedan dess. Kommunen redovisar ingenting om eventuella konflikter eller ställningstaganden i den kommunala fysiska planeringen.

Sunne kommun

Inga projekt är planerade att bli utförda inom överskådlig tid. Kommunen avser att inventera förutsättningarna att bygga mindre vattenkraftverk. En preliminär bedömning ger vid handen att det skulle finnas möjligheter att bygga ut för en produktion av 3–5 GWh/år inom kommunen.

Säffle kommun

Två projekt är aktuella i Byälvens biflöde Lillälven. *Viksfors* innebär en effektivisering av befintlig station. För *Kyrkebol* har hittills endast gjorts översiktliga kalkyler och kostnadsberäkningar. Viss konflikt kan förutses med fiskeintresset. På den fallsträcka, som planeras bli utnyttjad, finns idag två hålldammar. Huvudman är i båda fallen Säffle elverk.

Årjängs kommun

Huksfallet i Silbodalsälven ägs av en privatperson (Tore Hallberg, Göteborg), som förvärvat fallet i avsikt att uppföra ett minikraftverk på platsen. Det har tidigare funnits ett kraftverk där. Ett kraftverk beräknas bli driftklart inom två års tid.

Övriga kommuner

Inga kända utbyggnadsplaner.

I samband med den damminventering som utfördes i länet 1982–83 redovisades fem lägen för möjliga kraftverk i anslutning till befintliga dammar. Beträffande dessa kan följande nämnas:

Sillingsfors

(Byälven, Lillälven; Säffle kommun). Flera förfrågningar har kommit om möjligheterna, men såvitt bekant har inte något konkret blivit utfört.

Långserud = Kyrkebol ovan.

Hedarna

(Norsälven, Björkan; Sunne kommun). Inga förfrågningar.

Tidafors

(Klarälven, Mölnbackaån; Karlstads kommun). Uddeholm Kraft AB, som sannolikt äger dammen, har visat visst intresse att bygga en kraftstation.

(Alsterälven; Karlstads kommun). Dammen upprustad, men maskineriet är oförändrat.

Länsstyrelsen i Örebro län:

Som underlag för redovisningen utgår länsstyrelsen dels från 1980 års damm- och kraftverksinventering och en nu pågående sammanställning av kraftverksindustrin, dels från de löpande kontakter med kraftverksföretagen som länsstyrelsen numera har som tillsynsmyndighet enligt vattenlagen. Remisstidens förläggning till sommarens semestertid har gjort att länsstyrelsen bedömt det mindre meningsfullt att försöka samla in uppgifter och synpunkter från kraftverksföretag och kommuner i någon form av remissförfarande.

Länsstyrelsens kunskap om kraftverksindustrin

1980 års damm- och kraftverksinventering

På uppdrag av regeringen utförde länsstyrelsen år 1980 en omfattande inventering av länets dammar. Som en del av detta arbete gjordes i samarbete med branschorganet Örebro läns elektriska förening en inventering och sammanställning av kraftverken. Samtidigt gjordes en inventering, värdering och rangordning från naturvårdssynpunkt av länets få kvarvarande forssträckor. Kraftverksinventeringen visade att det i länet fanns 76 kraftverk i drift med en sammanlagd utbyggd effekt av 90 MW och sammanlagd produktion av 370 GWh/år.

Som en del av arbetet med inventeringen bedömdes utbyggnadsförutsättningarna. En utbyggnad av 22 st befintliga kraftverk skulle kunna ge 8 MW resp. 31 GWh/år medan 16 nya kraftverk med rimlig lönsamhet skulle kunna ge 5 MW och 26 GWh/år. Dessutom bedömdes att det med tveksam lönsamhet skulle kunna byggas ytterligare 22 nya kraftverk som skulle kunna ge 2,5 MW resp. 11 GWh/år. Den maximala utbyggnadsmöjligheten för länets vattendrag bedömdes således till 17,5 % med avseende på effekt och 16,6 % med avseende på energiproduktion. Som nya kraftverk bedömdes i detta sammanhang alla som skulle byggas på platser där inget verk då var i drift, alltså även dammlägen där det tidigare funnits kraftverk, kvarn eller annan vattenkraftanläggning.

Bland länets vattendrag hade Gullspångsälven—Svartälven en helt dominerande ställning med 66 % av energiproduktionen. Där fanns också ett antal (14 st) kraftverk med större effekt än 1,5 MW vilket brukar betraktas som gränsen för s. k. minikraftverk. I länets övriga vattendrag fanns endast ett kraftverk i denna storlek. Av länets energiproduktion kom 60 % från de 15 stora kraftverken och 40 % från de 61 s. k. minikraftverken.

1986—88 års kraftverkssammanställning

Den ännu inte helt slutförda sammanställning som länsstyrelsen arbetar med visar att det nu finns 110 kraftverk i drift i länet. Antalet kraftverk i

drift har således ökat med 57 % under perioden 1980–88. Möjligen kan några kraftverk i drift ha förbisetts vid 1980 års inventering vilket minskar ökningstakten något. Dessutom har under samma period 10 befintliga kraftverk byggts ut till större produktion.

Den sammanlagda effekten i länets kraftverk uppgår numera till 101 MW och den sammanlagda energiproduktionen till 450 GWh/år. Detta innebär en ökning sedan 1980 med 12 % med avseende på effekt. Av detta effekttillskott ligger ca 7 MW på de 44 nystartade kraftverken och ca 4 MW på om- och tillbyggnad av 10 st befintliga kraftverk. Av de nya kraftverken är huvuddelen uppförda vid befintliga gamla dammar och endast 3 st uppförda i nya lägen eller vid tidigare helt raserade dammar.

Av de i 1980 års inventering upptagna 22 utbyggnadsprojekten har 7 st kommit till utförande samtidigt som 3 st då inte förutsedda utbyggnadsprojekt kommit till utförande.

Av de i 1980 års inventering upptagna 16 nybyggnadsprojekten med sannolik lönsamhet har 5 st kommit till utförande. Dessutom har 39 nya kraftverk med då tveksam lönsamhet eller då inte förutsedda nybyggnader kommit till utförande.

Sammanfattningsvis har ca 70 % av den år 1980 beräknade utbyggnadspotentialen i länets vattendrag kommit att tas i anspråk under 1980-talets intensiva utbyggnadsperiod även om det till en del skett i andra lägen än som då förutsågs. En betydande utbyggnadspotential återstår därför fortfarande.

Utbyggnadsgraden i länets vattendrag

I samband med pågående kraftverkssammanställning har länsstyrelsen beräknat utbyggnadsgraden i länets vattendrag.

I de största vattendragen med en medelvattenföring större än $20 \text{ m}^3/\text{S}$ är utbyggnaden närmast total med 96 % av fallhöjden bunden i kraftverksdammarna.

I de större åarna med en medelvattenföring mellan 10 och $20 \text{ m}^3/\text{S}$ är 76 % av fallhöjden utnyttjad för kraftproduktion och något mera, 82 % bunden i dammar.

I de mindre åarna med medelvattenföring 3– $10 \text{ m}^3/\text{S}$ är också utbyggnadsgraden hög med 65 % av fallhöjden utnyttjad för kraftproduktion och 81 % bunden i dammar.

I de minsta åarna ($1–3 \text{ m}^3/\text{S}$) är utnyttjandegraden lägre men ändå förhållandevis hög med 53 % av fallhöjden utnyttjad för kraftproduktion och 63 % bunden i dammar.

Av de minsta vattendragen, bäckarna med en medelvattenföring mindre än $1 \text{ m}^3/\text{S}$ har endast en del kunnat tas med i inventeringen. Förhållandena i de största bäckarna är ungefär de samma som i de mindre åarna med omkring hälften av fallhöjden utnyttjad.

Vid bedömning av ovanstående siffror bör observeras att ju mindre vattendragen är ju vanligare är förekomsten av långa, svagt forsande sträckor som rimligen inte kan vara möjliga att utnyttja för kraftproduktion.

Ovanstående siffror ger vid handen att förekomsten av dammar i större vattendrag, som nu inte används för kraftproduktion, men som skulle kunna göra det utan alltför stora miljökonsekvenser, är begränsad.

Siffrorna visar också att naturtypen forsande vattendrag med sitt speciella växt- och djurliv redan är hårt exploaterad, särskilt i de större vattendragen, och att varje ny utbyggnad riskerar att ta bort en betydande del av det som finns kvar av den naturtypen.

Erfarenheter av 1980-talets kraftverksutbyggnad

Länsstyrelsens olika roller

Under 1980-talets snabba kraftverksexpansion har länsstyrelsens roll i sammanhanget successivt förändrats. Från att ha varit en närmast helt utanförstående myndighet har nu länsstyrelsen blivit en av de flesta intressenter accepterad samrådspartner i samband med planerade om-, till- eller nybyggnader. En av länsstyrelsens huvuduppgifter är att vid tillståndsprövningen i vattendomstol företräda allmänna intressen som naturvård och kulturminnesvård medan fisket fortfarande företräds av fiskeristyrelsen. Formellt företräds de allmänna intressena av kammarkollegiet med länsstyrelsen som sakkunnigt biträde, men i praktiken får länsstyrelsen i flertalet fall ensam föra natur- och kulturminnesvårdens talan i domstolen utan att ha formella befogenheter för detta, vilket dock i allmänhet accepteras av domstolen.

Domstolarna sätter allt oftare ut villkor i vattendomarna som överlämnar bedömningar och godkännanden till länsstyrelsen.

Länsstyrelsens andra huvudroll i kontakten med kraftverksföretagen är som tillsynsmyndighet enligt vattenlagen. Alltsedan denna uppgift lades på länsstyrelsen genom nya vattenlagen har arbetsuppgifterna ökat och klagomål över vattenregleringar och liknande går nu allt oftare via länsstyrelsen som får utreda och begära rättelse.

Prövningen i vattendomstolarna

Av de 54 kraftverk som byggts om eller byggts nya under 1980-talet har endast 14 st kommit att prövas i vattendomstol. I övriga fall har företagaren ansett sig ha stöd av äldre domar eller av gammal hävd för att uppföra anläggningarna utan prövning i vattendomstolen. I de fall samråd har skett har länsstyrelsen oftast förordat prövning i vattendomstolen men saknar möjlighet att föreskriva eller på annat sätt tvinga företagaren till en sådan prövning vilket ger länsstyrelsen som tillsynsmyndighet en svag ställning i utbyggnadsfallen.

I de fall ny- eller utbyggnaderna prövats i vattendomstol har länsstyrelsen i två fall ifrågasatt tillåtligheten av utbyggnaden av naturvårdsskäl men i båda fallen utan att kunna övertyga vattendomstolen om värdet av den natur som skulle gå förlorad. Detta trots att de båda forssträckorna bedömts som tillhörande länets 5 värdefullaste forssträckor.

I övriga vattendomstolsärenden har länsstyrelsen inte ifrågasatt tillåtligheten men i en del fall föreslagit mer eller mindre långtgående villkor om

t.ex. minivattenförling, regleringsamplituder och massuppläggning. Vattendomstolarnas accepterande av sådana krav har varit mycket begränsad i de fall kraftverksföretagaren bestritt länsstyrelsens yrkanden. Överhuvudtaget är länsstyrelsens erfarenhet att den allmänt accepterade naturvårdshänsynen som nu också finns inskriven i vattenlagen har mycket svårt att vinna gehör inom vattendomstolarnas beslutsområden.

Av de 54 kraftverken som byggts om eller byggts nya under 1980-talet har 7 st medfört skador av betydelse på naturområden med höga naturvärden som finns upptagna i länsstyrelsens naturvårdsplan och i kommunernas översiktsplaner. Ytterligare 11 kraftverk har medfört förlust från naturvårdssynpunkt utan att områdena är upptagna i naturvårdsplanen. I övriga 36 fall har såvitt länsstyrelsen känner till utbyggnaden kunnat ske utan större förluster från naturvårdssynpunkt.

Vattendomarnas efterlevnad

Länsstyrelsens erfarenhet av vattendomarnas efterlevnad är tyvärr inte enbart positiv. Det förekommer alltför ofta att kraftföretagen efter den ofta detaljerade prövningen i vattendomstolen bygger på mest praktiska sätt utan att ta hänsyn till vad som fastlagts i domen. Det är faktiskt inte ovanligt att utsedda byggtreprenörer är helt ovetande om domarnas innehåll och därför utför rensningar och nolltappningar som inte bara strider mot domen utan också kan få allvarliga följder för vattendragets växt- och djurliv.

Även i fråga om regleringar är det tyvärr inte ovanligt att kraftverksägare avstår från att följa domens bestämmelser i varje fall så länge som någon inte protesterar. I samband med reparationer och underhållsarbeten förekommer det ofta att vattendragen helt stängs av praktiska skäl men med svåra effekter på djurlivet i nedanför liggande avsnitt av ån. Som tillsynsmyndighet har länsstyrelsen att tillse att gällande domar följs oavsett om det är enskilda eller allmänna intressen som berörs. Det faktum att någon tillsyn av domarnas efterlevnad inte förekommit före den nya vattenlagen gör dock att det tar tid och kräver resurser att öka kraftföretagens respekt för vattendomarna.

Miljökonsekvenserna av pågående kraftverksutbyggnad

Kraftverksutbyggnaden under 1980-talet har som ovan redovisats till övervägande del skett vid befintliga dammar i form av tillbyggnad eller återuppbyggnad. Skadorna på naturen vid kraftverksläget har därför i många fall varit av liten betydelse. Undantag har varit vid gamla dammar där det tidigare legat kvarnar eller bygdekraftverk. Där har man tidigare behövt utnyttja endast den brantaste delen av forsen och naturliga forssträckor med betydande naturvärden har ofta funnits kvar nedströms den gamla anläggningen. När man nu bygger nya kraftverk är det nästan alltid lönsamt att spränga bort dessa kvarvarande forsar för att få större fallhöjd till de dyra anläggningarna vilket medför att det sista av forsmiljön försvin-

ner. Inte i något fall har länsstyrelsen lyckats förmå vattendomstolen att stoppa dessa ökade fallhöjder.

Prop. 1988/89:116
Bilaga 1.3

Länsstyrelsens erfarenhet av de återuppförda kraftverken visar att även om skador i kraftverksläget kan undvikas uppstår ofta skador i uppströms liggande regleringssjöar och bäckarna från dessa. Den gamla regleringsrätten i dessa har ofta inte använts de senaste 20–30 åren och såväl naturen som de kringboende har inrättat sig efter detta. Erfarenheten visar att även de minsta kraftverken måste utnyttja regleringsmöjligheterna till fullo för att bli lönsamma.

De nya kraftverk som uppförs förses nästan undantagslöst med automatik som medför någon form av korttidsreglering, i motsats till, eller i mycket högre utsträckning än de gamla bygdekraftverken som ensamma måste förse trakten med ström. I de fall det finns forsar eller snabbt rinnande vattendrag före nästa större sjö nedströms kraftverket får denna reglering av naturliga skäl svåra konsekvenser för livet i vattendragen. Inom länet finns väl dokumenterade fall där såväl laxörings- som kräftbestånd slagits ut i sådana lägen.

Sammanfattningsvis har länsstyrelsen den erfarenheten att betydande skador på naturvärden uppstått även i många av de fall där 1980-talets kraftverksutbyggnad i enlighet med riksdagens plan för kraftverksutbyggnad skett vid befintliga dammar.

Planerad kraftverksutbyggnad

De statsbidrag för byggande av små kraftverk som funnits under 1980-talet fram t. o. m. 1987 har bidragit till att forcera fram planerade kraftverk. Särskilt märkbart har detta varit inför bidragets upphörande 1987 och för närvarande pågår arbetet med ett stort antal kraftverk som beslutats under detta år.

Detta förhållande har medfört att kraftföretagens reserv av planerade kraftverk nu har starkt begränsad omfattning. Länsstyrelsen känner dock genom vattendomstolsärenden och direkta samråd med företagen till en del kvarvarande projekt.

I Svartälven planerar Uddeholm AB effektutbyggnad av tre större kraftverk som kan förväntas ge ett effekttillskott på ca 1 MW. Dessa är prövade i vattendomstol och medför inga nämnvärda miljöskador i det redan helt reglerade vattendraget.

I Rastälven planerar Nora Bergslags AB uppförande av regleringsdamm och återupptagande av reglering i sjön Grängen samt minst ett nytt kraftverk i ett område med mycket stora naturvärden. Maximalt kan detta projekt ge ca 0,6 MW i effekt och 3,0 GWh/år i energitillskott. I samma älv planerar även Vattenfall ombyggnad av ett gammalt kraftverk som kan ge utökad effekt med 0,2 MW.

I Arbogaån finns ansökan om vattendom för ett helt nytt kraftverk vid en raserad damm med en maximal effekt av 0,2 MW.

Utöver dessa finns inga av länsstyrelsen kända kraftverksprojekt som kan vara aktuella att bygga den närmaste tiden. Det mesta tyder därför på att utbyggnadstakten blir lägre de närmaste åren.

Sammanfattande synpunkter

Avslutningsvis vill länsstyrelsen framföra följande sammanfattande värderingar och bedömningar:

De statliga bidragen till små kraftverk har medfört en forcerad utbyggnad av kraftverken som saknar motsvarighet i sen tid, vilket gynnat sysselsättningen inom bygg- och anläggningsbranschen och rationaliseringen hos kraftföretagen men endast i mindre grad påverkat energibalansen lokalt eller regionalt. Däremot har ytterligare förlust av naturvärden uppstått inom en naturtyp som redan är mycket hårt exploaterad här i länet.

Den värdering av natur- och miljöfrågor som slagit igenom i samhället i stort i såväl lagstiftning som praktiskt handlande synes ännu inte ha fått något nämnvärt genomslag hos vattendomstolarna trots den nya vattenlagen. Det är ändå till sist domstolen själv som avgör vad som är att betrakta som skada på naturvärde av betydelse. Dessutom har länsstyrelsen i sitt tillsynsarbete funnit att respekten för vattendomarna inte är den önskvärda ute hos kraftföretagen.

Summan av installerad effekt och producerad energi hos samtliga 110 kraftverk i länet är av samma storleksordning som hos ett normalstort norrlandskraftverk (100 MW). Länsstyrelsen vill mot den bakgrunden påstå att skadorna på naturen är osedvanligt stora räknat per producerad energienhet för den energi som kommer från små kraftverk eftersom den sammanlagda naturförlusten vid alla dammar och regleringar för de 110 kraftverken rimligen är större än för ett enda stort kraftverk. Detta bör leda till eftertanke vid den fortsatta utbyggnaden av de små kraftverken vilket även helt utan naturvårdshänsyn kan ge maximalt 10% ökad produktion här i länet.

Länsstyrelsens nya roll som tillsynsmyndighet enligt vattenlagen är positiv då den ger möjligheter att bevaka naturvärden och genom samrådskontakter få kraftföretagen att ta sin del av naturvårdsansvaret. En aktiv tillsyn fordrar emellertid helt andra resurser än för närvarande eftersom länsstyrelsen fått ta upp de nya arbetsuppgifterna utan personalförstärkningar. Därför kan nu endast ett passivt tillsynsarbete bedrivas vilket innebär att det är först när någon klagar eller slår larm som länsstyrelsen ingriper.

Länsstyrelsen i Västmanlands län:

I länet fanns år 1986 enligt SCB 58 vattenkraftaggregat med sammanlagda effekten 30 MW. Totalt producerades 145 GWh. Flertalet anläggningar ägs av Vattenfall.

Några helt nya kraftstationslägen är inte aktuella i Västmanlands län. Däremot planeras vissa utbyggnader av befintliga kraftstationer och av några f. n. nedlagda kraftstationer som totalt ökar produktionen med ca 60 GWh per år. Se bilagda tabell².

Av de planerade ombyggnader som inte prövats av vattendomstolen, bedöms framför allt en utbyggnad av Holmens kraftstation vara kontroversiell i förhållande till naturvårds- och fiskeintressena.

² Tabellen tas in som underbilaga 2 här.

Länsstyrelsen har samrått med länets kommuner samt med Vattenfall Mellansverige innan sammanställningen gjorts.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.3

Länsstyrelsen i Kopparbergs län:

Redovisningen³ sker kommunvis med kommunernas redovisning av objekt, samt i några fall objekt som framkommit i länsstyrelsens dammredovisning.

Avesta kommun

Redovisar planer på kraftverk i

A 4 *Horndalsbyn* och

A 5 *Rossberga*.

Damminventeringen

A 1 *Åsgarns kvarn* gammal kraftstation ej i drift. Kan renoveras varvid större fallhöjd kan tas ut.

A 2 *Sågdamm Hede* befintlig kraftstation som kan effektiviseras.

A 3 *Nyhyttedammen* befintlig kraftstation som kan effektiviseras.

Redovisade objekt inom Avesta kommun bedöms inte påverka naturmiljön i någon nämnvärd omfattning.

Borlänge kommun

För närvarande pågår ombyggnad av två kraftstationer,

B 1 *Rämshyttan* och

B 2 *Bråfallet*, båda nyligen prövade av vattendomstolen.

B 3 *Långsjöfallet* ansökan om ombyggnad prövas för närvarande av vattendomstolen.

Damminventeringen

B 4 *Vatthammar* övre och nedre befintliga anläggningar som kan effektiviseras.

Redovisade objekt inom Borlänge kommun bedöms inte påverka naturmiljön i någon nämnvärd omfattning.

Falu kommun

Se bilaga, 15 tänkbara objekt som i huvudsak avser gamla kraftverk tagna ur drift eller gamla dammanläggningar.

Följande redovisade objekt påverkar naturmiljön i betydande omfattning enligt länsstyrelsens uppfattning.

F 1 *Marnäsån* mycket fina forsar med utvecklingsmöjligheter för fiske. Fin naturmiljö inom bebyggt område.

F 8 *Lurån* delvis orörd å med omgivande orörd natur, lokaler för flodpärlmussla.

F 10 *Hyttkvarnsån* delvis orörd å med lokaler för flodpärlmussla.

³ Tabell och karta tas in som underbilaga 3 här.

- F 14 *Isalaån* berör flodpärlmussellokalerna.
F 15 *Sundbornsån* berör en fin utbyggd naturmiljö med bra fiske.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.3

Gagnefs kommun

Redovisar att det ej finns några planer på utbyggnad av vattenkraftverk inom kommunen.

Damminventeringen

- G 1 *Lissforsen* i Dala-Floda effektivisering av befintligt kraftverk taget ur drift.
Lissforsen torde omfattas av NRL §6.

Hedemora kommun

- H 1 *Stjärnsund* ombyggnad av äldre anläggning, ny vattendom finns.
H 2 *Engelfors* ombyggnad av äldre anläggning.
H 3 *Rörshyttan* ombyggnad av äldre anläggning.
H 4 *Långshyttan* ombyggnad av äldre anläggning.
H 5 *Kloster* ombyggnad av äldre anläggning.
H 6 *Turbo* ombyggnad av äldre anläggning.
H 7 *Håsjön* ombyggnad av äldre anläggning.
H 8 *Hult* ombyggnad av äldre anläggning.
H 9 *Botan* ombyggnad av äldre anläggning.
H 10 *Nås* ombyggnad av äldre anläggning.
Objekten berör gamla känsliga bruksmiljöer. Några av objekten kan vara direkt olämpliga ur kulturhistoriska synpunkter, exempelvis vid Kloster.

Leksands kommun

- L 1 *Sågkvarns kraftverk* nyligen prövat i vattendomstolen.
L 2 *Brasjön* befintlig damm.
L 3 *Helgbo* upprustning av befintlig anläggning.
L 4 *Gyllingen* befintlig damm.

Damminventeringen

- L 5 *Altsarkvarn* möjlig utbyggnad i anslutning till befintlig damm.
Objekten Helgbo och Gyllingen är enligt länsstyrelsens mening känsliga då Helgån och Djurån kan vara vitala reproduktionsområden för öring.

Ludvika kommun

- Lu 1 *Loforsen* ombyggnad av befintligt kraftverk, prövning i vattendomstolen pågår.
Lu 2 *Lernbo* nybyggnad för ersättning av befintligt kraftverk.
Lu 3 *Ludvika* nybyggnad för ersättning av befintligt kraftverk.
Lu 4 *Enkullen* återuppbyggnad av befintligt kraftverk.

Damminventeringen

Lu 5 *Saxhyttan* nybyggnad av kraftstation invid befintlig damm.

Länsstyrelsen bedömer att redovisade objekt ger ringa påverkan på naturmiljön.

Prop. 1988/89:116

Bilaga 1.3

Malungs kommun

Kommunen har enbart muntligt svarat på remissen och redovisat att

M 1 *Ejforsen* kan aktualiseras. Vid Ejforsen finns äldre befintlig kraftstation vilken ej är i drift.

Damminventeringen

M 2 *Uvån* övre och nedre provning i vattendomstolen pågår.

Utöver Ejforsen omfattas eventuella utbyggnadsprojekt i Västerdalälven inom Malungs kommun av NRL § 6.

Mora kommun

Mo 1 *Kvarndammen* utbyggnad av kraftverk i Hemulån vid gamla bryggeriet. Damminventeringen

Mo 2 *Mångbro* utbyggnad av kraftverk vid äldre kvärnanläggningar.

Mo 3 *Kättbo* inkl. överledning av vatten från sjön Säxen. Nybyggnad vid Kättbosjöns utlopp i anslutning till nedrivet kraftverk.

Enligt länsstyrelsens uppfattning påverkas inte naturmiljön nämnvärt vid redovisade objekt med undantag av överledningen från Säxen som torde torrlägga Drafsån på en sträcka av 2 km.

Orsa kommun

Kommunen redovisar att det för närvarande inte finns några utbyggnadsplaner.

Damminventeringen

O 1 *Stackmora* utbyggnad av kraftverk vid befintlig damm.

En utbyggnad av Stackmora kraftverk påverkar naturmiljön i ringa omfattning.

Rättviks kommun

Kommunen har ej svarat på remissen.

Damminventeringen

R 1 *Dalförs* upprustning och ombyggnad av äldre anläggning.

R 2 *Brändkvarn* upprustning pågår av äldre anläggning.

R 3 *Nykvarn* utbyggnad och effektivisering av befintlig kraftstation.

Redovisade objekt påverkar naturmiljön i ringa utsträckning.

Smedjebackens kommun

- S 1 *Västansjö kvarndamm* utbyggnad av outnyttjat fall i Kolbäcksån centralt i Smedjebacken.

Damminventeringen

- S 2 *Hagge* utbyggnad möjlig invid Hagge regleringsdamm.
 S 3 *Nyförs* Nybyggnad av kraftstation vid befintlig damm.
 S 4 *Malingsbo* nybyggnad av kraftstation vid befintlig damm.
 S 5 *Jörken* nybyggnad av kraftstation vid befintlig damm.
 Redovisade objekt påverkar naturmiljön i ringa utsträckning.

Säters kommun

- Sä 1 *Övre Risshtyesjön* anges men bedöms ej realistiskt av kostnadsskäl.
 Damminventeringen
 Sä 2 *Smedjedammen* ny kraftstation vid befintlig dammbyggnad.
 En utbyggnad av Smedjedammen i Grängshammar kan vara olämplig med hänsyn till kulturhistoriska värden.

Vansbro kommun

Inga planer finns på utbyggnader för närvarande.

Damminventeringen

- V 1 *Bro kvarn* provning pågår vid vattendomstolen.

Älvdalens kommun

- Ä 1 *Lemmåns kraftverk* vattendom 1988-08-12.

Korsnäs AB

- K 1 *Noppikoski* övre kraftverk.
 K 2 *Oxpussens* kraftverk.
 K 3 *Hermansborgs* kraftverk.
 K 4 *Grästjärns* kraftverk.

Grästjärn är beläget i Håvaån som är biflöde till Voxnan, övriga är belägna i Oreälven.

Samtliga kraftverk berör outbyggda älvsträckor. Påverkan på naturmiljön blir enligt länsstyrelsens mening omfattande i och med att långa torrlagda älvsträckor erhålls.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län:

Med anledning av Ert uppdrag får länsstyrelsen efter remiss till kommunerna redovisa följande⁴.

⁴ Tabell tas in som underbilaga 4 här.

Gnarpsån

Gällsta kraftverk. Driften har legat nere ca 20 år. Anläggningen skadades av höstfloden 1986. Sofieholms Kraft HB planerar att sätta anläggningen istånd. Eftersom dammen redan finns och fungerar torde skadorna för motstående intressen bli begränsade. Beräknad produktion ca 0,6 GWh/år.

Milsbro kraftverk. Efter ett avbrott sedan ca 1970 återupptogs driften med befintlig utrustning 1988. Ägare: Sofieholms Kraft HB. Produktion ca 0,8 GWh/år. Några skador för motstående intressen har inte anmälts. Anläggningen utgör en effektiv spärr för fiskvandring från havet.

Harmångersån

Franshammar i Hassela. Här har tidigare drivits ett kraftverk. Dammen finns kvar, liksom merparten av anläggningen. Enligt kommunen kan ett återupptagande av driften bli aktuellt i framtiden. Fiskevårdsområdet har diskuterat möjligheterna till fiskvandring förbi dammen.

Älgeredsån i Älgered. Sofieholms Kraft HB lär utreda förutsättningarna för ett kraftverk. Mot bakgrund av de signaler som nått länsstyrelsen torde bl. a. byborna och fiskeintressena komma att reagera negativt på projektet. Naturvårderna i området är inte kända i detalj. Sträckan från Älgeredssjön förbi Hasselasjön till Franshammar (ca 25 km) är numera fri för fiskvandring. Fiskevårdsområdet har gjort och gör betydande insatser för att få en fungerande fiskvandring från havet och upp längs vattensystemet.

Vade kraftstation. Efter ett upphåll sedan mitten av 1970-talet har Sofieholms Kraft HB 1988 återupptagit driften vid stationen. Produktion ca 0,8 GWh/år. Fiskevårdsområdet har under hand påtalat att harrfisket skadas av den återupptagna produktionen.

I samband med länsstyrelsens arbete med vattenvårdsplanen för Nord-östra Hälsingland redovisade AB Iggesunds Bruk 1982 planer på kraftverk mellan Långsterbodssjön och Älgeredssjön (ca 55 m) samt vid Mörtsjö i Hassela (ca 89 m). Produktionen beräknades till 29 resp. 14,4 GWh/år. Bolaget har därefter avytttrat sina kraftstationer i området, varför aktualiteten i planerna är okänd. Båda anläggningarna skulle medföra mycket betydande ingrepp i naturmiljön och vara till stort men för fiskintressen i området.

*Hudiksvalls kommun**Delångersån*

Forsså kraftverk. Ombyggnaden av stationen har nyligen prövats i vattendomstol. Ägare är Hudiksvalls energiverk. Produktionen beräknas öka från 1,7 till ca 5 GWh/år. Skadorna för motstående intressen blir begränsade och rör i första hand fisket och landskapsbilden för de ikringboende.

Lundströmmen. Här har till slutet av 1970-talet drivits en mindre kraftstation. Numera är dammen raserad och produktionen nedlagd. Hudiks-

valls energiverk utreder förutsättningarna för ett återupptagande av driften. Beräknad produktion 3 å 4 GWh/år. En ny damm skulle försvåra fiskvandring från havet upp till Forsså kraftverk.

AB Iggesunds Bruk redovisade i samband med vattenvårdsplaneringen planer på två kraftverk i Svåga älv (Delångersån uppströms Dellensjöarna), nämligen vid Långmor (48 m) och Styggforsen (61 m). Enligt AB Hälsingekraft kan en utbyggnad av Styggforsen bli aktuell i framtiden. Produktionen är beräknad till 23,8 resp. 19,6 GWh/år. Påverkan på motstående intressen är inte känd. Reproduktionen av Dellenöringen kan påverkas av objekten.

Ljusdals kommun

Ljusnan, Leån

Bäckebo kraftverk. En ombyggnad av stationen är planerad. Produktionen beräknas öka från 0,4 till ca 5 GWh/år. Ansökan om vattendom planeras bli utarbetad 1988. Påverkan på motstående intressen är okänd, men torde bli relativt måttlig.

Ljusnan, Voxnan

Storlugnets kraftstation. En ombyggnad av stationen har aktualiserats. Stationen ligger inom ett område med förordnande enligt 11 § naturvårdslagen. Länsstyrelsen har lämnat tillstånd till en viss utökning. Utökningen enligt ansökan till vattendomstolen är enligt länsstyrelsens uppfattning större än länsstyrelsens tillstånd förutsatte. Produktionen beräknas enligt sistnämnda ansökan öka från 1,4 till 4,7 GWh/år. Ägare: Hamra kapellag.

Ovanåkers kommun

Ljusnan, Voxnan, Flaxnan

Skalen nedströms Mållången. Enligt SEV Kraft AB kan en utbyggnad bli aktuell i framtiden. Beräknad produktion ca 8 GWh/år. Påverkan på motstående intressen är inte känd.

Ockelbo kommun

Testeboån

Masugnsfallets kraftstation. Efter ett avbrott sedan omkring 1965 återupptogs produktionen 1987 av Nilsson Kraft AB. Produktion ca 0,6 GWh/år. Några skador för motstående intressen torde inte ha inträffat.

Ämotsbruksdammen. En kraftstation togs i bruk 1988. Ägare: Nilsson Kraft AB. Produktion ca 1,5 GWh/år. Utbyggnadens påverkan på motstående intressen, då i första hand fisket, är begränsad.

Montrose kraftstation. Hofors Kraft KB fick 1987 vattendom för att anlägga stationen. Beräknad produktion 0,45 GWh/år. Påverkan på motstående intressen är begränsad.

Sandvikens kommun

Jädraån

Lundfors kraftstation. AB Sandvikens Energiverk har lämnat in en ansökan till vattendomstolen om utbyggnad. Utbyggnaden har avstyrkts av bl.a. naturvårdsverket och länsstyrelsen. Beräknad produktion 4,5 GWh/år.

Kungsfors kraftstation. En ombyggnad av stationen är planerad. Ägare: AB Sandvikens Energiverk. Produktion 4,6 GWh/år.

Högbo Bruk. Ett återupptagande av driften kan bli aktuellt. Ägare: AB Sandvikens Energiverk. Effekt 2 x 90 kW. Ny maskinutrustning erfordras. Påverkan på motstående intressen torde bli begränsad.

Gävle kommun

Gavleån

Forsbacka kraftstation. En ombyggnad av stationen kan bli aktuell i framtiden. Ägare: Gävle energiverk. Inverkan på motstående intressen torde bli liten.

Hamrångeån

Bergbydammen. STORA utreder f.n. förutsättningarna för en kraftstation vid dammen. Utformning och produktion är inte känd. Förutom för fisket (uppvandring från havet) torde påverkan på motstående intressen bli begränsad.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Länsstyrelsen har enligt direktiven i regeringens uppdrag under den gångna sommaren begärt kommunernas medverkan med uppgifter om befintliga och eventuellt planerade mindre vattenkraftverk. Länsstyrelsen har även efterfrågat kommunernas eventuellt förekommande allmänna policy till denna typ av vattenkraftsprojekt och om några övergripande beslut tagits i den fysiska planeringen rörande utbyggnader i liten skala.

Det erhållna materialet i ärendet ger i dagens läge tyvärr inte utrymme för mer än en ganska grov översiktlig redovisning. Betydligt större insatser skulle erfordras för att få en förteckning, där med säkerhet samtliga företag finns med, liksom det synes än svårare att samla de utbyggnadsplaner, som senare kan komma att aktualiseras. Spännvidden i materialet kommer

bl. a. till uttryck i länsstyrelsens damminventering (trycks f. n.), som upp-
tar ett stort antal äldre dammlägen i länet.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.3

Nuvarande läge

Det framgår emellertid att det i länet f. n. finns ett 20-tal mindre vatten-
kraftverk (100 – 1 500 kWh). De flesta (ca 10 st) finns inom Sollefteå och
Ånge kommuner i biflödena till Ångermanälven – Faxälven respektive
Ljungan, samt inom Örnsköldsviks kommun. Till övervägande delen sy-
nes företagen endera tillhöra kommunernas energiverk eller något större
kraftbolag.

Kända utbyggnadsplaner

För närvarande pågår vattendomstolsförhandlingar för ett mindre kraft-
verk. Ansökan avser Rimojokk Kraftverk Kommanditbolags planer i
Mångmanån, Sollefteå kommun. Anläggningen planeras få en effekt på
1 200 kW med en produktion av 4,2 GWh/år. Mångmanån är ett biflöde
till Ångermanälven och hittills outbyggd. Ån är inom aktuell del belägen
inom riksintresseområde för friluftslivet. Projektet bedöms som kontro-
versiellt och planerna har avstyrkts av bl. a. länsstyrelsen och Sollefteå
kommun. Åns naturvärden är endast till en del kända. De fakta som finns
(bl. a. förekomst av en mycket sällsynt starrart (*Carex pallens*) och före-
komst av flodpärlmussla) talar i avsaknad av en grundligare allmänbiolo-
gisk undersökning för att vattendomstolen bör avslå ansökan. Sollefteå
Naturskyddsförening har 1988-08-06 begärt regeringsprövning av planer-
na.

Ansökan hos vattendomstolen har vidare nyligen inlämnats för anlägg-
ande av en ny kraftstation i *Husån*, Örnsköldsviks kommun. Stationen
avses få en effekt av ca 700 kW. Länsstyrelsen har ännu inte tagit del av
företagets detaljplaner. Husåns övre del är tidigare ianspråktagen genom
två mindre kraftstationer. Ån ses dock på sikt som ett alternativ för
reproduktion av havsöring istället för den idag utbyggda Gideälven. Det
ansökta företaget får därför tills vidare ses som kontroversiellt från na-
turvårdssynpunkt.

Övriga utbyggnadsplaner, som här kan redovisas, är inte anhängiggjorda
vid vattendomstol, varför uppgifterna är högst preliminära:

Timrå kommun

Utrivning och nyanläggning av Lagfors kraftstation, Ljustorpsån.

Nyanläggning i Nylandsforsen, Ljustorpsån.

Sundsvalls kommun

Inga planer kända.

Ånge kommun

Renovering och effektivisering av Roggås kraftverk, Roggån (nuv. 800
kW till 2 500 kW).

Härnösands kommun

Inga planer redovisade, men ev. kan nu förfallna Gådeå kraftstation
komma att renoveras eller utbytas mot helt ny (strömkraftverk).

Husån, nyanläggning av kraftverk ca 700 kW (tidigare redovisad i yttrandet).

Inga ytterligare planer kända.

Sollefteå kommun

Effektivisering av Vigdans kraftstation, Vigdan.

(Mångmanån, tidigare redovisad i yttrandet.)

Kramfors kommun

Inventering av kommunens energiverk visar på fem tänkbara platser för minikraftverk (Inviksån, Loån, Bollstaån (2 st) och Kramforsån). Enligt kommunens beräkningar innebär de ev. projekten vidmakthållande av befintliga och i vissa fall uppbyggnad av raserade dammar. Potentiellt beräknas här en produktion av 8–10 GWh/år motsvarande 2–3 % av kommunens energibehov.

Bedömning av projektens inverkan

Frånsett Mångmanån kan de nämnda projektens inverkan på motstående intressen inte bedömas utifrån de knapphändiga uppgifter som idag finns. Som framgår ovan är det dock i flera fall fråga om renoveringar och effektiviseringar av äldre redan befintliga anläggningar, vilket kan vara fördelaktigt även från naturvårdssynpunkt. Länsstyrelsen har i samband med t. ex. vattendomstolsförhandlingar etc. intagit ståndpunkten att ombyggnader och effektiviseringar av kraftstationer i redan reglerade vattendrag är bra, då vattenresurserna då kan utnyttjas på ett ändamålsenligare sätt, medan naturskadan är begränsad.

Det bör dock uppmärksammas att planerna i Ljustorpsån (Timrå kommun), Gådeån (Härnösands kommun) och de föreslagna åarna i Kramfors kommun berör vattensystem, som bedöms som riksintressanta från naturvetenskaplig synpunkt (bl. a. uppva ndringsområden för havsöring).

Vidare bör noteras att tidigare flottsreglerade mindre vattendrag inte betraktas som redan reglerade, eftersom flottledsåterställning sker.

Eventuella övergripande ställningstaganden i kommunernas planering

I dagsläget finns i de flesta av länets kommuner inga konkreta riktlinjer för bedömning av vattenkraftsutbyggandet i stor eller liten skala. Indirekt kan dock den kommunala översiktsplanen, som anger markanvändningen inom kommunen, genom utlagda bevarandeområden, riksintresseområden eller mark med särskilda förordnanden och bestämmelser, i viss mån spegla kommunens syn på förutsättningarna för denna typ av vattenkraftsprojekt.

Sollefteå kommun har i anledning av länsstyrelsens remiss i ärendet beslutat uttala "att minikraftverk i orörda eller enbart flotts påverkade åar ej bör tillåtas. I övrigt bör ansökningar prövas noggrant varvid naturvärdena, fiske m. m. redovisas utförligt". Uttalandet bör kunna ses som kommunens policy.

Inom Örnsköldsviks kommun har dessa frågor reglerats i den kommuna-

la vattenöversikten (antagen 1987). Följande riktlinjer tillämpas: "Minikraftverk bör ej anläggas i vattendrag som är särskilt värdefulla ur fritidsskiesynpunkt och naturvårdssynpunkt."

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.3

Arbetet med revidering av översiktsplanen enligt de regler som plan- och bygglagen föreskriver, har påbörjats i de flesta av kommunerna. I planen, som skall vara färdigställd 1990, kommer förmodligen den kommunala synen på vattenkraftsutbyggnader att preciseras.

Regionalt kunskapsmaterial

I samband med det ökade intresset för anläggande av mindre vattenkraftverk under slutet av 1970-talet, väcktes behovet av en överblick över vilka vattendrag, som är särskilt skyddsvärda från naturskyddssynpunkt i länet. Genom länsstyrelsens inventering 1979–82 erhöles en översiktlig bild av naturskydds- och rekreationsvärdet (främst med avseende på grad av påverkan) för totalt 31 mindre vattendrag, vars medelvattenföring är minst 1 m³/s. Högsta naturskyddsvärde åsattes fem av dessa. Nio vattendrag åsattes näst högsta naturskyddsvärde. Inventeringens omfattning medgav dock inte undersökning av samtliga vattendrag med den angivna vattenföringen, varför helhetsbilden av åarna i länet fortfarande är ofullständig. Detta kom senast till uttryck vid den nämnda ansökan om utbyggnad av Mångmanån och utgör en stor svaghet vid förhandlingarna med vattendomstolen.

För att i viss mån förbättra kunskapsläget, planerar länsstyrelsen att under tre fältsäsonger fr. o. m. 1989, företa en vattendragsundersökning med mer allmänbiologisk inriktning, där tyngdpunkten kommer att ligga på de limniska förhållandena. Undersökningen avser omfatta totalt ett femtiotal år i länet.

Bilden av vattendragens påverkan i länet genom regleringar har förbättrats väsentligt genom länsstyrelsens damminventering. Arbetet redovisar 300 besökta dammlägen (till stor del utrivna flottningsdammar). Materialet ger en klar antydning om att antalet "orörda" vattendrag är mycket få i länet. I redovisningen har bedömningen av tänkbara lägen för minikraftverk utgått, då sådana avvägningar krävt fackkunskaper och resurser, som inte kunnat disponeras vid genomförandet av inventeringen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

Länsstyrelsen i Jämtlands län får efter att ha hört kommunerna i länet lämna den begärda redovisningen. Projekt som behandlats av vattenkraftberedningen 1983 eller regeringens plan för genomförande av vattenkraftutbyggnad har inte tagits med.

Kommunernas fysiska planering omfattar ännu inga ställningstaganden för de områden som berörs av här redovisade vattenkraftprojekt.

I länet pågår utbyggnad av följande objekt.

Kvarnströmmen i Ljusnan, Härjedalens kommun. Ersättning av tidigare kraftverk. Det nya kraftverket får en effekt på 750 kW. Årsproduk-

tionen beräknas till 3,7 GWh. Motstående intressen — i första hand fiske. Ägare Härjebåns Kraft AB.

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 1.3

Billstaån, Hackås, Bergs kommun mellan sjöarna Näkten och Storsjön (Indalsälvens vattensystem). Ersättning av gamla kraftverk. De nya kraftverken får en effekt på totalt 840 kW. Beräknad årsproduktion 5 GWh, varav nyproduktion 3,2 GWh. Inga uttalade motstående intressen. Ägare Hackås-Näs Elektriska AB.

Foskvattsån uppströms Hotagen i Krokoms kommun (Hårkan-Indalsälven). Nyexploatering med två kraftverk, Ålviken och Lövhöjden. Anläggningarna får en effekt på 5,8 resp. 7 MW. Den totala produktionen beräknas till 35 GWh per år. Regleringen väntas ge ett tillskott på 12,7 GWh i Hårkan och Indalsälven. Motstående intressen — lokal opposition främst beträffande fiske. Ägare Jämtlands kraft AB.

Prövning enligt vattenlagen pågår av följande projekt.

Sösjö kraftverk, Kall, Åre kommun (Indalsälven). Exploatör Rimojokk Kraftverk Kommanditbolag. Kraftverket avses få en effekt på 1 500 kW och ge en årlig produktion av 8 GWh. Projektet avser nyexploatering och har mött starka motstående intressen. Såväl kommunen som berörd sameby, länsstyrelsen, naturvårdsverket, fiskeristyrelsen, planverket och kammarkollegiet har ifrågasatt lämpligheten. Anläggningen avses utföras inom område som bedömts vara av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Ån är av stor betydelse för fritidsfiske i en region där flertalet stora vatten exploaterats för vattenkraft.

Vattendomstolen vid Östersunds tingsrätt har ogillat ansökningen.

Vattenöverdomstolen har gett bifall till projektet. Detta beslut har överklagats till Högsta Domstolen som dock ännu inte har kommit med något avgörande.

Övriga aktuella projekt.

I Hovermoån, Bergs kommun (Indalsälven) avses ett befintligt kraftverk på 50 kW byggas ut till 250 kW. Ägare är en grupp enskilda personer. Enligt kommunen bedöms inte projektet stå i konflikt med motstående intressen.

Rimojokk Kraftverk Kommanditbolag har vid samråd med länsstyrelsen redovisat intresse för nyexploatering av ytterligare tre åar i Kall, Åre kommun. Dessa projekt Gråsjön, Kjolån och Flesån bedöms möta samma motstående intressen som ovan redovisats för projektet Sösjö.

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Länsstyrelsen har skrivit till samtliga kommuner i länet och anhängit om redovisning i enlighet med promemorian. Flertalet kommuner har svarat. Dessutom har en skrivelse kommit från Investment AB Develop såsom ägare till huvuddelen av vattenkraften i Lögdeälven.

De mindre vattenkraftsprojekt som har aktualiserats eller som senare kan komma att aktualiseras kan mycket översiktligt redovisas enligt följande.

Vattendrag	Läge	Kommentar
<i>Skellefteå kommun</i> Bureälven	Mjödvatnsforsen	Vattendom finns. Beslut om utbyggnad har inte tagits och är osäkert med hänsyn till kostnaderna.
	Falmarksforsen	"
	Strömsholm	På planeringsstadiet. Projektet är osäkert.
Karsbäcken		Projektet har översiktligt studerats. Projektet är osäkert.
<i>Vindelns kommun</i> Hjuksån	Ledåfors	Beslut ej fattade. Projektet är osäkert.
<i>Sorsele kommun</i> Gertsbäcken		Ett minikraftverk är aktuellt för en ombyggnad. Kommunen har samrått med Statens vattenfallsverk.
<i>Norsjö kommun</i> Petikån	Petiknäs kraftstation	Vattendom finns från 1987-12-14
<i>Robertsfors kommun</i> Rickleån		I dag finns fyra mindre vattenkraftverk, nämligen Bruksforsen, Sågforsen, Fredriksfors och Älglund.
<i>Storumans kommun</i> Gardsjöbäcken		Enligt uppgift har Statens vattenfallsverk inlett en förundersökning.
Jokksbäcken		Rimojokk Kraftverk KB har tidigare gjort förundersökning.
<i>Lycksele kommun</i> Paubäcken		Rimojokk Kraftverk KB har hos vattendomstolen ansökt om tillstånd. Länsstyrelsen har den 29 mars 1988 med stöd av 11 och 19 §§ naturvårdslagen beslutat att Paubäcken skall vara interimistiskt naturvårdsområde. Beslutet är överklagat.
Lögdeälven		Investment AB Develop har vissa översiktliga planer för en utbyggnad i älven.

I övrigt är inte fler utbyggnader av den här omfattningen kända för länsstyrelsen. Tiden har inte medgett att redovisningen gjorts fullständigare vid detta tillfälle.

Länsstyrelsen redovisar⁵ i det följande först de utbyggnader som skett under senare tid liksom de företag som prövats men inte fått tillstånd eller av andra skäl ännu inte blivit utförda. Därefter redovisas de uppgifter om aktuella utbyggnader som länsstyrelsen fått kännedom om genom kontakter med kommunerna och kända byggare. Slutligen redovisas en översiktlig beskrivning av den inverkan på motstående intressen som utbyggnaderna kan ha och eventuella ställningstaganden i kommunernas fysiska planering för berörda områden samt en sammanfattande bedömning av länsstyrelsen.

Utbyggnader och provningar av mindre vattenkraftverk under senare år

Möjligheterna att bygga ut mindre vattenkraftverk i Norrbotten har undersökts av flera intressenter. Visst statligt stöd har utgått till vissa av de projekt som utförts. En sammanställning av projekt som behandlats redovisas i tabell 1 och kartbilaga 1.

Aktuella ytterligare projekt

Genom kontakter med kommunerna i länet samt med företag som visat intresse för utbyggnader av denna typ har framkommit ett begränsat antal projekt, som kan bedömas ha en viss aktualitet. De har sammanställts i tabell 2 och anges på kartbilaga 1.

Inverkan på motstående intressen Naturvård

De strömmande vattendragens ekologiska funktion

Det norrbottniska skogslandet har en relativt artfattig flora och fauna. Det är vattendragen som fungerar som livgivande pulsådror i landskapet. Strandområdenas frodigare vegetation och rikare djurliv utgör en kraftig kontrast mot de mer monotona och fattiga skogsmarkerna. Skogsbruket har ofta gjort särskilda naturvårdssatsningar genom att lämna skog i anslutning till vattendragen.

De strömmande vattendragens högre artrikedom orsakas av flera faktorer. Ett naturligt vattendrag har en speciell flödesrytm under året med årstidsbundna vattenståndsvariationer. Detta skapar många fler mikrobiotoper med varierande grad av vattenhalt i marken. Flödestopparna medför även att strandområdena gödslas vilket gör att vinterfödan (bark) för t. ex. hare och älg blir kvalitativt bättre än på intilliggande marker. Vid spårinventeringar vintertid har det också klarlagts att antalet spår av däggdjur vid vattendrag är många gånger högre än i omgivningen.

Vattendragens stora betydelse för faunan och höga artrikedom för växterna gör att naturvärdena som regel är högre än för omgivande marker.

Uttern – en hotad art

Regeringen har i Bernkonventionen förbundit sig att bevara uttern och dess viktiga upphållsplatser. I den pågående utterinventeringen framgår

⁵ Tabeller och karta tas in som underbilaga 5 här.

att många av länets vattendrag hyser utter. De låga halterna av PCB i norra Norrlands inland gör att överlevnadsmöjligheterna för de norrländska uttrarna är betydligt större än för deras mer sydländska artfränder. Från naturvårdssynpunkt är det därför av mycket stort intresse att vattendrag med utterförekomst bevaras intakta.

Rekreation

Naturmiljön är ofta attraktiv vid tilltänkta minikraftverkslägen. Den ofta stora fallhöjden på relativt korta sträckor innebär att forsar och fall avlöses av lugnvattensträckor och bassänger. Landskapsbildmässigt har dessa delar av ett vattendrag höga värden.

Fiske i strömmande och forsande vatten är en mycket attraktiv form av fiske. Inom delar av länet där vattenkraftsutbyggnaden varit stor utgör de återstående vattendragen en mycket viktig rekreativ tillgång för ortsbefolkningen.

Fiske

Synpunkter på inverkan på fisket har lämnats av länsstyrelsens fiskedelegation. Utbyggnader av mindre kraftverk i mindre vattendrag och biflöden till större innebär negativa verkningar för fisket. Inga fler kraftverk bör därför byggas ut om de är till förfång för fisket. Det avgörande kriteriet bör vara om det finns förutsättningar för reproduktion av öring och/eller harr. Återstående sådana reproduktionsområden är så värdefulla att de bör lämnas orörda. Om de ändå byggs ut skall företaget som villkor för utbyggnaden åläggas att utföra kompenserande åtgärder i andra vattendrag i trakten.

Allmänt

Inverkningar på motstående intressen som naturvärden och fiske bedömes allmänt vara störst vid utbyggnader i tidigare inte utbyggda vattendrag eller biflöden till utbyggda större älvar. Underlaget för att bedöma effekterna av de utbyggnader av sådana kraftverk som hittills varit föremål för vattendomstolens prövning har tagits fram särskilt, i några fall med medverkan av länsstyrelsen. Någon mera omfattande sådan undersökning och granskning av skyddsvärdena finns dock inte i Norrbotten. Det är angeläget att ett sådant material tas fram och det bör också finnas som underlag för den kommunala översiktsplaneringen (se nedan).

Någon närmare uppföljning av effekterna ur naturvårdssynpunkt av de under senare tid utförda mindre kraftverken i tidigare inte utbyggda vattendrag har inte gjorts.

Kommunernas bedömningar

Flertalet kommuner har redovisat att några aktuella utbyggnader av mindre kraftverk inte är kända. Där utbyggnader skett efter vattendomstolens

prövning har i några fall kritik riktats mot beslutet då tillstånd givits trots att kommunen varit emot utbyggnaden. Detta gäller Bodens kommun beträffande Kvarnån övre och nedre och Krokfors och Jokkmokks kommun beträffande Miessaure. Jokkmokks kommun har i översiktsplanarbetet konstaterat att de kvarvarande strömmande vattnen har ett mycket stort kommunalt intresse. För att detta värde skall bestå krävs exploateringsstopp i dessa vatten.

Bedömningar av annat slag redovisas av Gällivare och Pajala kommuner därför att tillstånd vägrats av regeringen vid prövningen enligt vattenlagen av kraftverk i Kattån respektive Teurajoki (biflöden till Kalixälven). Gällivare kommun är positiv till en utbyggnad av minikraftverk på platser där miljöpåverkan och konflikter med annan aktivitet är acceptabla. Kommunen tillstyrkte ansökan om anläggande av minikraftverk i Kattån. Genom det negativa beslutet beträffande Kattånprojektet har "luften i viss mån gått ur" kommunens engagemang beträffande minikraftverk i kommunen, i och med att kommunen ansåg att det var ett idealiskt projekt med minimala konflikter och liten miljöpåverkan.

Pajala kommun bedömde utbyggnaden av Teurajärvi kraftverk vara lämplig och angelägen därför att en befintlig damm i mycket dåligt skick därigenom skulle ersättas av en ny damm. Andra möjligheter att förverkliga nödvändiga åtgärder för att få en funktionsduglig damm bedömdes vara små.

Kommunala översiktsplaner

Arbete med översiktsplaner enligt PBL i kommunerna har påbörjats. Älvsbyns kommun har 1988-06-22 antagit sådan plan med fördjupad översiktsplan för Pite älvdal. Enligt planen skall sektorprogram för bl. a. kulturminnesvärden, miljövärden och fisket tas fram. En revidering av översiktsplanen kan därför bli aktuell.

Jokkmokks kommun har utarbetat ett förslag till översiktsplan som enbart i första hand behandlar vattenanvändningen i kommunen. Länsstyrelsen har avgivit ett samrådsyttrande om förslaget 1988-07-22. Där anförts bl. a.:

"Länsstyrelsen har i beredningen av detta ärende haft underhandsöverläggningar med några av de departement som på olika sätt ansvarar för plan- och naturresursfrågornas behandling samt regeringens energi- och miljöpolitik. Vid dessa kontakter har länsstyrelsen fått stöd för uppfattningen att detta plandokument kommer att utgöra ett betydelsefullt underlag för kommande beslut enligt vattenlagen.

Det är länsstyrelsens uppfattning att de miljövärden som spolieras vid en utbyggnad av planerade minikraftverk måste tillmätas stor vikt vid en vägning mot det ekonomiska värdet av de energitillskott som erhålls.

Länsstyrelsen betraktar denna planprodukt som en delredovisning eller fördjupning av den kommande översiktsplanen. Genom att inte samtliga "allmänna intressen" i NRL (kap 2 och 3) finns behandlade i "vattenanvändningsplanen" kommer dess framtida värde i argumentationen mot en vattenkraftsutbyggnad vid en eventuell vattendomstolsprövning dock sannolikt att påverkas.

De områden som berörs av riksintresse för naturvård och friluftsliv samt fiskets intressen är i huvudsak inarbetade i planförslaget. En separat underlagskarta med dessa sektorsanspråk redovisade i lämplig kartskala skulle förtydliga planeringsunderlaget. Länsstyrelsen är beredd att medverka i detta arbete.

Den föreliggande planen kunde eventuellt också kompletteras med en beskrivning av andra motstående intressen till minivattenkraftutbyggnad.

Graderingen av de olika vattendragens värde för lokal rekreation och turism i olika former (t. ex. kanoting) bör härvid kunna nyanseras ytterligare. En bedömning av vattendragens tillgänglighet (avstånd till tätorter och vägar) och på vilket sätt de nyttjas av kommuninnevånarna respektive turister bör beskrivas mer utförligt.

I "vattenanvändningsplanen" redovisas inte några vattenområden eller älvsträckor som är särskilt intressanta för kraftutbyggnad. Detta skulle utan tvivel vara av stort värde vid en samlad bedömning av utbyggnadsfrågan."

Övriga kommuner har inte hunnit så långt i arbetet med översiktsplaner enligt PBL att något ställningstagande av betydelse i detta sammanhang nu kan redovisas.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning

Genom bestämmelser i naturresurslagen är mycket stora delar av vattendragen i Norrbotten undantagna från utbyggnad för vattenkraftändamål. Vissa undantagsregler finns men de torde sällan vara tillämpliga.

De vattendrag i övrigt som kan bli aktuella för byggande av mindre kraftverk är vissa mindre vattendrag i kustområdet samt biflöden till de i stor utsträckning utbyggda huvudälvarna Luleälven och Skellefteälven och mindre fallhöjder i dessa älvar (Jaurekaska, Arjeplogströmmarna). Enligt länsstyrelsens bedömning innebär eventuella utbyggnader i hittills inte utbyggda mindre vattendrag och biflöden till de utbyggda huvudälvarna stora risker för betydande störningar med hänsyn till naturvärden, fiske och rekreation. En restriktiv grundinställning ska därför gälla i fortsättningen.

Förbehåll om regeringsprövning av sådana ansökningar torde böra göras i flertalet fall där inte endast obetydliga inverkningar på naturförhållanden m. m. bedöms uppstå. Länsstyrelsen bör kunna aktivt verka för att sådana förbehåll aktualiseras. Regeringen bör kunna ge en rekommendation om att detta bör ske.

Beträffande de i tabell 2 angivna företagen bedömer länsstyrelsen, utan att någon slutlig värdering gjorts att de tre företagen i Skellefteälven inte innebär särskilt stora negativa följder med hänsyn till naturvård och fiske medan utbyggnaden nedströms Lappträsk är mera tveksam i brist på underlag för bedömningen.

Länsstyrelsen i Uppsala län:

Vid den damminventering som utförts i länet på uppdrag av länsstyrelsen har 118 dammar besiktigats varav 39 dammar i Dalälven. I nämnda

inventering, som är under slutlig bearbetning, har även befintliga vattenkraftverk med en minsta effekt på 100 kW redovisats samt även tekniskt möjliga lägen för en framtida utbyggnad av vattenkraftverk med en minsta effekt på 100 kW⁶.

Av de i damminventeringen redovisade tekniskt möjligt utbyggbara vattenkraftverken finns för närvarande tre med för länsstyrelsen kända utbyggnadsplaner, nämligen

1) Ulva kvarn i Fyrisån, Uppsala kommun, ca 7 km uppströms de centrala delarna av Uppsala. Ägaren till Ulva kvarn, Uppsala kommun, fick i en vattendom den 8 mars 1988 bl. a. tillstånd att bygga ett vattenkraftverk med en effekt på 355 kW och en beräknad medelårsproduktion på 1,4 GWh. Arbetena med vattenkraftverket har ännu inte påbörjats.

Byggandet av vattenkraftverket kommer inte att ändra de rådande vattenförhållandena uppströms Ulvafallet.

2) Strömsnäs i Sagån, Enköpings kommun, ca 10 km uppströms från E 18:s korsning med ån. Ägare är Jan-Axel och Christer Hylander. För närvarande finns en vattenturbin på 35–40 kW installerad i dammen. Den havererade dock för ett par år sedan. Ägarna håller för närvarande på att renovera dammen. De har för avsikt att installera två turbiner som tillsammans skall ge en effekt på 170–180 kW och en beräknad medelårsproduktion på ca 0,7 GWh.

Renoveringen av dammen kommer inte att innebära någon vattenståndsförändring gentemot nuvarande förhållande.

Innan ägarna påbörjade arbetena har kontakter tagits med länsstyrelsen, Enköpings kommun, fiskenämnden m. fl.

Dammen har tillsammans med gården ett kulturhistoriskt värde.

3) Ullfors i Tämnrån, Tierps kommun, ca 14 km nedströms utloppet ur sjön Tämnaån. Fallrätten innehas av Bångbro kraft. Företaget har vissa planer på att bygga ett vattenkraftverk med en effekt på 240 kW och en medelårsproduktion på ca 1 GWh. Företaget har dock hittills inte presenterat några konkreta planer. Samråd har ägt rum på platsen med representanter för länsstyrelsen eftersom man vill utnyttja en byggnad i bruksmiljön till vattenkraftverket.

Vid Ullfors finns en befintlig dammbyggnad. Bruksmiljön ingår i område av riksintresse för kulturminnesvården. För att en vattenkraftutbyggnad skall vara möjlig krävs hänsynstagande till dessa intressen.

⁶ Utdrag ur damminventering tas in som underbilaga 6 här.

Kommun	1	2	3	
Fallsträcka	Planerade projekt (GWh)*	Tänkbara projekt enligt inventeringar/utredningar (GWh)*	Bedömning av hinder m. m. för utbyggnad etc. (Förklaring till angivna klassificeringar, se bilaga)	Anmärkning
Mariestad	Strömsborg (~ 4,0) Nykvarn	Mariestads kvarn (~ 2,6)	— — - C - I - A - I	Berör våtmark med visst naturvärde (1HO1)
Falköping		Nordkvarn } Baggekvarn } Ätran Skägga } Gisslared – Kvissle (~ 0,5)	— — — 2,3 LB	Berör våtmark med särskilt högt naturvärde (GEO2)
		Snipebro (~ 0,6)	2,3 LB	Berör våtmark med visst naturvärde (9AO2)
Vara		Lidaborg (~ 2,2) Herrekvarnsfallet (~ 2,3) Brotorpskvarn Tråvadsbro Görstorps kvarn	2,2 GLSB 2,2 GLSB 2,2 GLSB 2,2 GLSB —	Berör våtmark med högt naturvärde (1304)
	Ruta kvarn	Rydaholm (~ 0,5)	2,2 GLSB —	Inom riksintresse för naturvård NR20 Inom riksintresse för naturvård NR20
Lidköping		Uvered (~ 1,8)	2,2 GZBKL	Inom riksintresse för naturvård NR20
Skara		Herrtorp Svansvik Hospitalskvarn Ardala St Kålltorp (~ 1,5) Forssa – Slugga (~ 1,5) Skansa kvarn Kristinedal	3,2 GLB 3,2 GLB 3,2 GLB 3,2 GLB 3,2 GLB 3,2 GLB 2,2 GZBKL 2,2 GZBKL	- C - II - B - II - C - II - A - II - B - II - B - FVO I - A - I - A - I
Mullsjö		Öjaforsen (~ 1,0) Turaströmmen (~ 1,0)	2,3 GBL —	- C - II

Kommun	1	2	3	
Fallsträcka	Planerade projekt (GWh)*	Tänkbara projekt enligt inventeringar/utredningar (GWh)*	Bedömning av hinder m. m. för utbyggnad etc. (Förklaring till angivna klassificeringar, se bilaga)	Anmärkning
Tidaholm		Ettak (~ 4,2) Holma (~ 1,0)	2,2 ZBL - C - II - - A - II	Berör våtmark med högt naturvärde (8H02)
	Tidaholms bruk (~ 1,3)	Annefors (~ 1,7)	- - A - II - - B - II	Berör våtmark med särskilt högt naturvärde (11O6) samt riksintresse för naturvård, NR 44
Tibro	Brokvarn (~ 1,3)		2,2 GL - C - I	Berör våtmark med särskilt högt naturvärde (4AO1)
Skövde	Sörbylund		- - B - II	
Hjo		Stampen Herrekvarn (~ 0,5) Grebbeans kvarn	- - B - - - - B - I - - A - -	
	Blixtorp (~ 1,1)		- - B - II	Berör våtmark med särskilt högt naturvärde (21O6)
Habo		Kvarnekulla (~ 2,2)	- - B -	Berör riksintresse för naturvård NR50.
Töreboda		Lagerfors (~ 1,6) Bellefors (~ 1,2)	- - B - II 3,3 L - B - II	
Karlsborg		Granvik	- - A - -	
Essunga		Nossebro Baljefors (~ 1,9)	- A - II 2,2 GLBZ - B - II	
	Främmostad (~ 3,0)		2,2 GLBZ - B - II	
Grästorp	Forshall (övre) (~ 1,0)		2,2 LGBZ - B - I	
		Tengene (~ 1,4)	2,2 LGBZ - B - I	
		* I vissa fall saknas uppgifter om kraftproduktion		

Allmän naturvård

Siffror före punkt anger följande: 1. området har bedömts ha ett mycket stort naturvärde, 2. området har bedömts ha ett stort naturvärde och 3. området har bedömts ha ett måttligt naturvärde. Siffror efter punkt anger vilka restriktioner som erfordras för att naturvärdena skall bibehållas enligt följande: .1 så omfattande restriktioner krävs att viss pågående markanvändning kan komma att försvåras, .2 det finns ett visst behov av föreskrifter beträffande markanvändningen och .3 det är angeläget med ett särskilt hänsynstagande till naturvärdena vid den pågående markanvändningen.

Värdetypskoden anger vad det är för typ av naturvärden i det aktuella området. B = botaniskt naturvärde, G = geologiskt, H = hydrologiskt, L = landskapsbildmässigt, K = kulturhistoriskt, Z = zoologiskt och S = socialt naturvärde.

Kulturvård

- A Anläggningen av synnerligen stort kulturhistoriskt värde. Före eventuell förändring bör alltid antikvarisk myndighet konsulteras. Vidare skall största möjliga hänsyn tas till kringliggande miljö.
- B Anläggning av klart kulturhistoriskt värde. Eventuella förändringar bör om möjligt ske i samråd med antikvarisk myndighet.
- C Anläggning av begränsat kulturhistoriskt värde.

Fiskevård

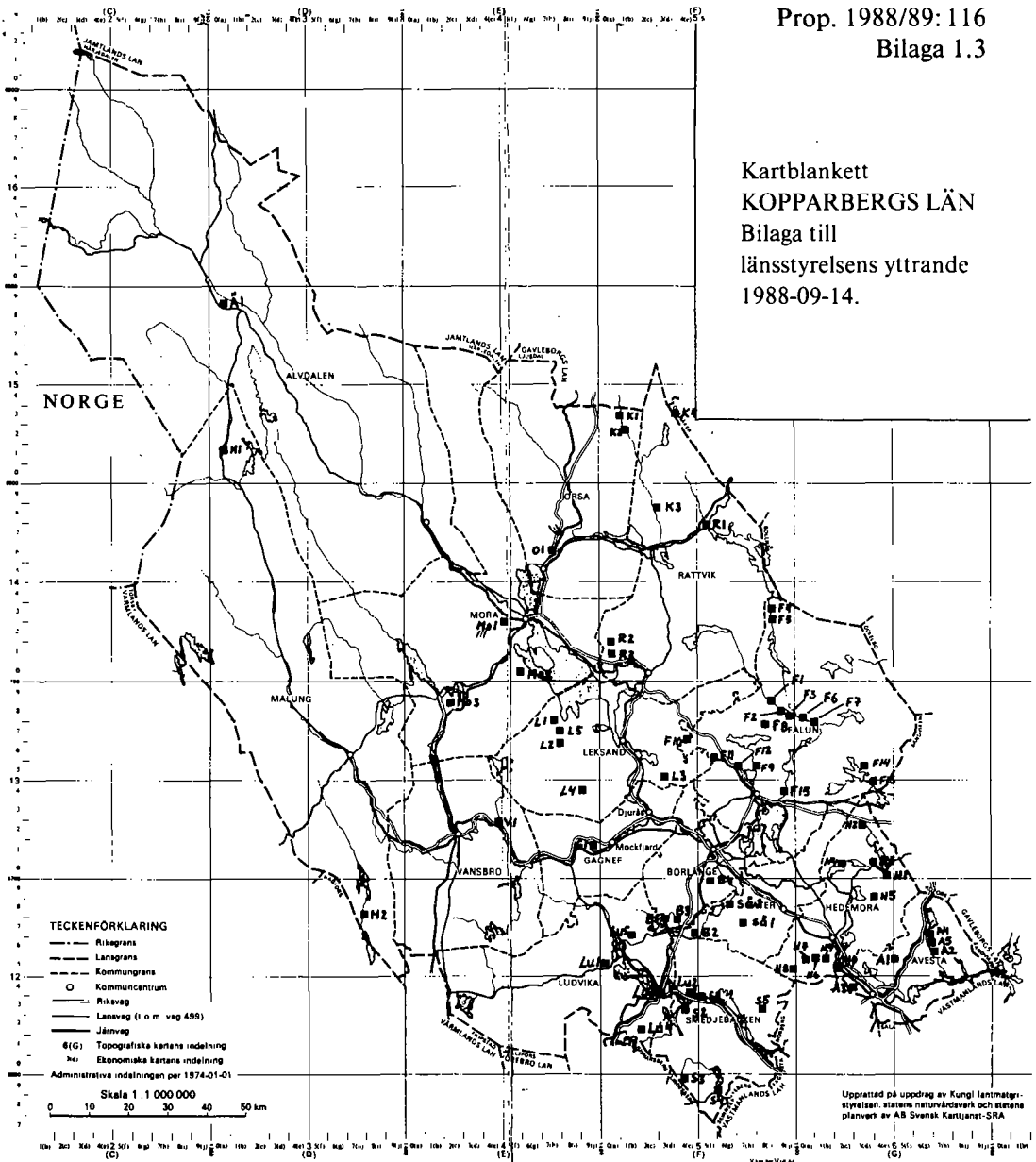
- Klass I Reproduktionsområden för Vätter- och Väneröring. Gräns – eventuella signalkräftutplanteringar.
- Klass II Bestånd av lokalt storvuxen öring – stort värde för framtida fiskevårdsprojekt.
- Klass III Bestånd av stationär öring.
- Klass IV Gädd- och abborrvatten.

Redovisning av den fortsatta utbyggnaden av mindre vattenkraftverk i Västmanlands län

	Nuv effekt, MW	Nuv energi- prod, GWh	Planerad effekt MW	Plan energi- prod, GWh	Plan byggn år	Ägare	Anm
<i>Kolbäcksan</i>							
Semla	1,85	10,0	3,2	15,0	1989	Kolbäckens Kraft AB	Vattendom finns
Fagersta	1,0	4,7	1,3	5,5	1989	Kolbäckens Kraft AB	Vattendom finns
Uddnäs	0,8	—	1,1	4,6	1989	Kolbäckens Kraft AB	Vattendom finns
Trångfors*	1,5	9,0*					
Bruksfallet*	0,9	5,0*	15	52,2	1990	Vattenfall	Vattendom finns
Bultfallet*	0,6	3,0*					
Norrkvarn*	1,0	5,1*					
<i>Hedströmmen</i>							
Östanfors	0,4	1,7	0,8	3,2	1989	Vattenfall	Vattendom finns
Holmen	0,2	1,2	0,6	2,4	1991	Vattenfall	Ej prövad
Östuna	0,4	1,5	0,6	3,1	1989	Vattenfall	Vattendom finns
<i>Arbogaån</i>							
Jäders	1,0	6,5	2,0	9,3	1990	Vattenfall	Vattendom finns
Grindberga	0,6	3,5	2,2	12,0	1989	Vattenfall	Vattendom finns
<i>Svartån</i>							
Skultuna		3,0		4,8		Västerås kommun	Ej prövad
Västerås kraftstation (Turbinhuset)	—	—		0,7	inom 7 år	Västerås kommun	Vattendom finns
Svanå	—	—		1,2	inom 7 år	Västerås kommun	Vattendom finns
Falkenbergskva kvarnen	—	—		0,7		Västerås kommun	Vattendom finns
Forsby	—	—		0,6		Västerås kommun	Vattendom finns

* Stationerna ersätts med en station

									Beräknad investeringskostnad
Kommun		Vattendrag	Anläggning	Ägare	Fallhöjd	Utb. Q m ³ /s	Effekt	Produktion	Anm.
Falu	F 1	Marnäsån	Marnäs	Envikens Elkraft	10,5 m	6,0 m ³ /s	490 kW	2,2 GWh	5,0 Mkr
	F 2	Kolningsån	Rönndalen	Rönndalens Säg-intressenter	6,3 m	7,0 m ³ /s	340 kW	1,7 GWh	3,7 Mkr
	F 3	Kolningsån	Enviksbyn		4,2 m	7,0 m ³ /s	230 kW	1,2 GWh	3,3 Mkr
	F 4	Lambornsån	Draggen	Backlunds db	6,5 m	12,0 m ³ /s	610 kW	3,6 GWh	8,5 Mkr
	F 5	Lambornsån	Lamborn	Backlunds db	6,0 m	12,0 m ³ /s	565 kW	3,3 GWh	6,5 Mkr
	F 6	Ålhusån	Linghed övre	Dala-Hus	11,4 m	1,2 m ³ /s	110 kW	0,45 GWh	1,25 Mkr
	F 7	Ålhusån	Linghed nedre	Kopparfors	9,0 m	1,5 m ³ /s	110 kW	0,45 GWh	1,25 Mkr
	F 8	Lurån	Lurån	STORA	69,0 m	2,2 m ³ /s	1200 kW	4,4 GWh	7,0 Mkr
	F 9	Rogsjön	Rogsjön		12,0 m	4,0 m ³ /s	375 kW	1,7 GWh	4,7 Mkr
	F 10	Hyttkvarnsån	Hyttsjön		22,0 m	3,0 m ³ /s	520 kW	2,0 GWh	5,5 Mkr
	F 11	Faluån	Grycksbo	STORA	9,0 m	4,2 m ³ /s	300 kW	1,3 GWh	(3,6) Mkr
	F 12	Faluån	Bergsgården	STORA	14,5 m	4,2 m ³ /s	480 kW	2,1 GWh	5,8 Mkr
	F 13	Hunsån	Österkvarn	Österkvarns Bel. för.	17,0 m	1,2 m ³ /s	160 kW	0,65 GWh	1,2 Mkr
	F 14	Isalaån	Isala	Isala-Böle, Östansjö Bel. för. m. fl.	Alt A o C 50 m	1,5 m ³ /s	590 kW	2,7 GWh	7,3 Mkr
					Alt B 60 m	1,5 m ³ /s	710 kW	3,2 GWh	8,75 Mkr
F 15	Sundbornsån	Krokfors		3,25 m	35 m ³ /s	900 kW	4,5 GWh	12,4 Mkr	

Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning av lantmäteriverket 1989-03-17.
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 89.0056.

1988-08-26

Planerad utbyggnad av mindre vattenkraftverk

Anläggning	Prodstart	Ber prod GWh/år
Gällsta	ca 1990	0,6
Milsbro	1988	0,8
(Franshammar	?	?)
(Älgred	?	?)
Vade	1988	0,8
Forså (ombyggn)	ca 1990	5
(Lundströmmen	?	3—4)
(Styggeforsen	?	19,6)
Bäckebo (ombyggn)	ca 1990	5
Storlugnet (ombyggn)	ca 1990	4,7
(Skalen	?	8)
Masungsfallet	1987	0,6
Åmotsbruk	1988	1,5
Montrose	ca 1989	0,45
Lundfors	?	4,5
(Kungsfors (ombyggn)	?	4,6)
(Högbo	?	?)
(Forsbacka (ombyggn)	?	?)
(Bergby	?	?)

() innebär att inga beslut om utbyggnad är fattade.

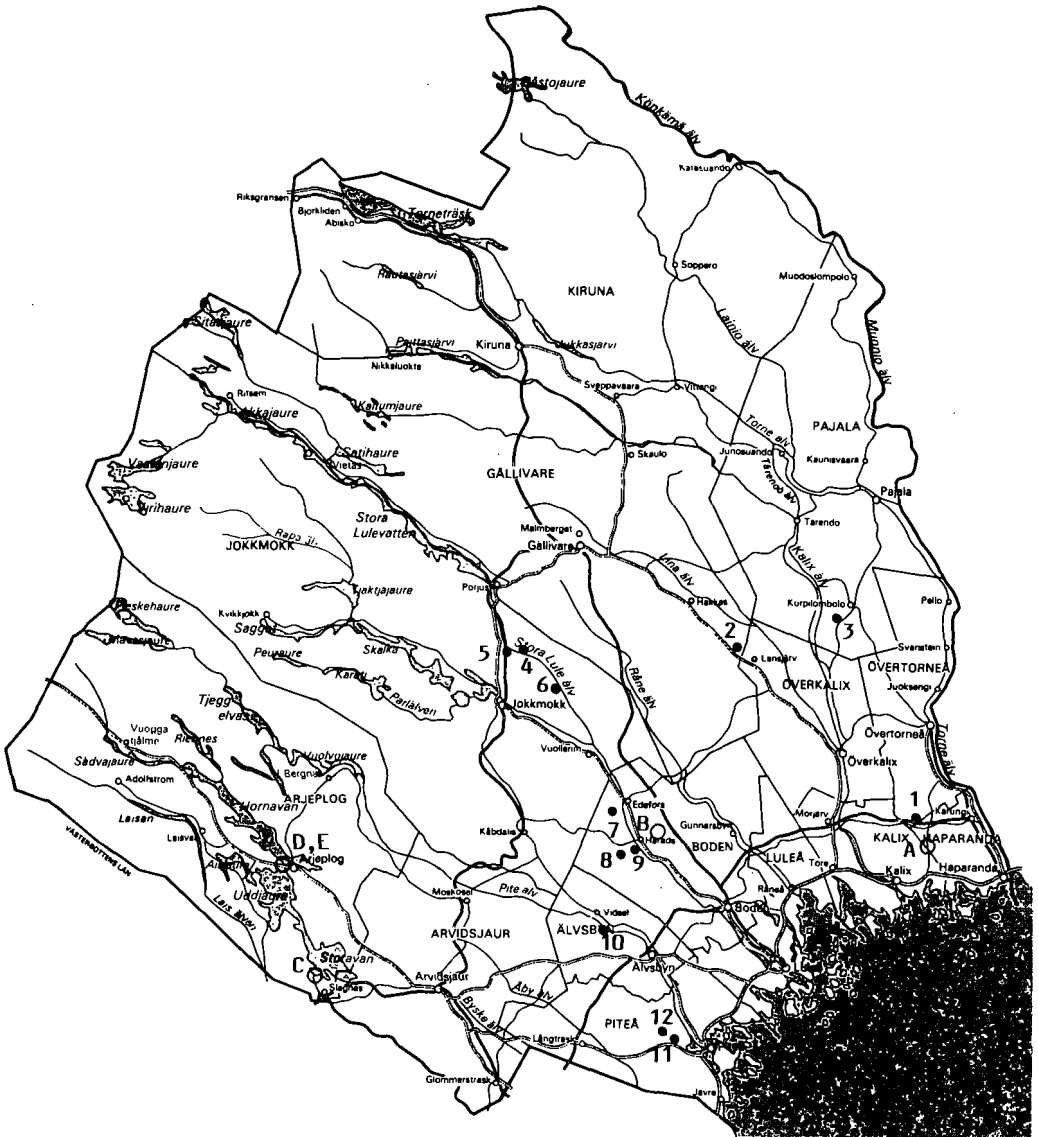
Tabell 1 Sammanställning av prövade mindre vattenkraftverk

Älvsystem	Biflöde/ Älvsnitt	Benämning	Kommun	Intressent	Utbygg- nadseffekt kW	Beräk- nad års- prod GWh	Kost- nad Mkr	Nuläge
3. Sangisälven	Kukasjoki	Taipale	Övertorneå	Assar Nordebo o Nils Martin Arm	360	2,0	2,2 (1986)	Tillstånd VD
4. Kalixälven	Kattån	Kattån	Gällivare	Assar Nordebo	200	0,9	0,4 (1982)	Avslag regeringen
	Teurajoki	Teurajärvi	Pajala	Rimojokk Kraftv KB	1 070	4,8	15,0 (1985)	Avslag regeringen
9. Luleälven	Rimojåkki Anabäcken	Rimojokk Anajokk	Jokkmokk Jokkmokk	Rimojokk Kraftv KB Rimojokk Kraftv KB	850 1 050	4,1 4,0	11,5 11,0 (1986)	I drift Avslag VD
	Miessaure- bäcken	Miessaure	Jokkmokk	Rimojokk Kraftv KB	1 500	6,5	15,0 (1986)	Tillstånd VD Överklagat, VÖD inte beslut
	Bodträskån	Krokbors	Boden	Rimojokk Kraftv KB	1 500	6,7	21	I drift
	Kvarnån	Kvarnån övre	Boden	Rimojokk Kraftv KB	1 500	8,0	23	I drift
	Kvarnån	Kvarnån nedre	Boden	Rimojokk Kraftv KB	1 500	6,8	19,8 (1986)	Tillstånd VD inte påbörjat
13. Piteälven	Vistån	Sågforsen	Älvsbyn	Assar Nordebo	900	4,8	1,1 (1982)	Avslag regeringen
14. Lillpiteälven	Vid Lillpite	Lillpite	Piteå	Lillpite Kvarn AB	510	1,7	5	I drift
Lillpiteälven	Vid Råbäcken	Råbäcken	Piteå	Lillpite Kvarn AB	450	1,9	5,6 (1986)	Tillstånd VD

Tabell 2 Sammanställning av aktualiserade utbyggnader av mindre vattenkraftverk

Älvsystem	Biflöde/ älvsträcka	Benämning	Kommun	Intressent	Effekt kW	Års- prod GWh	Kost- nad Mkr	Nuläge
3. Sangisälven	Nedströms Lapträsk	Sangis	Haparanda	Kalix Elverk AB verk AB (Vattenfall), kommunen	930	3,9	13,6	Ny förstudie pågår
9. Luleälven	Flarkån	?	Boden	Vattenfall, kommunen	Påbörjade proj tills vidare uppskjuten			
20. Skellefte- älven	Vid Bergnäs- dammen	Bergnäs Minikraftv	Arjeplog	Bastusels Kraft AB	500	2,9	9,7	Ansökan hos VD
Skellefte- älven	Vid Arjeplog	Sälla	Arjeplog	Arjeplogs Allmänning	170	0,85	2,8	Ansökan diskute- ras
Skellefte- älven	Vid Arjeplog	Bjäckas	Arjeplog	Arjeplogs Allmänning	670	2,93	13,6	Ansökan diskute- ras

Norrbottens län

Lägen för behandlade mindre kraftverk enligt tab 1

1 Taipale	7 Krokförs
2 Kattån	8 Kvarnån övre
3 Teurajärvi	9 Kvarnån nedre
4 Rimojokk	10 Vistån
5 Anajokk	11 Lillpite
6 Miessaure	12 Råbäcken

Mindre kraftverk enligt tab 2

A Sangis	D Sälla
B Flarkån	E Bjäckas
C Bergnäs	

Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning av lantmätet
riverket 1989-03-17.
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande
89.0056.

Skala 1:2 300 000
0 20 40 60 80km

LM KARTOR
Lantmäteriet
För- och eftertryck
Telefon: 0800 - 5026 80

Utdrag ur inventering av dammar i C-län

3.3 Sammanfattning

I nedanstående tabell redovisas för respektive vattendrag antalet befintliga – och möjliga lägen för kraftverk. För varje vattendrag anges den sammanlagda installerade turbineffekten och beräknade årliga medelenergiproduktionen i befintliga verk samt den utbyggnad som bedöms vara tekniskt möjlig med minst 100 kW effekt och uppskattad energiproduktion.

I denna inventering har det antagits att 1,5 gånger medelvattenföringen är en lämplig utbyggnadsvattenföring.

Vattendrag		Befintliga kraftverk			Möjlig utbyggnad			Summa		
		Antal	Effekt kW	Energi GW/År	Antal	Effekt kW	Energi GW/År	Antal	Effekt kW	Energi GWh/ År
53	Dalälven	4	171 000	1 005	1 1)	50 000	51	5	221 000	1 056
54	Tämnarån	2	430	1,6	3	700	2,8	5	1 130	4,4
54/55	Strömarån	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Olandsån	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56/57	Hargsån	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Skeboån	—	—	—	—	—	—	—	—	—
127	Sagån	1	215	1	2	480	1,9	3	695	2,9
128	Örsundaån	—	—	—	1	100	0,4	1	100	0,4
128/129	Mindre vattendrag mellan Örsundaån och Fyrisån	—	—	—	—	—	—	—	—	—
129	Fyrisån	—	—	—	3 2)	605	2,4	3	605	2,4
Summa		7	171 645	1 007,6	10	51 885	58,5	17	223 530	1 066,1

1. Förslag till ändring i vattenlagen (1983:291)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 3, 12 och 19 §§, 12 kap. 31 §, 13 kap. 47 § samt 15 kap. 3 och 17 §§ vattenlagen (1983:291) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap. Ersättning och andelskraft

3 §

Ersättning bestäms i pengar att betalas på en gång.

Ersättning bestäms i pengar att betalas på en gång, *om inte annat följer av andra eller tredje stycket.*

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

Om särskilda bestämmelser som tillgodoser säkerheten hos en vattenanläggning har fastställts och skadorna till följd härav inte lämpligen kan uppskattas på förhand, får ersättningsfrågan i denna del uppskjutas för prövning i den ordning som stadgas i 15 kap. 17 §.

12 §

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §. *Ersättning utgår inte till den del förlusten eller inskränkningen är att hänföra till förbättring av vattenanläggnings säkerhet.*

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

19 §

Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § *eller till följd av omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet* är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag

31 §

Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. utförande och underhåll av företaget,
5. tillsyn, besiktning och kontroll,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske.

7. villkor i övrigt för att tillgodo-
se allmän och enskild rätt,

7. villkor i övrigt för att tillgodo-
se allmän och enskild rätt *samt säkerheten hos anläggningen.*

8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,

9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslut anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

13 kap. Prövningen av vattenmål

47 §

En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förkommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,

2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,

3. tillsyn, besiktning och kontroll,

4. strömfallsfastighet,

5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevakningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,

6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,

7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,

8. skyldighet att betala avgifter,

9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,

9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen samt säkerheten hos anläggningen,

10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 15 § andra stycket får ske,

12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9 kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,

13. rättegångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

3 §

För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att *förbättra en vattenanläggnings säkerhet* eller tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske.

17 §

Om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1 – 10 §§.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av kammarkollegiet eller kommunen.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden. *Vid skada som avses i 9 kap. 3 § tredje stycket gäller härutöver att anmälningstiden inte utgår förrän två år förflutit från det skadan skedde.*

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

2. Förslag till ändring i lagen (1983: 292) om införande av vattenlagen

Prop. 1988/89: 116
Bilaga 2.1

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om *annat inte* följer av 12 §.

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om *inte annat* följer av 12 § *eller fråga är om omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet.*

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1 – 10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

20 §

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 19 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1993, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) vid tidpunkt efter den nya vattenlagens ikraftträdande, får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen *i annat syfte än att förbättra en vattenanläggnings säkerhet* får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

Utdrag ur Protokoll vid sammanträde 1988-10-17

Närvarande: justitierådet Nils Mannerfelt, justitierådet Bertil Freyschuss, regeringsrådet Åke Bouvin.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 6 oktober 1988 har regeringen på hemställan av statsrådet Laila Freivalds beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i vattenlagen (1983:291)
2. lag om ändring i lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291)
3. lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Marie Anne Abdon.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

I Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1983:291)

Härigenom föreskrivs i fråga om vattenlagen (1983:291)

dels att 4 kap. 4 §, 9 kap. 12 och 19 §§, 12 kap. 31 §, 13 kap. 13 och 47 §§, 15 kap. 1, 3 och 17 §§, 19 kap. 3 §, 20 kap. 1 och 8 §§, 21 kap. 1 § och 22 kap. 6 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 12 kap. 33 a § och 13 kap. 49 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 §

Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

Om det för att avvärja fara för liv eller hälsa, rädda värdefull egendom eller av annan sådan orsak är nödvändigt att åtgärder vidtas som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten, får åtgärderna vidtas utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av åtgärderna skall dock göras snarast möjligt.

9 kap.

12 §

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §. *Ersättning utgår inte till den del förlusten eller inskränkningen är att hänföra till förbättring av en vattenanläggnings säkerhet.*

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

19 §

Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall

Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall

som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

som avses i 14 eller 15 § *eller till följd av omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet*, är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

12 kap.

31 §

Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,

2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,

3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,

4. utförande och underhåll av företaget,

5. tillsyn, besiktning och kontroll,

6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,

7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt,

8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,

9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning, *säkerhet* och tekniska utformning *i övrigt*,

2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,

3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,

4. utförande och underhåll av företaget,

5. tillsyn, besiktning och kontroll,

6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,

7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt,

8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,

9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

33 a §

Fastställs bestämmelser om innehållande och tappning av vatten för att under osedvanliga förhållanden tillgodose säkerheten hos en vatten-

anläggning och kan de skador som följer om bestämmelserna utnyttjas inte lämpligen uppskattas på förhand, får förrättningsmannen skjuta upp frågan om ersättning.

Anspraak på grund av skada som avses i första stycket prövas på det sätt som föreskrivs i 15 kap. 17§.

13 kap.

13§

Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 8§ andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,

2. tillstånd enligt 4 kap. 1§ till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,

3. godkännande enligt 4 kap. 4§ av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete som inte avser ett markavvattningsföretag,

4. prövning enligt 4 kap. 5§ av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,

5. inrättande enligt 6 kap. 3§ av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,

6. överflyttning enligt 9 kap. 18§ första stycket av rätten till andelskraft,

7. tillstånd enligt 14 kap. 1§ till utrivning av en vattenanläggning eller prövning enligt 14 kap. 5§ under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,

8. tillstånd enligt 14 kap. 3§ första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,

9. förlängning enligt 15 kap. 2§ andra stycket av arbetstiden,

10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8, 9, 11 och 12§§.

Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 8§ andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,

2. tillstånd enligt 4 kap. 1§ till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,

3. godkännande enligt 4 kap. 4§ av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten, om arbetet eller åtgärderna inte avser ett markavvattningsföretag,

4. prövning enligt 4 kap. 5§ av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,

5. inrättande enligt 6 kap. 3§ av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,

6. överflyttning enligt 9 kap. 18§ första stycket av rätten till andelskraft,

7. tillstånd enligt 14 kap. 1§ till utrivning av en vattenanläggning eller prövning enligt 14 kap. 5§ under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,

8. tillstånd enligt 14 kap. 3§ första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,

9. förlängning enligt 15 kap. 2§ andra stycket av arbetstiden,

10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8, 9, 11 och 12§§.

11. förverkande enligt 15 kap. 5§.

12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15§ första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15§ andra stycket.

13. fastställelse enligt 15 kap. 16§ av en överenskommelse.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål.

47§

En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,

2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,

3. tillsyn, besiktning och kontroll,

4. strömfallsfastighet,

5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,

6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,

7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,

8. skyldighet att betala avgifter,

9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,

10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3§ eller 15§ andra stycket får ske,

12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9

11. förverkande enligt 15 kap. 5§,

12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15§ första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15§ andra stycket,

13. fastställelse enligt 15 kap. 16§ av en överenskommelse.

En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning, *säkerhet* och tekniska utformning i *övrigt*,

2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,

3. tillsyn, besiktning och kontroll,

4. strömfallsfastighet,

5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,

6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,

7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,

8. skyldighet att betala avgifter,

9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,

10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3§ eller 15§ andra stycket får ske,

12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9

kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättgångskostnader.

kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättgångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

49 a §

Fastställs bestämmelser om innehållande och tappning av vatten för att under osedvanliga förhållanden tillgodose säkerheten hos en vattenanläggning och kan de skador som följer om bestämmelserna utnyttjas inte lämpligen uppskattas på förhand, får vattendomstolen skjuta upp frågan om ersättning.

Anspraak på grund av skada som avses i första stycket prövas på det sätt som föreskrivs i 15 kap. 17 §.

15 kap.

1 §

Om en dom som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag och domen har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som enligt denna lag är att bedöma i sådant mål. Avser tillståndet utförandet av en anläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Med stöd av 2 kap. 9 § eller bestämmelser i detta kapitel kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor eller förklaras förverkat.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten eller åtgärder enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §.

3 §

För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att *förbättra en vattenanläggnings säkerhet eller för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena* får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske.

17 §

Om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1 – 10 §§.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av kammarkollegiet eller kommunen.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden. *Vid skada som avses i 12 kap. 33 a § eller 13 kap. 49 a § utgår anmälningstiden dock aldrig tidigare än två år från det att skadan uppkom.*

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

19 kap.

3 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, länsstyrelsen får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området.

20 kap.

1 §

I ansökningsmål, utom sådana som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som innefattar bildande av samfällighet för bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 16 § skall varje part svara för sina kostnader.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. *Gäller ett mål enligt 15 kap. 3 § omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet skall dock tillståndshavaren i stället för kammarkollegiet svara för senast nämnda kostnader.* I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 16 § skall varje part svara för sina kostnader.

I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första stycket första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

8 §

Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,
3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall *staten* svara för förrättningskostnaderna.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall *kammarkollegiet* svara för förrättningskostnaderna. *När det gäller omprövning i syfte att förbättra en vattenanläggnings säkerhet, skall dock ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.*

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

21 kap.

1 §

Till böter eller fängelse i högst två år döms den som *uppsåtligt* eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket eller 4 kap. 4 § *andra meningen*.

2. bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 § eller prövning enligt 14 kap. 5 § första stycket eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med prövning enligt 15 kap.,

3. åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §,

4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,

5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I lagen (1950: 596) om rätt till fiske finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

Till böter eller fängelse i högst två år döms den som *med uppsåt* eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket eller 4 kap. 4 § *första stycket andra meningen eller andra stycket andra meningen*.

2. bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten *eller åtgärder* enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 § eller prövning enligt 14 kap. 5 § första stycket eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med prövning enligt 15 kap.,

3. åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §,

4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,

5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

22 kap.

6 §

Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten *genom besvär*, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,

2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,

3. kostnader som anges i 20 kap. 11 eller 12 §.

Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,

2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,

3. *förordnande om vattenskyddsområde och föreskrifter enligt 19 kap. 2 och 3 §§.*

Nuvarande lydelse

4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel.

5. föreläggande enligt 2 kap. 9 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 3 § eller förbud enligt detta kapitel 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag *och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 §* överklagas hos regeringen *genom besvär.*

Föreslagen lydelse

4. kostnader som anges i 20 kap. 11 eller 12 §.

5. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,

6. föreläggande enligt 2 kap. 9 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 3 § eller förbud enligt detta kapitel 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen.

Prop. 1988/89: 116

Bilaga 2.3

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1983: 292) om införande av vattenlagen (1983: 291)

Härigenom föreskrivs att 11 och 20 §§ lagen (1983: 292) om införande av vattenlagen (1983: 291) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om *annat inte* följer av 12 §.

Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om *inte annat* följer av 12 § *eller fråga är om omprövning för att förbättra en vattenanläggnings säkerhet.*

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1-10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

20 §

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 19 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1993, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) vid tidpunkt efter den nya vattenlagens ikraftträdande, får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen *i annat syfte än att förbättra en vattenanläggnings säkerhet* får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § plan- och bygglagen (1987: 10) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 kap.

3 §

Bebyggelse skall lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till

1. de boendes och övrigas hälsa,
2. jord-, berg- och *grundvattenförhållandena*,

3. möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning och avlopp samt annan samhällsservice,

4. möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar.

Bebyggelse skall lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till

1. de boendes och övrigas hälsa,
2. jord-, berg- och *vattenförhållandena*,

3. möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning och avlopp samt annan samhällsservice,

4. möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar.

Bebyggelse och anläggningar som för sin funktion kräver tillförsel av energi skall lokaliseras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till energiförsörjningen och energihushållningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

	Sid.
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 mars 1989 ...	2
 Miljö- och energidepartementet	3
1 Inledning	3
2 Dammsäkerhet	4
2.1 Allmänna synpunkter rörande dammsäkerhet, översvämning- ar m.m.	4
2.2 Säkerheten vid landets dammar	5
2.2.1 Tillsyn enligt VL	5
2.2.2 Damminventeringar	6
2.2.3 Små dammar och små kraftverk	7
2.3 Översvämningar	8
2.3.1 Allmänna synpunkter	8
2.3.2 Planering för att förebygga översvämningar	9
2.3.3 Andra åtgärder för att förebygga översvämningar	11
2.4 Beredskapsplanering, prognoser, varningssystem m.m.	13
2.4.1 Myndighetens uppgifter	13
2.4.2 Myndigheternas älvcentraler	15
2.5 Forskning rörande dammsäkerhet och översvämningar	16
2.6 Övriga frågor	16
3 Små vattenkraftverk	17
4 Läget beträffande planer för vattenkraftsutbyggnad	21
5 Hemställan	24
 Justitiedepartementet	25
1 Inledning	25
2 Allmän motivering	25
2.1 Allmänna utgångspunkter	25
2.2 Bestämmelser om säkerhet i tillståndsdömande m.m.	27
2.3 Bestämmelser om uppskjuten skadereglering i vissa fall	29
2.4 Undantag från tillståndsplikten i ett nödläge	31
2.5 Omprövning av villkoren för ett tillstånd för att öka säkerhe- ten vid en vattenanläggning	33
2.6 Instansordningen i ärenden angående skyddsområde och skyddsföreskrifter för vattentäkter	35
2.7 Hänsynen till vattenförhållandena vid planläggning och vid lokalisering av bebyggelse	37
3 Upprättade lagförslag	37
4 Specialmotivering	38
5 Hemställan	43
 För propositionen gemensam bilagedel	
Bilaga 1.1 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987:64) Dammsäkerhet och skydd mot översvämningar ...	44
Bilaga 1.2 Sammanställning av remissyttrandena över SOU 1987:64	49
Bilaga 1.3 Regeringens uppdrag till länsstyrelserna samt länssty- relsernas redovisning av den fortsatta utbyggnaden av mindre vattenkraftverk	76
Bilaga 2.1 Dammsäkerhetsutredningens lagförslag	116
Bilaga 2.2 Lagrådet	121
Bilaga 2.3 Propositionens lagförslag	122

